

NOVOSTI HUBOČIJA

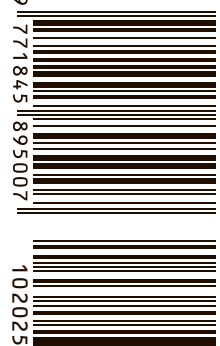
#1317

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 14. 3. 2025.
Cijena: 1.33€

9 771845 895007

102025

Europski bog Mars

Europa drastično mijenja svoj smjer. Ako i ostavimo po strani činjenicu odustajanja od mirotvorstva kao jednog od temeljnih razloga osnivanja EU-a, put od odluke o masivnom financiranju naoružavanja do preobrazbe Unije u respektabilnu vojnu silu bit će dug i neizvjestan

str. 2-6.

Užas i veliki troškovi

Ako i ostavimo po strani činjenicu europskog odustajanja od mirotvorstva kao jednog od temeljnih razloga osnivanja EU-a, put od odluke o masivnom financiranju naoružavanja do preobrazbe Unije u respektabilnu vojnu silu na globalnoj razini bit će dug i neizvjestan

NAKON višedesetljetnog financijskog i svakog drugog zanemarivanja vojske i obrambene problematike – što nije neobjašnjivo, s obzirom na to da velika većina država-članica pripada globalno dominantnom Sjevernoatlantskom savezu – Europska unija prošlog tjedna odlučila je sasvim zaokrenuti smjer: u pripreme za rat bit će uloženo novih 800 milijardi eura u sljedeće četiri godine. Kad kažemo novih, mislimo na novac koji će biti izdvojen povrh onoga što države sad daju za obranu, a to je u prosjeku oko dva posto BDP-a. Vojni troškovi država bit će povećani za najmanje 1,5 posto BDP-a, a 150 milijardi bit će ubrizgano u paneuropske obrambene projekte zajmova koje će osigurati Europska komisija. Ako ovom prilikom ostavimo po strani činjenicu europskog odustajanja od mirotvorstva kao jednog od temeljnih razloga osnivanja Europske unije, uostalom, napad Rusije na

Ukrajinu te najava američkog dizanja ruku od NATO-a i sigurnosti Europe pod predsjednikom TRUMPOM predstavljaju kardinalnu promjenu globalnog poretka, ostaje problem realizacije na brzinu skovanog plana o ponovnom naoružavanju EU-a. Pronalaženje izvora financiranja mnogo je lakši posao od organizacije i koordinacije vojne proizvodnje unutar Unije, premda će i samo financiranje u rečenim razmjerima, koliko god se tvrdilo suprotno, teško proći bez ekonomskog slabljenja najširih slojeva stanovništva, što onda može proizvesti političke potrese na izborima u pojedinim zemljama...

Sigurno je da Europska unija ne može u sljedeće četiri godine napuniti vojna skladišta i opskrbiti se naoružanjem te borbenim i obavještajnim sustavima neophodnima za uspostavu kvalitetne obrane, pogotovo ako se bude inzistiralo na vlastitoj proizvodnji i ako Ukrajina na duže staze ostane bez pomoći Sjedinjenih Država. Kad je riječ o ratnom

materijalu za koji sad postoje kapaciteti za proizvodnju u državama Europske unije – a to su, na primjer, tenkovi, oklopna vozila pješništva, borbeni avioni, haubice i druga artiljerijska oruđa, različiti tipovi topničke municije... – potrebno je vrijeme da bi se stvorili uvjeti za višestruko povećanje količina u odnosu na trenutačno stanje, a zatim još više vremena da bi se isporučilo sve što budu naručile države EU-a. Sveukupno, trebat će najmanje četiri godine da se proizvodnja ozbiljno zahukta, to jest desetak godina da se europske armije opreme onim što im trenutačno nedostaje, pri čemu postoji realna mogućnost da će se u tom razdoblju pokazati vrlo dvojbeni učinkovitost nekih oružja koja se sad panično kupuju. To bi, primjerice, mogao biti slučaj sa skupim turskim borbenim dronovima Bayraktar koje Hrvatska upravo nabavlja za blizu 70 milijuna eura, i to mimo ozbiljne taktičke i doktrinarne argumentacije.

S druge strane, Europa nema proizvodnju sofisticiranih proturaketnih i protuzračnih sustava zemlja-zrak koji se mogu mjeriti s američkim Patriotom, kao što nema ni dalekometne raketne sustave HIMARS-ove razornosti i mobilnosti, ni dalekometne balističke projekte precizne i teško oborive poput ATACMS-a. Isto tako, mnoga ratna zrakoplovstva članica EU-a ovisе o američkoj tehnologiji, održavanju i rezervnim dijelovima, a jedan dio europskih vojski, poput hrvatske, uživao je značajnu pomoć SAD-a u vidu donacija. Suradnja s Amerikom, dakle, neizbježna je za relativno brzo dizanje europskih obrambenih sposobnosti na zadovoljavajuću razinu. Trumpovoj administraciji, naravno, to otvara nove mogućnosti političkog uvjetovanja, uz predviđivu strelovitost porasta cijena.

Sve ovo, međutim, manji su i lakše rješivi problemi europske obrane u odnosu na ključnu slabost – ljude. Broj profesionalnih vojnika i pripadnika rezervnog sastava u velikoj većini država Europske unije povijesno je nizak i nepovoljno dobno strukturiran. Manjak ljudstva tek se u manjoj mjeri može otkloniti vraćanjem obaveznog služenja vojnog roka, što se – u različitim varijantama – najavljuje u nizu zemalja, uključujući Hrvatsku. Što se tiče Hrvatske, broj onih koje će obavezno vojno obučavanje motivirati da odaberu vojni poziv i priključe se profesionalnim formacijama neće biti mnogo veći od broja mladića i djevojaka koji se ionako dobrovoljno odlučuju za obuku i službu u oružanim snagama. O tome koliko je složeno privući nove ljude u vojne profesionalce svjedoči, između ostalog, to što je Hrvatska prije nekoliko godina obećala NATO-u da će do 2026. stvoriti još jednu – treću – gardijsku brigadu srednje težine, ali od toga neće biti ništa ne samo do 2026., nego vjerojatno ni do 2030., jer se nije ni započelo s intenzivnijim pripremama. Suočenje s realnošću u pogledu ljudstva moglo bi natjerati Europku uniju da ipak ne isključi mirotvorstvo i diplomaciju iz svojih obrambenih i sigurnosnih strategija. ■

Turske borbeno dronove Bayraktar Hrvatska upravo nabavlja za blizu 70 milijuna eura (Foto: Yurttas Cema/ DIA Images/ABACA/PIXSELL)

IMPRESSUM

Godina xxvi / Zagreb | petak, 14/03/2025

NOVOSTI
HOVOŠTA #1317

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Boris Milošević

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENICI GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš, Goran Borković (Portal Novosti)
IZVRŠNI UREDNICI
Petar Glodić, Lujo Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac, Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović, Viktor Ivančić, Sinan

Guđžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko Bakotin (urednik Internacionale), Milan Cimeša, Zoran Daskalović, Ivica Đikić, Tena Erceg, Dragan Grozdanić, Mirna Jasić Gašić, Nenad Jovanović, Vladimir Jurišić, Marko Kostanić, Anja Kožul, Igor Lasić, Branimira Lazarin, Bojan

Munjin, Tamara Opačić, Ivana Perić, Boris Postnikov, Srećko Pulig, Hrvoje Šimićević, Nataša Škaričić, Dušan Velimirović
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak, Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišljević & Damir Bralić, Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNIČE
Luka Duplančić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 5874

Novosti su financirane sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

Ratnici eurozemlja

Modus rasprave o vojnim kapacitetima i mehanizmima sigurnosti koji dominira EU-om više govori o simboličkoj ulozi vojske, rata i sigurnosti u širim ideološkim okvirima i na burzama nego o konkretnim društveno-političkim potrebama i interesima

ČIM je DONALD TRUMP stupio na vlast i potezima i najavama naznačio promjene u američkoj vanjskoj politici – pogotovo kad je riječ o Ukrajini – među političarima, komentatorima i brojnim anonimnim licima vrlo brzo se profilirala dijagnoza ‘mentalnog’ stanja Europe. Odmah je stekla širu popularnost i služi gotovo kao polazna točka rasprave među sudionicima različitih ideoloških orijentacija. Iako se tu i tamo dotiče ponešto realnijih aspekata ekonomsko-političkog života, ona se presudno zasniva na rodnoj stereotipizaciji ljudske psihologije. Pa su tako Trumpova ‘muška’ odlučnost i odrješitost našle svog prikladnog analitičkog pandana u europskoj ‘ženskoj’ kolebljivosti, kompliciranosti i pretjeranim regulacijama. Pored te interpretacijske podrške u stupidnoj rodnoj podjeli misaonih procesa, kritičare Europe dodatno je mobilizirao i američki proglas o kraju ‘wokea’. Tako olako proglašavanje kraja nekog društvenog fenomena dovoljno govori o stupnju njegova društvenog realizma, a dovoljno i o onim kritičarima Europe koji su jedva dočekali prekoatlantsku dozvolu da je proglase, makar implicitno, ‘pičicom’.

O analitičkom dometu svodenja kontinentalnih odnosa na najbanalnije rodne predrasude ne treba previše govoriti, ali sama sklonost tom svodenju indikativna je za društveno-politički trenutak u kojem živimo. Nakon što je odrađeno nekoliko smjena udarničke dijagnostike pojavila se i potreba za receptom koji će Europu ponovno učiniti muškarcem. Kad su u pitanju kontinenti, rodna fluidnost nije naročiti problem, pogotovo ako su rodovi stereotipni. Prvo su se počeli pojavljivati trezveni glasovi – iz cijelog političkog spektra – koji su naglašavali da je ovo nametnuto odvajanje od SAD-a prilika Europi i Europskoj uniji da se napokon samodefiniraju i oslone na same sebe. Drugim riječima, da se više ne oslanjaju na pomoć pravih muškaraca nego da to i same postanu. A kako to drugačije u neizvjesnom svijetu učiniti nego naoružavanjem, jačanjem vojnih kapaciteta i izdvajanjem većih sredstava za vojne potrebe? Pojavilo se odmah i pitanje kako financirati tu rodnu preobrazbu, a odgovor nije mogao biti jasniji: sredstva za socijalnu državu preusmjerit će se u vojne potrebe. Ili

kako na engleskom efektnije zvuči: *warfare*, a ne *welfare*. Da ostanemo u istom rodnom ključu: muški ratnici umjesto ženske skrbi.

Rasprava o vojnim kapacitetima i mehanizmima sigurnosti neizbježna je jer pacifistički ideali, koliko god bili nužni, sami po sebi nisu dovoljni. Međutim, modus rasprave koji trenutno dominira Europom više govori o simboličkoj ulozi vojske, rata i sigurnosti u širim ideološkim okvirima i na burzama nego o konkretnim društveno-političkim potrebama i interesima. Kako bismo što efektnije pokušali ukazati na neodrživ raskorak između tih simboličkih uloga koje samo potiču interpretacijske histerije i konkretnih ekonomskih, političkih i vojnih zbivanja na terenu, vratimo se kojih gotovo stotinjak godina unazad i zavrtimo jedan povijesni krug.

U uvodu svoje već klasične studije ‘Doba ekstrema’, završnog dijela tetralogije o povijesti modernog svijeta, veliki britanski povjesničar ERIC HOBBSBAWM pozabavio se pomalo bizarnim i zapravo ironičnim odnosom takozvanog Zapada, dakle kapitalističkih zemalja i Sovjetskog Saveza tijekom sredine 20. stoljeća. Naime, Hobsbawm smatra da je najznačajniji rezultat Oktobarske revolucije, čiji je konačni cilj bilo svrgavanje globalnog kapitalizma, bilo upravo spašavanje kapitalizma i liberalne demokracije. I u ratu i u miru. Usporedimo li učinke, sugerira Hobsbawm, carističke ekonomije u Prvom svjetskom ratu i sovjetske u Drugom, prilično je izvjesno da bez socijalističke revolucije na istoku zapadni saveznici ne bi porazili HITLERA. Drugim

riječima, bez doprinosa Crvene armije, smatra Hobsbawm početkom 1990-ih, Europa bi bila sastavljena od varijacija fašističkih i autoritarnih entiteta, za razliku od varijacija liberalnih demokracija s kojima je dočekala raspad svog istočnog neprijatelja.

Važan je i drugi naglašeni ‘doprinost’, onaj mirnodopski. Naime, samo postojanje Sovjetskog Saveza funkcioniralo je kao globalna politička alternativa i ‘poslužilo’ je zapadnim kapitalističkim zemljama kao poticaj, što zbog straha, što zbog pacifikacije unutarnjih lijevih snaga i radničkih pokreta, za stabilizaciju ekonomije uvođenjem elemenata planiranja i razvijanjem socijalne države. Bez revolucionarne prijetnje s istoka teško da bi se oblikovala socijalna država kakvu poznamo ili smo je poznavali. Bilo je tu i drugih faktora, poput visokih profitnih stopa koje su omogućavale porezno opterećivanje kapitala kakvo je nama danas nezamislivo. Također, socijalna država ne predstavlja uvijek nužno suparnika interesima kapitala: ona ‘proizvodi’ visoko kvalificirane i produktivne radnike, a preuzima i teret društvene reprodukcije na sebe – radnik koji ne treba trošiti novac na zdravstvo, školovanje, vrtić i druge socijalne usluge kapitalu može biti jeftiniji. No, za naš povijesni krug je najvažnije da je socijalna država u Europi nastala kao jedna vrsta odgovora na revolucionarno-vojnu prijetnju iz Moskve. Danas smo navodno suočeni s istom prijetnjom i da bismo joj se oduprili treba nam demontaža socijalne države ili njenih ostataka.

Kakvoj je to prijetnji danas Europa izložena? Pratite li svakodnevno domaću i stranu mejnstrim liberalnu štampu, prijeti vam prije svega prilično visok nivo konfuzije. Već mjesecima tako možete čitati, podebljane klikbejt opremom i navijačkom skepsom ili euforijom, članke o stanju na frontu koji osciliraju kao kripto valuta na tržištu: jedan dan se čini da Rusi gaze sve pred sobom i uskoro osvajaju sve, dok drugi imate dojam da su Ukrajinci pred Moskvom. Onda zareda serija tekstova koji tvrde da je Rusija pred ekonomskim kolapsom i da je pitanje dana kad će joj doći kraj, a uz njih red onih o planovima VLADIMIRA PUTINA da osvoji Baltik, Skandinaviju i ušeta se u Berlin i Pariz. Te planove neki objašnjavaju navodnom ruskom kulturno-ideološko-vojnom tradicijom, a neki Putinovom psihologijom. Tako je nastavak daljnjih ruskih vojnih aktivnosti na kontinentu jedan naš ugledni povjesničar lijeve orijentacije ovog tjedna u tv emisiji objasnio psihologijom nasilnika: navodno nasilnik ne staje na jednoj žrtvi, on mora ići dalje, pa tako i Putin. Istovremeno, predstavnicima danskih vlasti govore o ruskoj ratnoj prijetnji pored Trumpovih priča o Grenlandu. I nisu to jedini europski političari koji stanovnike plaše ruskom invazijom.

Ono što ponajviše zabrinjava je stupanj liberalnih deluzija, kako je navedene kontradiktornosti i projekcije na stranicama Jacobina nedavno nazvao njemački analitičar INGAR SOLTU, inače u nekoliko navrata intervjuiran na ovim stranicama. Solty smatra da je došlo do svojevrsne hipertrofije jeftine diskurzivne analize koja riječi samih aktera i doslovno ideološku propagandu uzima za analitička polazišta. Osnovna materijalistička, logistička i uopće se ne uzimaju u obzir. Pa tako više tereta pri analizi i procjeni narednih Putinovih poteza ima jedna njegova sad već davna izjava po kojoj je propast Sovjetskog Saveza najveća tragedija 20. stoljeća, nego kapaciteti ruske ekonomije. Putin je tako rekao i to znači da ide do Berlina. Probajte samo zamisliti kako bi to izgledala ruska invazija na Njemačku. I da je osvoje nakon što nisu mogli Ukrajinu, kako bi funkcionirala okupacijska vlast, kako ekonomija, kako išta? Situacija u kojoj si ne postavljamo takva osnovna pitanja govori o tome da je jeftina retoričko-televizijska analiza zamijenila onu povijesnu i materijalističku koja je uglavnom ostavljena vojnim *nerdovima* bez sluha za širi politički okvir. I da nam se rodni stereotipi nameću kao analitička polazišta.

A najavljeni povijesni krug nas uči očitu lekciju: socijalnu državu smo dobili kao odgovor na socijalističku revoluciju na istoku, a sada ćemo ju izgubiti jer mislimo da je ta revolucija bila samo jedna od epizoda ruskog ekspanzionizma i da slijedi nova. A već prije smo – velikim dijelom i zbog propasti socijalističke alternative – izgubili i socijalnu analizu. Prvo smo mislili da nam više ne treba jer je došao kraj povijesti, a kad je povijest ‘oživjela’, više je nismo znali tumačiti jer su nam na interpretacijskom repertoaru ostali psihologija i pojmovi poput totalitarizma, demokracije, ljudskih prava, diplomatske pristojnosti i kulturnih zadatosti koji povijest ne mogu objasniti. Za sada iluziju iznad vode drže ukrajinska radnička djeca koja ginu na frontu. A čini se da će kraj doći vjerojatno brzo i to u obliku još jedne ironije. Pokušaj spašavanja europskog liberalizma naoružavanjem i demontažom socijalne države na vlast samo može dovesti ekstremnu desnicu koja živi od deluzija tog liberalizma. I koja uglavnom u Putinovom režimu ne vidi neprijatelja. A tada nam povijest već možda postane nedostižna. ■

‘Muška’ odlučnost na tlu Europe (Foto: UKRINFORM/Sipa USA/PIXSELL)

TONINO PICULA Završava zlatno doba EU-a kao sile meke moći

Ako želi ostati relevantan geopolitički faktor, EU će uskoro početi s transformacijom koja je još prije koju godinu bila nezamisliva. Mislim da se nalazi na putu kojim će se riješiti svih svojih bitnih ovisnosti – o ruskim energentima, proizvodno-tržišnim kapacitetima Kine i američkom sigurnosnom kišobranu. Ima li kapaciteta da se istovremeno bavi zapadnim Balkanom? Smatram da nema u dovoljnoj mjeri

TONINO PICULA nekadašnji je hrvatski ministar vanjskih poslova. Od 2013. je zastupnik u Europskom parlamentu (EP) u kojem se kao član više odbora i pododbora bavi brojnim vanjskopolitičkim temama. Bio je član izaslanstva za odnose s Bosnom i Hercegovinom i Kosovom i zamjenik člana delegacije u Parlamentarnom odboru za stabilizaciju i pridruživanje EU-a i Srbije. Prošlog listopada imenovan je izvijestiteljem EP-a za Srbiju, a krajem veljače u toj je funkciji službeno posjetio Srbiju.

Tijekom nedavne posjete Beogradu niste se susreli s Aleksandrom Vučićem, kao ni s nekim drugim dužnosnicima. Razgovarali ste s predsjednicom Narodne skupštine Anom Brnabić. Ona je vaš nacrt izvještaja o Srbiji, koji ste 20. veljače predstavili EP-u, opisala kao 'sraman' i 'pun dezinformacija'. Vaš komentar?

To je bio moj prvi službeni posjet Srbiji kao izvijestitelja za Srbiju Europskog parlamenta. Delegacija Europske unije u Beogradu pozvala je sve najrelevantnije sugovornike odgovorne za put Srbije u Uniju. Poziv nisu

prihvatili predsjednik države, premijer u ostavci i ministar vanjskih poslova. Očito je s najvišeg vrha odlučeno da uvelike reduciraju kontakte sa mnom. U Narodnoj skupštini sam, ipak, razgovarao s predsjednicom parlamenta, predstavnicima vladajuće koalicije i opozicije, a susreo sam se i s ministricom europskih integracija. Neovisno o neodržanim sastancima, imao sam priliku razgovarati sa širokim krugom ljudi koji mi mogu pomoći u daljnjem radu na izvješću. Ocjena gospođe BRNABIĆ je potpuno promašena. Moj nacrt nije iznio ništa posebno novo u odnosu na već notirano u drugim dokumentima, poput posljednjeg izvještaja Europske komisije o stanju u Srbiji. Njega su prezentirali tadašnji povjerenik za proširenje OLIVÉR VÁRHELYI, kojeg teško možemo nazvati neprijateljem VUČIĆEVE Srbije, i JOSEP BORRELL kao visoki predstavnik za vanjsku i sigurnosnu politiku. Potom je Europsko vijeće odbilo otvoriti treću skupinu pregovaračkih poglavlja. Posljednje poglavlje Srbija je otvorila prije tri godine, a otada u pristupnom procesu stagnira. Dakle, davno prije mog imenovanja. Umjesto da vlast iskazuje toliku osjetljivost prema meni, s obzirom na moju nacionalnost i političku pripadnost, bilo bi produktivnije da osjetljivost pokazuje pre-

ma onome što objektivno koči europski put Srbije. Već mjesecima velik broj građana na ulicama demonstrira nezadovoljstvo razinom korupcije i funkcioniranjem institucija.

Prijašnji izvijestitelji bili su ljepše dočekivani, recimo Vladimir Bilčik. Vjerojatno i zato što su, isticali su kritičari, bili izuzetno blagonakloni prema beogradskim vlastima?

U odnosu prema Srbiji ulogu je, vjerojatno, igrala i stranačka pripadnost. Moguće i zato što su neki političari iz Europske pučke stranke – Vučićeva stranka je njihova pridružena članica – imali uglađeniju retoriku. No, ni to nije pomoglo jer su se isti problemi provlačili iz izvještaja u izvještaj. Problem *Ostpolitik* EU-a postoji barem jedno desetljeće. Pogotovo u vrijeme ANGELE MERKEL Unija je imala vrlo blagonaklon odnos prema autoritarnim vođama od Rusije do Srbije. Ideja je bila da će, ukoliko povećamo opseg trgovanja, pošaljemo dovoljno pomoći i razvijamo investicije, demokracija sama od sebe procvjetati. Ta je blagonaklonost potaknula autoritarne vlasti da Uniju doživljavaju kao bankomat ispred kojeg se isplati čekati, ali im nije palo na pamet usvajati vrijednosti vladavine prava, slobode

medija ili borbe protiv korupcije. EU je te probleme opisivala, ali ih je zapravo ignorirala. No, svemu mora doći kraj. Ja sam socijaldemokratski političar s dužim stažem u kritici autokratskih koruptivnih sustava. Bio sam izvijestitelj za Crnu Goru, a obavljao sam i sličan posao za Bosnu i Hercegovinu i Kosovo. Odavno je poznato kakvi su moji stavovi, pa nije iznenađenje što me je dočekao front odbijanja vladajućih u Beogradu.

Odnosi Hrvatske i Srbije uvelike su opterećeni naslijedom sukoba devedesetih i Drugog svjetskog rata. Samim time nemali dio srbijanske političke scene i javnosti unaprijed vas doživljava kao srbomrca. Ne bi li bilo bolje da je posao izvijestitelja za Srbiju preuzeo političar iz neke druge zemlje?

Radi se o običnoj predrasudi. Odgovoriti pozitivno na vaše pitanje značilo bi tu predrasudu samo jačati. Rekao bih da su srbomrsci prije svega oni koji vlastitim građanima svojim politikama ne dopuštaju da žive u pravednijoj državi. Tamošnja vlast je s vremenom postala i rekorder u proizvodnji ustaša kojih, izgleda, nigdje nema toliko koliko u Srbiji – naime, tu etiketu dobije svatko tko vlastima ne odgovara. Situaciju u Srbiji i regiji poznajem jako dobro. Kolege iz EP-a su zadovoljni mojim radom u Parlamentu. U prošlom mandatu sam proglašen najutjecajnijim zastupnikom u području vanjske, sigurnosne i politike proširenja. U ovom mandatu ću učiniti koliko mogu kako bih Srbiji pomogao da savlada probleme na europskom putu. Bit ću pravedan i kritičan promatrač, a mogu biti i medijator. Međutim, stvarni posao mora se, ipak, obaviti u zemlji. Vlast u Srbiji mogu izabrati samo njeni građani, ali EU zadržava pravo da ocjenjuje zadovoljava li ta vlast kriterije za napredovanje ka članstvu.

Pogreška Von der Leyen

Tolerancija i otvorena potpora autokratskoj vlasti u Srbiji nisu postojale samo u doba Merkel. Tri dana nakon što ste imenovani na funkciju izvijestitelja EP-a, predsjednica Komisije Ursula von der Leyen u Beogradu je nahvalila Vučića zbog navodnog napretka vladavine prava i demokracije u Srbiji, što su, budimo otvoreni, svjesne laži. Francuski predsjednik Emmanuel Macron i sada tehnički njemački kancelar Olaf Scholz s Beogradom su ugovarali unosne poslove, sama EU je sa Srbijom sklopila memorandum u vezi litija, iako su iz ekoloških razloga protiv njegove eksploatacije građani masovno prosvjedovali. Primijetili ste da na ovim prosvjedima nema zastava EU-a. Zar je čudno da građani EU doživljavaju kao apologeta i suradnika vladajućeg režima u Srbiji? Godinama javno upozoravam na sve što ste naveli, a Merkel sam izdvojio tek kao nekoga tko će vjerojatno najviše ostati upamćen po sljepilu prema političkim procesima na zapadnom Balkanu. Smatram da je i VON DER LEYEN hvaleći Vučića gotovo kao šampiona pristupne politike teško pogriješila. Ne možemo prema autokratima imati dvostruke aršine, pa jednim pokazivati zube, lomiti tabue i naoružavati se, a druge iz određenih razloga gotovo tetošiti. Jedan od problema EU-a jest da ona nije zajednička država, nego zajednica država unutar koje postoje i neki konfliktni interesi. Istina je i da su MACRON i SCHOLZ gotovo u isto vrijeme pohrlili kod srbijanskog predsjednika, prvi prodajući borbene avione, iste koje je prodao i Hrvatskoj, dok je drugi bacio oči na litij neophodan njemačkoj automobilskoj industriji. Pretpostavljam da sve navedeno jest dio razloga za izostanak europskih zastava

Foto: M.M./ATA Images PIXSELL

na prosvjedima. Istovremeno, karakteristika ovog gibanja je da postoji otklon studenata od sfere politike uopće: rade pritisak na vlast, ali ne surađuju ni s opozicijom, a odbijaju i ideje da ih EU prisvoji kao svoje glasnogovornike. Ipak, rečeno mi je da se na tim skupovima vide rumunjske zastave, zbog europske javne tužiteljice LAURE KÖVESI koja je postala simbol borbe protiv korupcije na najvišoj razini. Prostor za EU nije zatvoren, ali treba raditi na otklanjanju zazora od stabilokratske politike koja je prečesto strujala iz Bruxellesa.

Srbija nije jedini primjer takvog ponašanja Unije. Primjerice, mnogi dokazi upućuju na to da hrvatska policija u borbi protiv migracija primjenjuje ili je primjenjivala masovno nasilje, ispunjavajući želje središnjih zemalja Unije koje to nasilje de facto odobravaju. Teško je zaključiti drugo osim da je priča o europskim vrijednostima velikim dijelom smokvin list, dok se EU zapravo vodi golim interesom. Kako ovo komentirate?

Sigurno postoje elementi za ozbiljnu kritiku politike EU-a prema zapadnom Balkanu. Ipak, pošteno je napomenuti da nisu sve europske

Rekao bih da su sr-bomrsci prije svega oni koji vlastitim građanima svojim politikama ne dopuštaju da žive u pravednijoj državi. Učinit ću koliko mogu kako bih Srbiji pomogao da savlada probleme na europskom putu. Bit ću pravedan i kritičan promatrač, a mogu biti i medijator

institucije iste. Kada se nisu ispunjavala obećanja dana Sjevernoj Makedoniji, koja je zbog pregovora mijenjala i svoje ime, ili obećanje Kosovu o ukidanju viza, Europski parlament je bio vrlo kritičan prema politici Europske komisije i Europskog vijeća. Pristupna politika dugo je vremena praktički stagnirala. Obećanje o pristupanju dano je državama regije još 2003. u Solunu, no nakon pridruženja Hrvatske ništa se bitno nije događalo sve do 2022. i napada na Ukrajinu. Tada je iz geopolitičkih razloga politika proširenja opet postala dio *mainstreama* pa je došlo do određenih pomaka.

Međutim, pomoć EU-a za infrastrukturne i slične projekte i dalje daleko nadmašuje sredstva namijenjena jačanju demokratskih institucija. U slučaju Srbije govorimo o stotinama milijuna eura plasiranih u autoceste, mostove, pruge i ostalo, naspram desetina milijuna uloženi u razvoj demokracije. Radna teza je glasila kako će ekonomski razvoj ne samo potaknuti veze s EU-om nego i pomoći gradnji demokratskih institucija. No, ako nemate demokratsko društvo, tada i ekonomski napredak može stvoriti probleme. U koruptivnom društvu bogatstvo nikada nije korektno raspoređeno. Kako su vlastodršci bili opravdano

uvjereni da neće tako skoro u EU, nije ih ni zanimalo da omoguće slobodan rad opoziciji i medijima ili da se žustro obračunaju s organiziranim kriminalom.

Za takvo stanje je ipak uvelike odgovorna i EU. Spominjete razvojnu pomoć, no Srbija i ostale zemlje u korist Unije trpe ogroman odljev kapitala. Zapadni Balkan je tijekom 2010-ih zabilježio sto milijardi eura trgovinskog deficita s EU-om, a on postoji i danas. Vučić se hvali faktom da trećinu najvećih izvoznika Srbije čine tvrtke u njemačkom vlasništvu. Reklo bi se da europske tvrtke i EU iz suradnje s autokratskim režimima izvlače veliku korist, za razliku od građana tih zemalja. U posljednjem desetljeću BDP po stanovniku u Srbiji približio se Unijinom, ali tek za pet posto. I dalje je više nego upola manji, a albanski iznosi jednu trećinu. Nije li i ovakav razvoj zaslužan za krizu, da ne kažemo propast politike proširenja?

Nažalost, politika proširenja stalno će biti u rascjepu između vizije da te zemlje trebaju jednog dana postati članice EU-a i logike kapitala, koji tendencijski nastoji profitom oprav-

U protekla dva desetljeća je s istoka i jugoistoka Europe otišlo gotovo 22 milijuna ljudi koji nisu htjeli čekati da se u njihovim zemljama konsolidira liberalna demokracija. Odlazak tolikog broja kompetentnih i poduzetnih ostavio je rupu zatrpavanu raznim toksičnim politikama poput nacionalizma, autoritarnosti i netrpeljivosti

dati ulaganja u neki prostor. Sve zemlje zapadnog Balkana zajedno imaju manje od četiri posto stanovništva EU-a, a njihov zbirni BDP iznosi manje od dva posto BDP-a Unije. Ti podaci pokazuju, kada je riječ o politici proširenja, da primarnu ulogu ima isključivo političko odlučivanje. To znači i da za mijenjanje stvari nedostaje prvenstveno politička volja. Koristi od procesa treba uvijek podrediti problemima koje proizvodi. U protekla dva desetljeća je s istoka i jugoistoka Europe otišlo gotovo 22 milijuna ljudi koji nisu htjeli čekati da se u njihovim zemljama konsolidira liberalna demokracija. Odlazak tolikog broja kompetentnih i poduzetnih ostavio je rupu zatrpavanu raznim toksičnim politikama poput nacionalizma, autoritarnosti i netrpeljivosti. Istovremeno su na zapadu migracije rušile cijenu rada, što je korporacijama i kapitalu donijelo profit, ali kod domaćeg stanovništva je razvijalo otpor prema politici proširenja.

Dosadašnja politika morat će se revidirati. Rane ujedinjenja nisu zacijeljene ni u bogatoj Njemačkoj, što se vidi iz uspjeha političkih radikala na istoku zemlje. Svakako je važno voditi politiku kojom bi se životni uvjeti u državama zapadnog Balkana barem približili prosjeku EU-a. Time bi se građanima tih zemalja pružila šansa da u njima ostanu i pomognu jačati institucije liberalne demokracije. To je ozbiljan zadatak EU-a ako želi strateški riješiti dio problema zapadnog Balkana kao svog neposrednog susjedstva i logičnog prostora idućeg proširenja.

U Europi je s dosta osuda dočekana Trum-pova pohlepa za ukrajinskim mineralima. Politika EU-a prema zapadnom Balkanu – ulaganje u prometnu infrastrukturu, dakle u transportne lance, uz istovremeno izvlačenje kapitala i prirodnih resursa – također ne znači razvijanje demokracije, nego nečeg što je de facto kolonijalni oblik privrednih odnosa. Od politike usmjerene na profit, koju su uvelike zastupali i socijaldemokrati kao vaša opcija, pate i regije unutar same Unije, dovoljno je pogledati krajnje nejednak regionalni razvoj u Slovačkoj. Da to preokrene, Unija bi trebala fundamentalno izmijeniti ekonomski model, i to na

štetu kapitala koji će tome pružati otpor. Koliko je to realno i kako konkretno vidite da bi se to moglo odviti?

Mislim da je pretjerana ocjena da EU razvija kolonijalni odnos prema zapadnom Balkanu, premda stoje ocjene da kombinira modele investiranja s isplativim povratom uz tzv. instrumente za vanjsku financijsku pomoć zemljama kandidatima za članstvo. Posljednji u nizu je Plan rasta za zapadni Balkan u čijem dogovaranju sam sudjelovao. Nama u Europskom parlamentu je bilo važno integrirati klauzule uvjetovanosti kako se novac ne bi vlastima darovao bez obveza o poštivanju jasnih političkih zahtjeva.

Kohezijski i drugi fondovi ipak pomažu nerazvijenim područjima i u državama članicama da postupno nadoknade zaostajanje. Uvijek se mogu, naravno, postavljati pitanja o svrsishodnosti takvog pristupa, ali bez tih mehanizama razvojni hendikepi bili bi još izraženiji, a države na jugoistoku još izloženije ponudama geopolitičkih rivala EU-a kojima je korupcija pregovarački alat, a ne kriminal. Što se tiče ekonomskog modela EU-a, on je daleko od savršenstva, ali ne treba zaboraviti da se pedeset posto ukupnih financijskih transfera u socijalne svrhe svakog trenutka odvija baš u EU-u.

Odlagalište migranata

Među europske zemlje s problematičnom politikom prema Balkanu spadaju ne samo Francuska i Njemačka nego i Orbánova Mađarska, dok talijanska premijerka Giorgia Meloni pokušava organizirati deportaciju azilanata u centre u Albaniji. I Von der Leyen je pohvalno komentirala tu ideju, prema kojoj bi Balkan postao odlagalište za Uniji nepoželjne migrante. Kako to komentirate?

Idejama i projektima *outsourcinga* migrantnog pitanja bavimo se u Europskom parlamentu već puno desetljeće jer je problem odavno nadrastao postojeće mehanizme EU-a kojima su se u prošlosti regulirale migracije. Budući da su migracije u EU-u postale masovne, a instrumenti neadekvatni, uz nemogućnost brzog sklapanja novog sporazuma, otvorio se prostor za različita *ad hoc* rješenja kojima je politika sve češće pribjegavala kako bi smanjila sve veći politički pritisak domaćih javnosti. Od mađarske žice na granicama, austrijskog zatvaranja tzv. balkanske rute, različitih *dealova* sa sjevernoafričkim režimima, do spomenutog talijanskog deportacijskog centra u Albaniji. S obzirom na sve veću osjetljivost na pitanja sigurnosti i jačanje desnih i još desnijih opcija, nisam siguran da je moguć povratak na neke početne pozicije u pregovorima, kada su se još mogla dogovoriti rješenja temeljena na solidarnijoj podjeli odgovornosti. Trendovi idu u suprotnom pravcu.

Odvijaju se tektonske globalne geopolitičke promjene, u kojima EU djeluje prilično pogubljeno. Sve i kada bi htjela, koliko u ovom trenutku Unija uopće ima kapaciteta da se bavi zapadnim Balkanom?

Imamo posla s američkom administracijom koja je prema EU-u najviše neprijateljski raspoložena u cijeloj povijesti transatlantskih odnosa, što će imati ozbiljne posljedice. Kao što je rekao ROBERT SCHUMANN, EU se razvija uglavnom kroz krize. U financijskoj krizi 2007. odabrana je politika štednje, a to je bila slijepa ulica. Ali prilikom krize koronavirusa EU se zajednički zadužila kako bi pribavila sredstva potrebna za ekonomski oporavak. Dakle, Unija je sposobna učiti, a pitanje Ukrajine je prvorazredna kriza na kojoj može doktorirati.

To nije lokalna kriza, nego presudno pitanje naše sigurnosti, jer ako se ondje ne postigne pravedan mir, to će biti poticaj za buduće pokušaje agresije. Mislim da EU ima snage i da se nalazi na putu kojim će se konačno riješiti svih svojih bitnih ovisnosti – o ruskim energentima, o proizvodno-tržišnim kapacitetima Kine i o američkom sigurnosnom kišobranu. Treba pronaći velik novac i pokrenuti ozbiljne preinake EU-a, njenu reindustrijalizaciju i obnovu vojnih kapaciteta potrebnih za opstanak u promijenjenom svijetu. Međutim, ako se ne razvije i najslabija karika europskih integracija, a to su njena zajednička vanjska, sigurnosna i obrambena politika, sve može ostati u zrakopraznom prostoru.

Ima li EU kapaciteta da se istovremeno bavi i zapadnim Balkanom? Bit ću izravan – mislim da nema u onoj mjeri o kojoj govorim. Razvijanje vlastitog efikasnog sigurnosnog kapaciteta znači da Unija mora inovirati nešto što do sada nije radila, a dok to ne postigne, bit će uglavnom zagledana unutar svojih granica. A upitno je i hoće li političke elite na zapadnom Balkanu svojim potezima omogućiti nama, prijateljima proširenja, da proširenje uvjerljivo zagovarimo u Bruxellesu. Osobno smatram da će EU biti slabija ako ispusti iz vida politiku proširenja i da se do kraja ovog mandata EK-a i EP-a čekaonica u kojoj je sada deset zemalja mora barem dijelom isprazniti. Ne bi bilo dobro ni da se smanjuju sredstva namijenjena primicanju balkanskih ekonomija prosjeku EU-a. Međutim, skeptičan sam koliko ćemo sljedećih godina po pitanju proširenja zaista napredovati.

U Srbiji su maltretirani i pritvarani ruski i bjeloruski aktivisti. Ministar unutarnjih poslova Ivica Dačić i šef BIA-e Aleksandar Vulin spominjali su 'popise i crne liste' s imenima onih kojima je zbog verbalnog delikta zabranjen ulazak u zemlju. Nedavno je privedena i protjerana nekolicina hrvatskih državljanki. Reagiralo je više od 300 europskih nevladinih organizacija, no EK je tek blago izrazio 'zabrinutost'. Kakva je to poruka?

Nisam zadovoljan reakcijama Komisije i Europske službe za vanjsko djelovanje, odnosno EEAS-a. Reagirali su mlako na provokativno ponašanje Beograda. Ocjena je morala biti daleko stroža. Neprihvatljivo je da se ruske opozicione tjera u Rusiju, kao i da se državljane bilo koje države, a kamoli članice EU-a, iz nejasnih razloga optužuje da ugrožavaju nacionalnu sigurnost i protjeruje. Vlasti time nastoje pokazati mišiće pred svojom publikom i usmjeravati njen bijes na strance, pogotovo Hrvate. Međutim, ako već ne od institucija EU-a, odgovor dolazi od poslovne zajednice. Otkazan je važan sajam željezničke industrije jer su vodeći ljudi tog biznisa ocijenili da atmosfera nije sigurna. Takvo neraspoloženje prema Srbiji će rasti, što za Vučića može imati daleko teže posljedice od naših kritika. Skoro 60 posto robne razmjene Beograda otpada na zemlje EU-a i bez njih ekonomija Srbije ne postoji. Gospodarstvo je nakon tragičnog pada nadstrešnice u Novom Sadu usporilo. Rečeno mi je da se zbog pravne nesigurnosti odgovorni boje potpisivati dokumente i odobravati projekte. Pitanje je koliko će još dugo biti novca koji je EU plasirala ne očekujući mnogo, osim širenja zajedničkog regionalnog tržišta i stabilizacije političkih prilika.

Situacija u Gruziji

Službeno je jedna od najvećih zamjerki Srbiji neusklađenost vanjske politike s onom EU-a, pri čemu se najviše ističe održavanje dobrih odnosa s Rusijom. Beograd se nije pridružio sankcijama Moskvi. Zapravo, Vu-

čić prilično dobro balansira kupujući naklonost zapada prodajom oružja Ukrajini i Izraelu. Što očekujete po ovom pitanju?

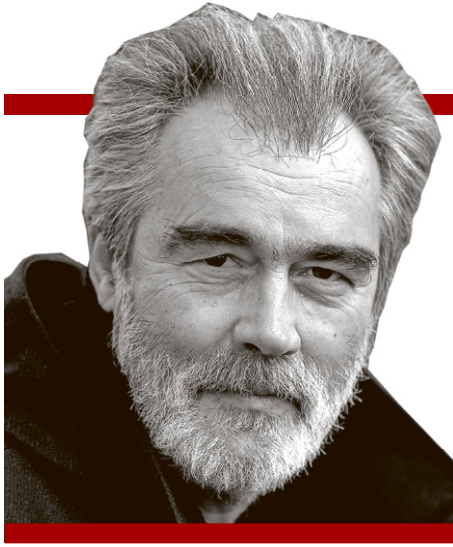
To će vanjskopolitičko, multivektorsko balansiranje postajati sve teže održivo u onoj mjeri u kojoj međusobni odnosi velikih igrača budu konfliktiniji. Megatrendove u kojima živimo karakterizira sve više sukoba i sve manje suradnje, dok se globalna politička scena fragmentira, procesi ubrzavaju, a multilateralizam i tradicionalna savezništva kopne pred našim očima. Budući da živimo u Europi, glavna gravitacijska točka okupljanja demokratskih država ostaje prvenstveno EU. Prostor za fingiranje temeljne orijentacije se postupno sužava svim multipraktik političarima. Vrludanje Beograda oko glasanja za rezoluciju UN-a o invaziji na Ukrajinu je dobar primjer.

Kakvi su vaši dojmovi o stanju opozicije i što su vam prenijeli njeni predstavnici?

Uvjeti rada opozicije, ali i nevladinog sektora postaju sve teži. Posljednji izbori iz 2023. su rezolucijom EP-a dosta oštro ocijenjeni, a Organizacija za demokratske institucije i ljudska prava objavila je 25 preporuka koje se moraju usvojiti da bi se naredni izbori mogli smatrati slobodnim i poštenim. To još nije tako. Opozicija ima zajednički nazivnik jer ne želi na izbore organizirane prema postojećim pravilima, smatrajući da bi to bilo pristajanje na unaprijed ukradene izbore. Također, opozicija inzistira na prijelaznoj vladi, ali nije za repliku sporazuma poput onog postignutog medijacijom EP-a u Sjevernoj Makedoniji, gdje je dogovoreno da takva vlada traje sto dana. Opoziciji u Srbiji se čini da je taj rok prekratak, odnosno da je potrebno šest do devet mjeseci kako bi se korigiralo sve što treba, a izbori bili poštenu i regularni. Kako vlast to odbija, odnosi su u pat-poziciji. Situacija će se izgledno razvijati u četverokutu faktora: vlasti koja ne može raspršiti prosvjede, institucionalne opozicije koja u ovim uvjetima ne može doći na vlast, građanskog pokreta predvođenog studentima koji svoje zahtjeve nije još približio standardnoj politici i međunarodne zajednice koja događaje promatra s distance.

S distance uglavnom još uvijek promatra i EU, za razliku od situacije u Gruziji. Na tamošnje prosvjede protiv vlade smatrane proruskom Unija je oštro reagirala zamrzavanjem EU fondova i cijelog procesa pristupanja. Doima se da je to zato što EU i njenim članicama režim u Beogradu odgovara, za razliku od onog u Tbilisiju. Izjavili ste da EU neće tolerirati tvrdnje vlasti u Srbiji kako ona ili njene članice stoje iza studentskih prosvjeda i žele provesti 'obojevu revoluciju', a upravo ste rekli kako EU i nema kapaciteta da se bavi Balkanom. Kada će EU konačno reagirati, je li realno očekivati dramatične poteze i što ćete konkretno vi poduzeti?

Za razliku od Beograda, režim u Tbilisiju sam je jasno zamrznuo pristupni proces i distancirao se od EU-a. Sumnjam da bi Vučić htio slijediti taj put. Ovo je, nema sumnje, prevratničko vrijeme puno drastičnih poteza. Uvjerem sam da će se uskoro u politici mnogi morati odreći svojih 'svetih krava', kao što se to događalo tokom pandemije i nakon ruske invazije na Ukrajinu. Mislim da će EU, htjela-ne htjela, uskoro početi s transformacijom koja je bila nezamisliva još prije koju godinu ako želi ostati relevantan geopolitički faktor. To sigurno neće biti jednostavno jer mora biti brzo. Na primjer, vidjet ćemo kako će se blok odnositi prema svojim članicama koje iz nekih upitnih razloga uporno opstruiraju promjene. Hoće li uspjeti osigurati jedinstvo potrebno za takve poteze? Odgovor je neizvjestan, ali u svakom slučaju zlatno doba EU-a kao takozvane *soft power* sile završava. ■

UVREDE
I PODMETANJARoll over
Orwell

PIŠE Viktor Ivančić

Svejedno je da li se s navijačke retorike i pirotehnike prelazi na bojevu argumentaciju ili stvar putuje u obrnutom smjeru. Nogomet se nametnuo kao jedno od efikasnijih uporišta za odbacivanje demobilizacije. Važeće geslo je: Navucimo kopačke da ne bismo izuvali vojničke čizme!

Ako želite nešto pridodati ogromnoj zalihi neprijateljstva koje postoji u svijetu u ovom trenutku, teško da možete učiniti što bolje od organiziranja nogometnih utakmica između Židova i Arapa, Nijemaca i Čeha, Indijaca i Britanaca, Talijana i Jugoslavena, s tim da svaku utakmicu promatra mješovita publika od 100.000 gledatelja. Naravno, ne tvrdim da je sport jedan od glavnih uzroka internacionalnog suparništva; vrhunski sport je, čini mi se, samo drugačiji odraz uzroka koji su stvorili nacionalizam.

Tako je pisao GEORGE ORWELL u prosincu 1945. za tjednik Tribune, pod sarkastičnim naslovom 'Sportski duh', a povodom naprasno prekinute turneje moskovskog Dinama po Velikoj Britaniji. U dvije od četiri odigrane utakmice, naime, došlo je do snažne erupcije mržnje i uvreda, kako na stadionima, tako i izvan njih, tokom meča s Arsenalom igrači su se i potukli, što – usput napominje esejist – 'čak ni novine nisu mogle zatajiti'.

Orwellova teksta sjetio sam se čitajući izvještaje s nogometne utakmice koja je bila neusporedivo manje pompozna – mada, po svemu sudeći, ne i manje degutantna – od davnog okršaja između Arsenala i Dinama, upriličenog svega nekoliko mjeseci po završetku Drugog svjetskog rata. Prošloga vikenda, skoro trideset godina po okončanju hrvatsko-srpskog rata, momčad FK Sindelić iz sela Trpinja, za koju nastupaju uglavnom Srbi, igrala je u selu Cerić protiv domaće NK Mladosti, za koju nastupaju uglavnom Hrvati, u sklopu nekakve lige kojoj je teško zapamtiti ime. Rezultat je bio 1:0 za domaćine, a prvi raport o zbivanjima kraj terena objavljen je na Facebook-stranici kluba iz Trpinje:

'Da ne bude sve dobro pobrinula se grupa nacifašistoidne hitlerjugend omladine pod prigodnim imenom 'Veprovi'. Svojim kako sami kažu ustaškim skandiranjem, pozivanjem na ubijanje srpske djece, klanjem 'četnika' iz Knina, pečenjem Srba na fešti, topovskim udarima, bakljadom, ispaljivanjem nekakvih raketa kojim su doveli sigurnost u pitanje, doveli su do privremenog prekida utakmice. U takvim uvjetima uz silno sjecanje igre nismo uspjeli ostvariti povoljan rezultat. Domaćem predsjedniku kluba zahvaljujemo na prijemu prije i poslije utakmice, a 'Veprovima' prenosimo pozdrav LU 'Srndač'.'

To LU, pretpostavljam, obilježava lovačko udruženje, a lovci, kao što je poznato, uz srndaće pucaju i na veprove. U svakom slučaju, na Facebook-profilu Sindelića objavljen je i snimak koji potvrđuje ustaško-koljački repertoar skupine navijača domaće momčadi.

NEDELJKO MUDNIĆ, predsjednik NK Mladost, slučaj je za Jutarnji list komentirao ovako: 'Prošle godine smo u Trpinji doživjeli velike neugodnosti. Pjevali su 'Oj, vojvodo Sindeliću', a i provocirali: 'Ej, gdje vam je onaj logoraš što smo ga peglali...', misleći pritom na našeg bivšeg trenera IVANA LUKIĆA ZOLJU, vukovarskog heroja koji je prošao nezamislivu torturu u srpskim koncentracijskim logorima.'

Rukovoditelj kluba iz sela Cerić, uzimajući u obzir bliži i dalji historijski kontekst, po-

Nogometno igralište kao zamjena za bojište (Foto: Matija Habljak/PIXSELL)

našanje navijača i klupskog osoblja smatra razumljivim: 'Naravno da smo ih dočekali s THOMPSONOM na razglasu, ali treba reći i to da je sve bilo OK dok njihov igrač broj 9 negdje oko 20. minute nije opsovao mrtvu majku našem sportskom direktoru TIHI PERIŠIĆU. Tada su porasle tenzije, priznajem. Došlo je do tih pjesama koje spominju iz Trpinje. Shvaćam i tih naših desetak momaka, malo ih je prebacilo, no nama je selo puno murala naših poginulih. Cerić nam je '91. do temelja razoren, zapaljen, ljudi pobijeni, sedam godina bili smo u progonstvu... Nikad to nećemo ni zaboraviti, ni oprostiti. Evo, toliko za sada, uskoro ćemo ići u javnost i s priopćenjem.'

A dok čekamo priopćenje, dobro je znati da sportski aktivist iz provincije nogometno igralište shvaća kao zamjenu za bojište, gdje će se namiriti stari ratni računici. Čim dvadesetak stasitih mladića krene juriti za loptom, otkrivamo tko koga kolje, tko koga peče, tko kome ubija djecu i tko kome psuje mrtvu majku. Preko nogometne priredbe potvrđujemo da 'nikad nećemo ni zaboraviti, ni oprostiti', da ćemo ostati vječno zakrvljeni. Sportsko takmičenje je podsjetnik na činjenicu da je rat završen zbog toga da nikada ne bi prestao, pa dakle služi održavanju i podgrižavanju poslijeratnog ratnog stanja.

Unatoč otežavajućoj okolnosti da je razmišljao u dimenzijama Londona i Moskve, a ne Cerića i Trpinje, nijansama neskloni Orwell je prije osamdeset godina dosta britko opisao fenomen, kao i stanje duha što se uz njega veže, ustvrdivši da natjecateljski sport 'nema nikakve veze s poštenom igrom', nego je isti 'usko povezan s mržnjom, zavješću, hvatanjem, nepoštvanjem pravila i sadističkim uživanjem u nasilju: drugim riječima, to je rat bez pucanja'.

'Uvijek se iznenadim kad čujem ljude da govore kako sport stvara razumijevanje među nacijama', pisao je, 'i kad bi se obični ljudi svijeta mogli susresti na nogometu ili kriketu ne bi imali potrebu da se susreću na bojnom polju. Čak i ako ne znate konkretne primjere (recimo Olimpijske igre 1936.) kako internacionalna natjecanja dovode do mržnje, to možete zaključiti iz općih principa.'

I kad me već krenulo, zaokružiti ću ovaj roll over Orwell još jednim citatom: 'Na interna-

cionalnoj razini sport je otvoreno oponašanje ratovanja. Ali tu nije značajno ponašanje igrača, već odnos promatrača i, preko promatrača, nacija koje se dovode do bjesnila zbog tih apsurdnih takmičenja i ozbiljno vjeruju – barem kratko vrijeme – da je udaranje lopte i trčanje i skakanje za njom kušnja nacionalne vrline.'

Valjda jedini koji je nogomet prezirao više od Orwella bio je IGOR MANDIĆ, smatrajući ga banalnom, dosadnom, repetitivnom, pa čak i 'majmunskom igrom'. Dok je u službi rasonode – dok je to 'igra slobodnih ljudi u slobodnom vremenu u nekorisne svrhe' – nogomet je podnošljiv, makar bio glup i monoton, smatrao je Mandić, ali kada akteri počnu preuzimati teret nacije na svoja leđa, on postaje opasan, postaje 'jeftina droga za mase'.

Sve su te dijagnoze potvrđene nedjeljnom razmjenom strasti na relaciji Cerić – Trpinja, a ova je opet bila tek seoska demonstracija općih nogometno-nacionalnih prilika, čije 'urbane' verzije nisu ništa manje sirove. Utakmice i u gradovima služe da, uz sporedne obavijesti o postignutim zgdolicima, redovno saznajemo tko će koga zaklati i ispeći, tko će kome ubiti djecu i jebati mrtvu majku, čak i kad objekti demonizacije postaju zamjenski Srbi, kao što su to na primjer za navijače Hajduka navijači i igrači Rijeke. Svejedno je da li se s navijačke retorike i pirotehnike prelazi na bojevu argumentaciju ili stvar putuje u obrnutom smjeru. Nogomet se nametnuo kao jedno od efikasnijih uporišta za odbacivanje demobilizacije. Važeće geslo je: Navucimo kopačke da ne bismo izuvali vojničke čizme!

Čitatelju, međutim, preporučujem da ga izdašno citiranje intelektualnih autoriteta ne navede na krivi trag: ovo nije tekst protiv igre, nego protiv igrača, navijača i ostalih pomagača. Što god Orwell i Mandić tupili – i koliko god se s njima slagao – nogomet mi je ipak draži od Hrvata i Srba. Poželimo da te dvije sportske nacije igraju što više, ne bi li se istrijebile što prije.

Evo, toliko za sada, uskoro ćemo ići u javnost i s priopćenjem. ■

Šta je ovo selo neveselo

Hrvatska treba 'novu poljoprivrednu politiku i nove mjere ruralnoga razvoja, koji posve raskidaju sa sadašnjim obrascima razmišljanja i načinima djelovanja', kažu iz Razvojne mreže Republika. Kad govorimo o hrani, zapravo je riječ o ljudima, seljacima, narodu

IZMEĐU raznih potentnih bauka u kruženju nad ovim kontinentom u novije vrijeme, sve više ističe se onaj prehrambene (ne)sigurnosti. Uz nju je vezan pojam samodostatnosti, a to hoće reći da pojedinačne zemlje, nipošto tek u krizi, streme proizvodnji te subvencioniranju dovoljne količine hrane za svoje potrebe, kao i vezanosti za što kraće lance opskrbe. Logika je tu posve očita: jednom kad oni popućaju, ostajete gotovo isključivo s onim što ste uzgojili ili, ako niste – gladujete.

No s druge strane, kad se geopolitika još drži stabilno, duži lanci opskrbe i raznovrstan uvoz donose jeftiniju hranu. Ne samo egzote poput banana ili kave, nego i mlijeko, meso, grahorice, jabuke, sve. Nekakva anonimna bjelosvjetska sirotinja proizvodi sve to za mizernu nadnicu, a podalje od naših očiju, dok je prekomorski transport svakako intenzivan i pouzdan. U periodima bez većih stresova, međunarodna trgovina stoga lako potiskuje lokalnu europsku agroproizvodnju. A jednom kad globalna distribucija zakaže pa cijene pomahnitaju, kasno je za efikasnije mjere zaštite.

O svemu tome u posljednje vrijeme govori u ovdašnjoj javnosti veći broj upućenih sudionika u sektoru: poljoprivrednika, agronoma, prerađivača itd. Opservacije više

nisu uobičajeno komentatorske ni usputno analitičke, nego donose težinu mračne konstatacije o finalnom kolapsu. S razlogom su pesimistične i jedna Francuska, Austrija ili Nizozemska, vodeći kontinentalni proizvođači. No oni barem neki oslonac imaju u činjenici da upravo ovakve poput nas već dugo gledaju tržišno-hijerarhijski odozgo, te u tom kontekstu vladaju situacijom.

Razvijeniije, bogatije europske zemlje odavno su si priuštile sistematičnu obranu vlastite proizvodnje i plasmana hrane, što je model u koji se Hrvatska uključila samo formalno i površno. Pravni smo okvir više-manje usvojili, osigurali smo financijska sredstva, i na tome stali. Dalje se vrijednosti dijelilo nepravedno ili nesvrhovito, baš kao što su i regule provedene samo tamo gdje nisu smetale velikim igračima. Porijeklo značaja takvih aktera u Hrvatskoj može se tražiti u navedenim uvozničkim, odavno stasalim praksama. Posljedice takvog pomećaja, iako mnogi smatraju dereguliranu ekonomiju prirodnom, izražavaju se neprekinutim trendom smanjivanja domaće proizvodnje hrane. Uvozna o kojoj ovisimo, u prosjeku je sve skuplja i nekvalitetnija, s neizvjesnom dostavom ubuduće. Često se ističe da sami uzgojimo vlastiti doručak i predjelo za ručak, a ostalo kupujemo, od

glavnog jela s prilogom i desertom do kompletne večere, kao i užinu između njih. Ni turiste nismo u stanju nahraniti domaćom hranom, mada smo gordo marketinški izgradili njezin kult.

Prema najnovijoj statistici, potražnja za hranom u Hrvatskoj danas čak lagano raste, ali poljoprivredna proizvodnja svejedno pada. Takav zastrašujući ekonomski odnos jednostavno vrišti upozorenjem na spomenutu prehrambenu nesigurnost. Nakon zatvaranja riječke mljekare Tonka prije tri godine, nedavno je od najvećih u ovoj zemlji definitivno stradao i varaždinski Bohnec. Muzne krave drži sve manje poljoprivrednika-kooperanata, uzgoj stoke usmjeren je ponajviše na tovnu svrhu. Ovaj segment proizvodnje hrane najilustrativnije prikazuje stanje u cjelokupnom agrarnom sektoru.

Mljekarstvo je prepušteno vanjskom tržištu još od momenta ulaska francuskog Lactalisa u Hrvatsku, preuzimanjem Dukata. Potonji je bio privatiziran u nikad sankcioniranim kriminalnim okolnostima još onda kad su tek uvedeni tržišni prioriteti, kroz najraniji tranzicijski period, onaj prvobitne akumulacije kapitala. Tada su pak stasali i oni posjednici zemljišnih resursa koji će do danas ostati povlašteni u dodjeli državnih parcela u najam. To su mahom veliki rata-ri ili mešetari, ali izravno nauštrb stočaramljekara. Otud i novije pobune uzgajivača muznih krava po Slavoniji i šire, u obliku agonijskog vapaja odbačenih i zaboravljenih. Državna agrarna politika u isto vrijeme ogleda se najbolje u jednoj aferi koja se tiče peradarstva. Tamaš što smo definirali jedan od rijetkih podsektora u kojima je Hrvatska samodostatna, sadašnja naša Vlada odlučila je ugroziti i to. Pripustili bi ovamo jednog ili dva globalna megaperadara s njihovim projektima izgradnje zaokružene industrije usmjerene izvozu. Usput bi neminovno poklopili i ovo lokalnih proizvođača, a da ne bi koristili ni ovdašnju stočnu hranu.

Vjerojatno ne bi posegnuli ni za domaćom radnom snagom, ali bi mjestimice neizbježno ekološki ugrozili, kao što se pokazalo, lokalne vodotoke. Dotični tajkuni su iz

Ukrajine, jer se politička naklonost obrani te zemlje od ruske agresije proteže dalje od pitanja naoružanja. I nije to jedino mjesto gdje se presijecaju aspekti političkog odnosa prema hrani i oružju, što ćemo još registrirati. Zasad spomenimo samo to da je upravo s te linije prije godinu i više dana izazvana kriza na europskom tržištu žitarica, najednom preplavljenom ukrajinskim slobodnim importom.

Da bi sve bilo još malo luđe, hrvatski žitni podsektor najparadoksalnije odaje proizvodnju i trgovačku konstelaciju u našem agraru generalno. Notorno je to da kukuruza i pšenice i ječma uzgajamo više nego što nam ovdje treba, odnosno veliki dio izvozimo, ali u vidu sirovine. No pekarske artikle potom uvozimo u zamrznutom stanju, što valjda po školskoj definiciji predstavlja najveću zamislivu ekonomsko-političku katastrofu. I, u svemu tome, sad javni prostor osvaja priča o neophodnoj prehrambenoj sigurnosti. Među tim upozorenjima ima dosta onih koji potječu od aktivnih provoditelja ili poticatelja dosadašnjih kvarnih odnosa u agrarnoj politici Hrvatske. Kad tamo uočimo jače tržišne subjekte koji bi i nadalje dijelili korisne savjete, znamo da nam od toga nema kruha ni na ledu. Zauzvrat ćemo istaknuti jednu inicijativu koja dolazi iz drugog kuta, pa i za svoja polazišta uzima svepovijesni kontekst umjesto pukog aktualnog. Drugim riječima, nismo u tim problemima od jučer, nego smo ih politički i ekonomski generirali desetljećima.

Posrijedi je projekt Razvojne mreže Republika, s nedavno objavljenim Apelom za Novu poljoprivrednu politiku u Hrvatskoj. Na čelu mu je sociolog DRAGO ČENGIĆ, a s popisa uključenih suradnika prepoznajemo više imena iz poljoprivrednog sektora, poput MIROSLAVA KOVAČA, DANJELE LASLO, MILJENKA ERNOIČA i drugih. Oni već dugo i mukotrpno opominju baš na to o čemu se radi i u ovom članku, pa i sad pozivaju na razbuđivanje svijesti o tome da je 'proces adaptacije hrvatske poljoprivrede na tržište EU-a spor, vrlo skup i neučinkovit'. Po njima, trebamo 'novu poljoprivrednu politiku i nove mjere ruralnoga razvoja, koji posve raskidaju sa sadašnjim obrascima razmišljanja i načinima djelovanja'. No kad govorimo o hrani, zapravo je suštinski riječ o ljudima, seljacima, narodu. Stoga ta inicijativa ukazuje na nužnost zaštite interesa malih i srednjih uzgajivača naspram visokoprofitne, krupne industrije, nerijetko multinacionalne. Novu poljoprivrednu politiku ona promatra 'kao kompetentan tip državnog intervencionizma'.

Interveniralo se i dosad, ali većinom u korist opisanih vodećih tržišnih pojava. Budući da potpore, mjere i poticaji uporno nisu usmjeravani 'onima kojima je poljoprivreda stvarna djelatnost', prema ovom razložno dramatičnom apelu neophodno je 'jačanje i obrana poštenih odnosa između malih kooperanata i velikih tvrtki'. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva ne bi smjela ostati samo politički alibi vlastima, nego zaživjeti u skladu s navedenim načelima i konkretnim sugestijama.

Ništa drugo neće stopirati uznapredovalu depopulaciju Hrvatske koja ide pod ruku s deagrarizacijom. Nema više ni pobunjenih Srba da ovdašnjim elitama posluže za opravdanje ekonomsko-političkih koraka što su doveli Hrvatsku na ovdje predočenu bilancu štete. I kad se danas redovito usporuje hrana s oružjem, uslijed eskalacije općesigurnosnih i agrarno-proizvodnih ne-đača, valja primijetiti da nema ni analogona Teritorijalnoj obrani koja bi zaštitila lokalno prehrambeno naoružanje. Hrvatska je u tom pogledu danas temeljito razoružana, okupirana i potlačena. ■

Kukuruz, pšenicu i ječam izvozimo, ali u vidu sirovine (Foto: Dubravka Petrić/PIXSELL)

Škola napola

Premda je djeci izbjeglicama i migrantima zakonom zajamčeno pravo na obrazovanje, u praksi nailaze na niz poteškoća. Zbog nepoznavanja jezika često se upisuju u niže razrede od svojih vršnjaka, nekima je odgođen upis u redovne obrazovne ustanove, a u pojedinim slučajevima, poput onog djevojke Razan porijeklom iz Sirije, neutemeljeno im se pripisuju različite teškoće i smješta ih se u nastavu po posebnom programu

Obrazovanje je jedno od najvažnijih područja u procesu društvene integracije djece u pokretu (Foto: IMAGO/Rainer Unkel/Imago Stock&People/PIXSELL)

OBRAZOVANJE je cjeloživotni proces i u tom smislu nikad nije završeno ni za jednog čovjeka, pa tako ni za mene.

Prešla sam dio tog puta, na kojem sam proživjela svašta, i baš zbog toga želim da me sad krene, da do kraja ostvarim svoje snove – govori 20-godišnja RAZAN uoči početka smjene u jednoj sisačkoj ljekarni.

Uskoro će navući bijelu kutu i uz pomoć starijih kolegica krenuti u novi radni dan. Kao početnici, koja je prošle jeseni završila srednju školu za farmaceutskog tehničara i trenutno odrađuje staž, Razan je u ljekarni namijenjeno mjesto za pultom.

— Svaki pacijent ima svoju priču, a na meni je da ih saslušam i ponudim im moguća rješenja. I to ne samo oko lijekova, nego generalno. Da ih malo motiviram, uputim im pozitivne misli – tumači nam na poprilično tečnom hrvatskom.

Razan je od djetinjstva bila želja da jednog dana ima vlastitu ljekarnu, a do tog cilja dijeli je još nekoliko stepenica. Za početak, da upiše fakultet. U momentu našeg razgovora nije sigurna hoće li to biti u Hrvatskoj ili rodnoj Siriji koju je, uslijed rata, s obitelji napustila 2011. godine.

— U Siriji bi razina moje odgovornosti bila daleko manja. Naravno, imat ću strah od ispita, ali se neću morati bojati jesam li nešto točno rekla ili nisam. Neću se toliko zamaratati jezikom, hoće li me netko prihvatiti ili neće – veli Razan, koja je osnovnu školu završila u jednom od izbjegličkih kampova u Turskoj.

Živjela je, kako kaže, u tri različite kulture, s trima različitim običajima, jezicima i obrazovnim sustavima. Od starta je grizla za učenje, u vrtiću naučila arapsko pismo i dio latinice, a kasnije sudjelovala na školskim natjecanjima i dobivala priznanja. Sve se promijenilo 2019. s preseljenjem u Sisak, gdje je zbog početnog nepoznavanja hrvatskog jezika, odnosno nespremnosti ovdašnjeg obrazovnog sustava da joj omogući njezovo učenje, izgubila dvije školske godine.

Te 2019. u školu je krenula tek u studenom, pri čemu je dobila status gosta-učenika i paralelno trebala pohađati pripremnu nastavu hrvatskog, što je uobičajena procedura koju prolaze inojezična djeca. To se, međutim, nije dogodilo, već je naša sugovornica, sjedeći u razredu s drugim učenicima, nastavu pratila na jeziku koji ne razumije.

Nekoliko mjeseci kasnije, s proglašenjem pandemije koronavirusa i prebacivanjem na online model nastave, Razan je u potpunosti bila isključena iz obrazovnog sustava, a da je nitko, tvrdi, nije nazvao i objasnio o čemu se točno radi. Naredne godine ponovno je krenula u prvi razred srednje škole, ovaj put s formalnim upisom, a kako nije prošla pripremnu nastavu, već na početku te školske godine počela se suočavati s teškoćama.

— Nitko mi nije objasnio ni da mogu ispraviti test kad dobijem jedinicu. Samo su se redale, bojala sam se da ću pasti razred. A davala sam sve od sebe, trudila se, puno učila i opet ništa – prisjeća se.

— Možete misliti kako sam se osjećala. Jedno pametno dijete, koje se uvijek javljalo na satu, odjednom ne može odgovoriti na postavljena pitanja jer ne zna kako. Psihički me to strašno iscrpljivalo – dodaje.

Na kraju te školske godine stručna služba Srednje škole 'Viktorovac' zaključila je da Razan pati od poremećaja u ponašanju i emocionalnih teškoća koje onemogućuju njeno uspješno školovanje. Sve je proizašlo iz procjene da učenica ima poteškoće u govoru i razumijevanju hrvatskog. Nastavničko vijeće je na kraju svoju jednoglasnu procjenu dostavilo nadležnom županijskom odjelu za prosvjetu. To je tijelo 8. srpnja 2021. izdalo rješenje kojim je utvrđeno da Razani

no daljnje školovanje zahtijeva prilagodbe kurikuluma i individualizirane postupke, odnosno svrstavanje u program minimalnih uvjeta kakav je inače namijenjen učenicima s teškoćama u razvoju.

— Nitko nije sjeo sa mnom i objasnio mi posljedice tog čina. Plus, u to vrijeme nisam dovoljno dobro znala jezik pa nisam do kraja ni mogla razumjeti o čemu se radi. Shvatila sam samo da će mi biti lakše, ali ne i da će to ostati upisano u papirima, da će poslodavac jednog dana zbog svega misliti da nisam dovoljno educirana. Emina me na kraju spasila od jako velikog problema koji bi me pratio do kraja života – govori Razan, referirajući se na EMINU BUŽINKIĆ, istraživačicu koja surađuje s većim brojem inicijativa i udruga civilnog društva.

Bužinkić joj je pomogla da sastave službeni dopis na temelju kojeg je, nakon razgovora s predstavnicima županijskih vlasti i prije početka nove školske godine, ukinuto spomenuto rješenje. Istodobno im je obećano da će Razan dobiti asistenta, što se na kraju ipak nije dogodilo, ali je uz pomoć nastavnice hrvatskog prošla pripremnu nastavu i na kraju uspješno završila srednju školu po redovnom programu.

— U ukinutom rješenju bile su navedene ozbiljne dijagnoze. Da je Razan doista bila svrstana u nastavu po posebnom programu, gdje joj definitivno nije mjesto, to bi je do kraja demoraliziralo i stvorilo uvjete teškog emocionalnog i psihičkog stanja kojim se ponovno nitko ne bi bavio unutar sustava – govori Emina Bužinkić i dodaje kako je u cijelom procesu shvatila da je dodijeljeni minimum Razaninim roditeljima bio prezentiran kao bolja opcija za njihovo dijete.

Nitko mi nije objasnio ni da mogu ispraviti test kad dobijem jedinicu. Samo su se redale, bojala sam se da ću pasti razred. A davala sam sve od sebe, trudila se, puno učila i opet ništa – prisjeća se Razan, danas farmaceutska tehničarka, prvog razreda srednje škole

— Roditelji su na kraju i potpisali to rješenje, također ne znajući gotovo ni riječ hrvatskog. Od to malo riječi što su znali razumjeli su samo 'lakše' i mislili da se radi o humanoju gesti, a sve to je zapravo značilo potpuno krivu procjenu Razaninog stanja. Drugim riječima, škola je vlastitu inerciju po pitanju poučavanja inojezičnog djeteta prebacila na Razan u obliku krivnje za nepoznavanje jezika – ističe ona.

Istraživanje UNHCR-a pokazalo je da je obrazovanje jedno od najvažnijih područja u procesu društvene integracije djece izbjeglica i drugih migranata, čiji je broj, zbog aktualnih izbjegličkih tokova i pojačanog priljeva strane radne snage, posljednjih godina u Hrvatskoj u porastu. Zakonom im je zajamčeno pravo na obrazovanje, no njegova primjena je, kako ističe pravobraniteljica za djecu HELENCA PIRNAT DRAGIČEVIĆ, otežana u praksi. Što zbog razlike u obrazovnim sustavima koje su ranije pohađala djeca u pokretu, što zbog njihovih dugotrajnih putovanja prije dolaska u Hrvatsku, pri čemu nerijetko prekidaju školovanje.

Od 2013. godine, kad je Ministarstvo znanosti i obrazovanja u mandatu ŽELJKA JOVANOVIĆA donijelo pripadajući pravilnik, propisano je i da su sve odgojno-obrazovne ustanove dužne djeci koja ne znaju ili nedostavno znaju jezik osigurati pripremnu nastavu iz hrvatskog jezika u trajanju od maksimalno 140 sati (70 osnovnih plus 70 dodatnih u slučaju potrebe). Otad traju i problemi u realizaciji tog prava pa se, kako stoji u odgovoru koji smo dobili iz ureda pravobraniteljice za djecu, na početak pripreme nastave čeka minimalno dva mjeseca. 'Također, priprema nastava odvija se u pojedinim školama pa su djeca često prisiljena odlaziti u tu drugu školu koja je udaljena od matične, zbog čega gube dio nastave u svojoj', kažu iz ureda Pirnat Dragičević.

Iz ureda pravobraniteljice ističu i kako propisana satnica pripreme nastave nije dovoljna da dijete samostalno sudjeluje u obrazovanju i ostvaruje zacrtane ciljeve. Posebno se to pokazalo otežavajuće, doznajemo iz razgovora s nastavnicima i aktivistima civilnog društva koji djeci pomažu u usvajanju gradiva, s učenicima čiji materinji jezik nije slavenskog porijekla. Ujedno, nedostaju udžbenici koji su prilagođeni inojezičnoj djeci, kao i podrška u učenju, pisanju zadaća i nošenju s psihičkim traumama s kojima su mnoga od njih bila suočena u procesu napuštanja doma i prolaskom kroz izbjegličke rute.

Zbog nepoznavanja jezika takva se djeca često upisuju u niže razrede od svojih vršnjaka, manjem dijelu njih odgođen je upis u redovne obrazovne ustanove, a najradikalniji slučajevi, kakav je Razanin, podrazumijevaju i neopravdano im pripisivanje različitih teškoća i smještanje u neki od modela nastave po posebnom programu. Kako doznajemo, na području Zagreba zabilježen je i slučaj u kojem djetetu migrantskog porijekla, također zbog jezične barijere, nisu na vrijeme prepoznate postojeće teškoće.

Za sada nema naznaka da će ministarstvo prionuti na izmjene spomenutog Pravilnika o provođenju pripreme i dopunske nastave za učenike koji ne znaju ili nedostavno znaju hrvatski jezik, a inače je svaka EU-članica slobodna izgraditi vlastitu integracijsku politiku. U Hrvatskoj ona praktički ne postoji, makar u formi službenog dokumenta, od 2019. godine kad je istekao posljednji Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita. Iz Vlade su nam odgovorili da će Ministarstvo demografije i useljeničtva, na čijem čelu je DP-ov IVAN ŠIPIĆ, uskoro pristupiti izradi Nacionalnog plana za migracijske politike.

'Ciljevi tog dokumenta bit će usmjereni na uravnoteženu mobilnost stanovništva, uključujući poticajne mjere i modele za ostanak, povratak hrvatskog iseljeničtva, privlačenje novih useljenika i potomaka hrvatskih iseljenika, njihovu integraciju i usklađivanje migracijskog protoka preko

Rješenje kojim se za Razan određuje 'primjereni program srednjeg obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju'

REPUBLIKA HRVATSKA
SISAČKO-MOSLAVAČKA ŽUPANIJA
Upravni odjel za prosvjetu, kulturu i šport
Odsjek za prosvjetu, kulturu i šport

KLASA: UP/1-602-03/21-02/08
URBROJ: 2176/01-06-21-03
Sisak, 08. srpnja 2021.

Sisačko-moslavačka županija, Upravni odjel za prosvjetu, kulturu i šport, Odsjek za prosvjetu kulturu i šport, temeljem članka 21. stavak 1. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (Narodne novine broj 87/2008., 86/2009., 92/2010., 105/2010., 90/2011., 5/2012., 16/2012., 86/2012., 94/2013., 152/2014., 7/17., 68/2018, 98/2019 i 64/2020.)- nastavno Zakon, po prijedlogu Srednje škole Viktorovac, u predmetu utvrđivanja primjerenog oblika obrazovanja za Razan [REDACTED]

RJEŠENJE

[REDACTED] Razan [REDACTED] određuje se primjereni program srednjeg obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju, nastavak odgoja i obrazovanja po redovnom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke iz svih nastavnih predmeta.

Obrazloženje

Dana 28. svibnja 2021. godine Srednja škola Viktorovac dostavila je ovom Upravnom odjelu, nakon provedenog postupka utvrđivanja psihofizičkog stanja za učenicu Razan [REDACTED] mišljenje i prijedlog Stručnog povjerenstva Škole o psihofizičkom stanju djeteta Obrazac 4 b, medicinsku dokumentaciju i mišljenje liječnika o psihofizičkom stanju djeteta, a zbog utvrđivanja primjerenog oblika osnovnog obrazovanja.

Člankom 14. Pravilnika o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnih povjerenstava („Narodne novine“ broj: 67/14 i 63/2020), propisano je, između ostalog, da psihofizičko stanje djeteta/učenika utvrđuje Stručno povjerenstvo Upravnog odjela na temelju mišljenja i prijedloga Nastavničkog vijeća škole te cjelokupne dokumentacije za dijete/učenika koje je bilo obuhvaćeno zdravstvenim, rehabilitacijskim ili drugim postupkom.

Prema mišljenju i prijedlogu Nastavničkog vijeća škole o psihofizičkom stanju djeteta/učenika na obrascu 4 b, Srednje škole Viktorovac, Razan [REDACTED] određuje se primjereni program srednjeg obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju – nastavak odgoja i obrazovanja po redovnom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke iz svih nastavnih predmeta u Srednjoj školi Viktorovac, prema članku 6. Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju („Narodne novine“ broj: 24/2015.) i prema Orijentacijske liste vrsta teškoća koja je sastavni dio Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju („Narodne novine“ broj: 24/15).

Iz Obrasca 7. Mišljenje Stručnog povjerenstva Upravnog odjela o psihofizičkom stanju djeteta/učenika donesenog na sjednici Stručnog povjerenstva održanoj dana 02. srpnja 2021. godine

hrvatskih granica te trajne i privremene unutarnje migracije', navodi se u odgovoru. Iz PLENKOVIĆEVE vlade hvale se i nanovo izgrađenim obrazovnim programima učenja jezika koji su namijenjeni strancima angažiranim u konkretnim gospodarskim djelatnostima: građevini i graditeljstvu, turizmu i ugostiteljstvu, trgovini te uslugama vezanim uz prerađivačku i prehrambenu industriju.

Iz Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih su nam pak odgovorili kako ne raspolažu generalnom statistikom o djeci i mladima tražiteljima međunarodne zaštite, kao ni onima koji su takvu zaštitu već ostvarili, a koji u Hrvatskoj pohađaju osnovno ili srednjoškolsko obrazovanje. Takvi podaci nisu dostupni ni u školskom e-Rudniku, bazi koja pruža pristup određenom skupu statističkih podataka iz e-Matice o svim školama, pa je nemoguće utvrditi koliki je broj inojezične djece među ukupno 3.615 (8,94 posto) đaka s teškoćama u razvoju u aktualnoj školskoj godini. Budući da to nisu dužni, takvu vrstu statistike ne vodi ni većina županijskih, odnosno gradskih ureda za obrazovanje kojima smo se također obratili.

PREMA podacima koje smo uspjeli prikupiti iz različitih izvora ispada da je u proteklih pet godina pokrenuto 517 postupaka uključivanja djece migrantskog porijekla u odgojno-obrazovni sustav, od čega je realizirano njih 169: šest djece upisano je u vrtiće, 146 u osnovne i 17 u srednje škole. U istom razdoblju je 124 djece i mladih u dobi do 18 godina u RH dobilo međunarodnu, a još sedam supsidijarnu zaštitu. Nadalje, od 2020. u Hrvatskoj je boravilo čak 4.313 maloljetnika bez pratnje, tražitelja azila. Za razliku od drugih jedinica lokalne samouprave, nešto detaljniju evidenciju vodi Zagrebačka županija. Po njoj, u aktualnoj godini osnovne i srednje škole na tom području pohađa 72 učenika migrantskog porijekla, pri čemu ih je pet svrstano u neki od posebnih programa školovanja.

Djeci kojoj su neutemeljeno pripisane različite teškoće, objašnjava Emína Bužinčić, prilagođeni program ne omogućuje da

Nastavnica angažirana u posebnom odjelu jedne škole koju pohađaju romska i migrantska djeca objašnjava kako je učenicima koji jednom završe u takvom odjelu kasnije gotovo nemoguće promijeniti oblik školovanja. Također, mogu zaboraviti na fakultet kao i na svaku trogodišnju srednju školu koja nije pomoćna

Romska djeca vrlo često završe u tzv. djelomičnoj integraciji (Foto: Vjeran Žganec Rogulja/PIXSELL)

napreduju kroz školovanje, a time ni ostvare svoje pune potencijale i snove.

— Radi se o ozbiljnom problemu zbog kojeg bi jednog dana, po završetku obrazovanja, mladi kao što je Razan mogli raditi samo niže plaćene, pomoćne poslove, kakvi u farmaceutskom polju u Hrvatskoj ni ne postoje. Pritom se radi o izuzetno pametnoj djevojci koja sad, sa svojih 20 godina, govori tri jezika – ističe istraživačica.

Diskriminatorna praksa neopravdanog etiketiranja učenika *de facto* kao zaostalih u razvoju inače je svojstvena sredinama u kojima živi veći broj pripadnika romske zajednice, na što je, kroz dvije presude protiv Češke i Mađarske, upozorio Europski sud za ljudska prava. Da je takva praksa prisutna i u Hrvatskoj, ukazuje pučka pravobraniteljica TENA ŠIMONOVIĆ EINWALTER, u čijem posljednjem godišnjem izvještaju stoji kako više od 50 posto romske djece upisane u škole nastavu pohađa po posebnim programima. Većina takve djece nije prethodno dobila potrebnu podršku u učenju ili rehabilitaciji, a često nisu bila ni dovoljno uključena u predškolski odgoj.

MARTINA HORVAT, socijalna pedagoginja angažirana na radu s djecom i njihovim obiteljima, tumači nam kako dio problema leži i u činjenici da su instrumenti, odnosno testovi koje različiti stručnjaci koriste prilikom dijagnosticiranja mogućih razvojnih teškoća nedovoljno kulturno osjetljivi.

— Ti instrumenti standardizirani su u skladu s hrvatskim prosjekom i kulturnim okruženjem pa se u praksi pokazuje da su vrlo često neprilagođeni pojedinim manjinskim skupinama ili djeci s migrantskim iskustvom koja su odrastala u drugačijem okruženju. Uz to su prisutni i jezični izazovi. Isti problem je tijekom 1950-ih prepoznat u SAD-u, gdje se ispostavilo da određene skupine djece, recimo afroamerička, na testiranjima ispadaju kao da imaju snižene sposobnosti – govori Horvat.

Dijagnostika bilježi trenutno stanje, dodaje pedagoginja, ali teže prepoznaje koliki bi napredak bio moguć da su djeca odrastala u stimulativnijim uvjetima i da im sustav osigurava dodatnu podršku u slučajevima kad roditelji ne mogu:

— To je posebno važno za romsku i migrantsku djecu koja su češće bila izložena velikom siromaštvu i različitim teškim životnim iskustvima. Veliki broj te djece bi uz pravovremenu podršku mogao puno više nego što imaju priliku pokazati.

Nakon što se jednom utvrde poteškoće, promjena oblika školovanja može se kreirati od individualiziranog pristupa, preko prilagodbe programa, u smislu da se ne traži svladavanje dijela nastavnog sadržaja, ali može ići i do toga da djeca budu potpuno ili djelomično smještena u posebne razredne odjele. Zanimljivo je da na razini Zagreba, kaže Horvat, škole na području Peščenice i Žitnjaka, gdje živi najviše Roma, uglavnom imaju posebne razredne odjele za tzv. djelomičnu integraciju djece s lakom mentalnom retardacijom.

— I u praksi vidim da romska djeca vrlo često završe u djelomičnoj integraciji. Pritom u matičnom odjelu, odnosno u većem razredu, slušaju predmete kulture, a u posebni odlaze na obrazovne predmete koji se izvode u suženom opsegu. U posebnom razrednom odjelu nema svih predmeta kao u redovnom, što na neki način određuje dijete, pogotovo u smislu budućeg obrazovanja – objašnjava Martina Horvat.

Nastavnica angažirana u posebnom odjelu jedne škole koju pohađaju romska i migrant-

ska djeca, a koja je željela ostati anonimna, objašnjava kako je učenicima koji jednom završe u takvom odjelu kasnije gotovo nemoguće promijeniti oblik školovanja. Također, takvi učenici mogu zaboraviti na fakultet kao i na svaku trogodišnju srednju školu koja nije pomoćna. Isključivo mogu upisivati centre za odgoj i obrazovanje, koji podrazumijevaju deset programa i to za pomoćna zanimanja. Prema podacima koje smo prikupili od 27 takvih centara, ispada da nastavu ondje trenutno pohađa 12 djece migrantskog porijekla.

— Zakonom je propisano da u posebnom odjelu može biti do pet djece, a pitanje je što bi bilo da nema ograničenja. Da se razumijemo, nama je generalno potrebno više takvih odjela jer u postojećoj situaciji nemamo mjesta za učenike kojima je tamo realno i mjesto. Međutim, u praksi se događa da u posebnom odjelu završi romsko dijete koje je kapacitirano, ali je tamo smješteno isključivo zato što su mu pripisani problemi u ponašanju, a za koje ono nije ni krivo, nego su ga tako odvojili od učenika koji ga je maltretirao. Drugim riječima, romsku i migrantsku djecu se lakše prebacuje jer njihovi roditelji najčešće nisu upoznati s mogućnostima žalbe na takve odluke i sličnim procesima. Istodobno dijete koje stvarno ima teškoće i koje bi trebalo biti u tom odjelu nije moglo doći jer za njega nije bilo mjesta – govori nastavnica, čiju školu trenutno pohađa dvoje učenika porijeklom iz Iraka.

Iako nisu istih godina, upisani su u isti razred. Jedan od njih, onaj stariji, puno je bolje usvojio hrvatski, a kod drugog učenika zbog jezične barijere ne mogu utvrditi radi li se o psihičkim teškoćama ili mu je, kaže naša sugovornica, dosta svega zbog tolike količine selidbi i paralelne promjene jezika na kojima se dosad školovao.

— U školi su ga zbog svega planirali prebaciti u poseban odjel, koji se generalno tretira kao škart. Suprotstavila sam se takvim planovima jer želim da se točno utvrdi što je s djetetom. U praksi se zbog neprilagođenosti testova može dogoditi da pokaže intelektualne teškoće, a da u stvarnosti samo ne razumije zadatak – govori ona.

Na razini sustava ne postoje timovi koji bi u takvim slučajevima dolazili u škole i pomogli nastavnicima, koji su najčešće prepušteni samima sebi i uz redovan posao još opterećeni birokracijom. To im, kaže nastavnica, onemogućuje da se djecom bave na individualnoj razini.

— Radi se o ogromnim problemima na višim instancama koji na ljestvici prioriteta kotiraju jako nisko. Ako se nešto po tom pitanju uskoro ne promijeni, u budućnosti bi, kad

ovdje dođe veći broj migrantske djece i djece stranih radnika, a što je neminovno, moglo biti svega – ističe ona.

Obje sugovornice slažu se da bi prilike za učenje hrvatskog jezika, rana rehabilitacija, radni terapeuti te druge edukacijsko-rehabilitacijske i zdravstvene usluge kao i psihološka podrška te pomoć u učenju trebali biti dostupni u lokalnoj zajednici za svu, a osobito djecu iz ranjivih skupina. Već postoje i dobre mjere, govori Martina Horvat, koje se nedovoljno primjenjuju u praksi:

— Za djecu koja imaju određene probleme u učenju i ponašanju postoji mjera produženog stručnog postupka koja se provodi unutar pojedinih škola. Uključena djeca nakon nastave ostaju u školi u manjoj grupi u kojoj, uz nastavno građivo, prolaze kroz različite radionice za razvoj vještina. Druga mogućnost je upućivanje takve djece u dnevne centre ili boravke, a koja podrazumijeva da dijete nakon nastave ode u neki u njih i tamo uči i rješava zadaće.

Socijalna pedagoginja ističe da je problem neopravdanog pripisivanja oznake različitih teškoća za pojedine skupine djece u Europi prepoznat na razini pravnog sustava, odnosno u kontekstu zaštite od diskriminacije, što potvrđuju i spomenute presude Europskog suda za ljudska prava. Ali se Hrvatska, domće Horvat, koja nije dobila izravnu pacu zbog ovog problema, već zbog segregiranih romskih razreda u Međimurju, ponaša kao da on ovdje ne postoji.

Do zaključenja ovog teksta od Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih nismo dobili očitovanje na takve prakse, odnosno odgovor na pitanje provode li se ikakve mjere za poboljšanje postojećeg stanja.

— Problem se ovdje zanemaruje i zato što on trenutno prvenstveno pogađa pripadnike romske manjine koji su ionako gurnuti na marginu, ali bi s povećanjem kulturnih različitosti, procesa kojem već svjedočimo, na površinu dodatno mogle isplivati postojeće slabosti našeg sustava – govori Martina Horvat.

— Drugim riječima, postoji izgledna opasnost da će različite populacije djece i mladih biti oštećene nedovoljno učinkovitom i osjetljivom procedurom prilagodbe oblika školovanja i nedostatkom podrške. Zbog toga već sad djeci koja su odrasla u drugačijim kulturnim okruženjima ili kojima hrvatski nije materinji treba pružiti dodatnu podršku. To jako puno znači za njihovu budućnost kao, uostalom, i za budućnost svih nas – zaključuje ona. ■

(Nastavlja se)

* Ovaj tekst je nastao u okviru projekta PING (Podrška istraživačkom novinarstvu Gongga).

Двоструки метар и заставе

Проректор ријечног свеучилишта Гордан Јеленић новчано је кажњен с 200 еура зато што је на Ноћном маршу у Ријечи носио палестинску заставу. О сличним искуствима за Новости говори неколицина људи из Загреба, а одвјетница Лина Будак коментира најновији случај

НОВЧАНУ казну од 200 еура Никола ШКАРИЋ зарадио је зато што је 13. октобра 2023. године на балкону стана у Загребу извјесио палестинску заставу. Говори нам да му је полиција куцала на врата на темељу анонимне пријаве. Заставу су му одузели и уручен му је прекршајни налог. КАРЛИ ЦРНЧЕВИЋ полиција је куцала на врата стана у Загребу 21. новембра лањске године зато што је палестинску заставу ставила на прозор. Заставу је морала макнути док је полицајац био у стану, али каже нам да срећом није добила новчану казну.

Тог је истог новембра, пет дана касније, неочекивани посјет полиције на својој загребачкој адреси доживио и БОРНА ЛОЗО. Прича нам да га је, по наводима полицајца, због палестинске заставе извјешене на огради балкона пријавила сусједа с трећег ката зграде која гледа на његов балкон. Застава му је одузета, уручен му је прекршајни налог и изречена казна од 200 еура, од чега је на крају платио двије трећине износа плус трошак прекршајног поступка, укупно 145.27 еура.

Осмога марта ове године полиција је у Ријечи на Ноћном маршу привела проректора ријечног свеучилишта ГОРДАНА ЈЕЛЕНИЋА зато што је на маршу држао – погађате већ – палестинску заставу. Полицијска управа приморско-горанска потврдила је да су ‘тијekom одржавања јавног окупљања у Ријечи, полицијски службеници замијетили мушкарца који носи заставу стране државе након чега су га довели у надлежну полицијску постају ради утврђивања прекршаја’. Због прекршаја из чланка 26. Закона о прекршајима против јавног реда и мира (‘истицање заставе стране државе без опћег позива друштвено-политичке организације или без одобрења органа управе надлежног за унутрашње послове’) Јеленићу је уручен прекршајни налог. Застава му је одузета и одређено је да мора платити новчану казну од 200 еура.

— Прво, тај закон је прастар, прегазило га је вријеме и треба га мијењати. Друго, Република Хрватска још увијек није признала Палестину као државу, па је питање како истицање палестинске заставе може бити прекршај. Већ на први поглед је јасно да се у таквим случајевима не ради

о прекршају, јер не говоримо о страниој држави коју Хрватска признаје као такву – коментира за Новости рецентни случај у Ријечи одвјетница Лина Будак.

Будак додаје да би ношење палестинске заставе на Ноћном маршу у контексту садашњице ваљало проматрати кроз митотворну призму, као истицање жеље да се рат на том подручју што прије заустави. — Позив на мир не може бити кажњив. Важно је дозволити грађанима да истичу своје вриједносне ставове, што се оваквим потезима доводи у питање. С друге стране, кад су у питању усташки симболи који су забрањени и којима се потиче на мржњу у друштву, на њих се не реагира увијек и не реагира се на исти начин као у овом случају. За истицање таквих симбола често се наводе посебне околности, налазе се разни разлози за оправдања. Таквом праксом грађанима се шаље лоша порука, што није добро за слободу и демократију у друштву – закључује одвјетница.

Привођење проректора Јеленића медијима је коментирала и ректорка Свеучилишта у Ријечи СЊЕЖАНА ПРИЈИЋ-САМАРЖИЈА, која се својом изјавом примарно побринула да се Свеучилиште случајно јавно не позиционира

као иоле пропалестинско. Истакнула је да је Јеленић на Ноћном маршу судјеловао као ‘приватна особа, а не као представник институције’ и да ‘има право на слободно мишљење и исказивање својег става о питању Палестине’. Додала је да јој је познато да ће се Јеленић на пријаву жалити ‘с увјерењем да није прекршио нити један закон Републике Хрватске’. Тиме је додатно подцртала да се, што се ње као ректорнице тиче, овдје ради искључиво о Јеленићевим увјерењима, било о Палестини или о Закону о прекршајима против јавног реда и мира.

Пријић-Самаржија остаје тако досљедна досадашњој политици управљања ријечким свеучилиштем. Новости су већ писале о просвједним акцијама у знак солидарности с народом Палестине које су лани одржане на Свеучилишту у Ријечи. Акцијама се хтјело указати на пасивност академске заједнице око геноцида у Гази и довести у питање проблематично партнерство тог свеучилишта с њемачком компанијом Лирсен, која је позната по градњи суперјахти за мегабогаташе, али и производњи војних бродова. Транспарентом ‘Радино ли бродове за ратне злочинце?’ активисткиње су скренуле пазорност на примарни бизнис њемачког

бродоградитеља, а то су војни бродови и технологија.

Занимало нас је тада сматра ли управа Свеучилишта у Ријечи војно пословање свеучилишног партнера проблематичним, али умјесто одговора на то питање Пријић-Самаржија послала нам је двије картице текста у којима се описују иновацијски састави, оквири за потицање трансфера знања, награде за подузетништво, филантропска дјеловања, ступови улагања у заједницу... Укратко, била је то права мала компилација термина из подузетничке езотерије.

У Јеленићевом случају Пријић-Самаржија наглашава да ‘на Свеучилишту у Ријечи поштују и његују академске слободе и друштвени ангажман свих својих дјелатника, настојећи култивирати простор етичног, слободног и активног става о свим питањима’. А како се тај простор култивира видимо и из најаве домаћинства конференције ‘о повезаности и поморској сигурности’ која ће се 14. марта одржати на том свеучилишту. Конференцију организирају Центар за напредне студије Југоисточне Европе Свеучилишта у Ријечи, Велепосланство Краљевине Данске у рх и једна од највећих свјетских бродарских компанија Мерск, која је само прошле године испоручила тисуће тона војне опреме у Израел и тако израелске власти одржала обилато наоружанима тијekom геноцида у Гази.

Крајем фебруара испред сједишта компаније у Копенхагену организован је велики протест којим се тражило прекид испоруке војне опреме у Израел, а тијekom протеста ухићено је двадесетак активисткиња и активиста. Глобалну кампању Mask Off Maersk већ годину дана предводи Палестински покрет младих, а досад су, између осталог, успјели изазвати обуставу рада у луци у Њу Џерсију и изборити блокаду два Мерскова брода у луци Алхесирас у Шпањолској. За Mask Off Maersk у Ријечи као да нису чули, или у карневалском граду напросто превише воле маске – падају палестинске заставе, а на ма(ер)ске ћемо морати још мало причекати. ■

Застава због које полиција реагира (Фото: Армин Дургут/PIXSELL)

Sudac i humanist

Od primjene pravnih normi Dobronić nije očekivao samo legalitet nego i legitimitet, zasnovan na humanističkim vrijednostima. Nije ga odredio samo slučaj Franak: bio je prvi sudac Vrhovnog suda koji je ZDS nedvosmisleno ocijenio nedopuštenim, održao je lekciju sucima koji su se protivili uvođenju kaznenog djela femicida, govorio protiv SLAPP tužbi...

SUCE se procjenjuje i pamti po njihovim sudskim presudama, kazao je predsjednik Vrhovnog suda RADOVAN DOBRONIĆ koncem 2023. godine na općoj sjednici suda, povodom još jedne kontroverze koju je potaknuo, tada o lukrativnim dopunskim aktivnostima sudaca. Reakcije na njegovu preranu smrt govore da će sjećanje na jednog suca i njegove presude – posebno one u slučaju Franak – obilježiti poštovanje bez preasedana u hrvatskoj povijesti.

Prije toga, većina je sutkinja i sudaca u kolektivnu memoriju ulazila po antologijski skandaloznim presudama, oslobađajućim ili blagim kaznama za zločince svih profila, pri čemu su te presude zasjenile identitet autora. Na primjer, sutkinja MAJA ŠUPE širokoj je javnosti sigurno poznatija kao XY sutkinja koja je kao alibi za ubojstvo uvela sinkopu, nego kao osoba s imenom i prezimenom.

Dobronić je, pored svega, mnogo više od Franka.

Priča o tome na koji je način čovjek iz univerzalno omraženog pravosuđa stekao takvu reputaciju počinje 2006. godine i stvaranjem bankarskog *blockbustera* – toksičnih kredita u švicarskim francima. Te su godine osvojili ciparsko tržište, nakon čega su se proširili na Grčku, Hrvatsku, Mađarsku, Austriju, Poljsku, Rumunjsku, Sloveniju, Crnu Goru i Srbiju, mahom zemlje kapitalističke periferije, s nikakvim sistemima zaštite potrošača. Preusmjerenjem korisnika na kredit s početnom nižom kamatnom stopom od onih eurskih bankari su tzv. švicarce na duže vrijeme učinili najpopularnijim kreditima u ovim zemljama, iz čega se polako kuhala socijalna kataklizma. Oko milijun potrošača sa zakašnjenjem je shvatilo u kakvoj su se klopki našli: kombinacija posljedica globalne gospodarske krize, rasta tečaja između švicarskog franka i nacionalnih valuta i paralelnog dizanja kamata dovela je do toga da su banke istovremeno posjedovale gotovo kompletne obiteljske prihode i nekretnine kupljene kreditom. Iako mnogi nisu mogli plaćati astronomski visoke rate, iz ugovora se nije moglo izaci prodajom jer bi to pokrilo samo manji dio duga. U brojkama je to izgledalo otprilike ovako: dužnik je za stambeni kredit od 490 tisuća kuna iz 2007. godine, nakon pet godina i 150 tisuća kuna uredno otplaćenih rata, dugovao 670 tisuća kuna.

Uz krizu u kojoj su mnogi ostali bez posla, banke su, budimo precizni, imale hipoteku na ljudske živote. Osim što su živote svojih klijenata one tretirale kao bezvrijedne, dodatno su ih uništavali mediji, ismijavanjem bilo kakvog spomena da ovo nije uobičajeno bankarsko predatorstvo.

Donio presudu koja se ticala sudbine deset posto stanovništva – Radovan Dobronić (Foto: Sandra Šimunović/PIXSELL)

U Hrvatskoj je bila riječ o 125 tisuća korisnika, što s njihovim obiteljima čini oko 400 tisuća građana, čije su egzistencije opožarene a da nijedna institucija, vlast ili stranka nije ni trepnula. Ni HNB ni Ministarstvo financija nisu željeli preuzeti odgovornost za to što su se loši krediti uopće našli u ponudi banaka. Udruga Franak, nastala na buntu vlasnika kredita, objavila je 2013. godine procjenu da šest obitelji svaki dan ostaje bez doma zbog kredita u švicarcima, no taj socijalni udar do danas nije adekvatno obrađen kao pokazatelj učinka kapitalizma na zemlje periferije. Prevladao je autokolonijski refleksi: nakon što su se građani sami organizirali, pa 2011. godine osnovali Udrugu Franak i s Udrugom Potrošač najavili tužbe protiv osam banaka, najvažniji korporativni ekonomski novinari masovno su ismijavali inicijativu, a polemiku s terena zakonitosti ponašanja banaka prebacivali na teren morala korisnika kredita. U tim polemikama proglašavalo ih se pohlepnim špekulantima koji žele na državu prebaciti teret vlastitih krivih životnih odluka, a tužbama osiromašiti banke.

Dobronić je u takvoj atmosferi i mimo svih očekivanja 2013. godine na Trgovačkom sudu u Zagrebu donio presudu protiv banaka i potvrdio argumente glavne odvjetnice Udruge Franak NICOLE KWIATKOWSKI da je nedopuštena i nepoštena primjena valutne klauzule u švicarskom franku, kao i primjena ugovorne odredbe o promjenjivoj kamatnoj stopi iz svih ugovora o kreditima s valutnom klauzulom. Kasnije je ukazao na poražavajuću činjenicu da je za njega ta

presuda bila rutinska, što znači da su pravne konzekvence ovakvih bankarskih ugovora mogle biti poznate svima u pravosuđu.

‘Kod nas se uopće ne prati sistematično rad sudaca, pa se i za moj rad prvi put više čulo kada sam donio tu kolektivnu presudu u slučaju švicarskog franka. A to se ticalo i sudbine deset posto ukupnog stanovništva. Po tome je Hrvatska ostala najteži slučaj unutar EU-a. U toj kolektivnoj presudi rekao sam pored ostalog da način na koji se ugovarala promjenjiva kamatna stopa nije bio dopušten onako kako su banke to radile. Ali to nisam prvi put napisao u toj kolektivnoj presudi, nego sam to osnovno načelo da banka ne može jednostrano određivati promjenjivu kamatnu stopu, kao načelo napisao u jednoj svojoj presudi na početku svog sudačkog staža na Trgovačkom sudu u Zagrebu 1996. godine. Nitko do 2013. nije to ni uočio. Da je postojalo shvaćanje da je sudački rad i intelektualni rad, onda je sudska i bankarska praksa mogla biti drugačija još od onda’, kazao je Dobronić Nacionalu početkom prošle godine.

Presuda u predmetu Franak toliko je uznemirila bankare da su otvorili drugu fazu medijskog rata u kojoj je glavna meta bio dotad široj javnosti nepoznati sudac Trgovačkog suda u Zagrebu. U jednom od sramotnijih novinarsko-cinkaroških radova od vremena ST-a MARINKA BOŽIĆA, Jutarnji je list u tekstu pod naslovom ‘Uvijek parkira

u isto vrijeme na istom mjestu i potpuno se predaje poslu’ o Dobroniću objavio niz izvjava neimenovanih sudaca, fokusiranih na aluzije o problematičnom psihološkom profilu autora presude. Ukratko, Jutarnji list je kao dokaz da je presuda na tankim nogama iznio niz konfabuliranih indicija da sa sucem Dobronićem nešto nije u redu. ‘Trudi mi ga se opisati (neimenovani izvor, op. a.), kaže da način na koji Dobronić parkira auto zapravo najbolje oslikava njegov karakter. Auto je svako jutro parkiran bez zamjerke, točno između dvije žute linije, nikad ukrivo, nikad ne zauzima previše prostora... Svaki svoj predmet proživljava u potpunosti. Ritualno pristupa sporovima, uvijek sam da slučajeve proživljava kao filmsku priču. Osobno, kad odem s posla, ponesu me druge životne obveze, žena, djeca, ali Dobronić, koliko mi je poznato, nije oženjen, živi s majkom, i život je posvetio profesiji’, navodno je ispričao jedan sudac autorici ovog masakra nad svakom etikom novinarstva.

Moguće je da su i ovakvi napadi doprinijeli tome da se stotine tisuća ljudi, koji su ranije isto osjetili na svojoj koži, gotovo obiteljski povežu u parasocijalnom odnosu s Dobronićem. No, ključno je ipak to što se presudom Franak jedan krak u trodiobi vlasti, u ime oštećenih građana, suprotstavio nedodirljivim bankama i što u cijeloj povijesti hrvatskih tzv. ljevičarskih inicijativa ne pamtimo usporediv potez u korist nemoćnih, a na štetu moćnih.

Time je Dobronić stekao reputacijski kapital bez preasedana, zbog kojeg 2021. godine nije mogao biti odbijen kao kandidat ZORANA MILANOVIĆA za predsjednika Vrhovnog suda. Nakon toga je postalo jasno da nema samo jedno kapitalno djelo, već i da je prvi sudac vs-a koji je pozdrav ‘Za dom spremni’ nedvosmisleno ocijenio nedopuštenim i neprihvatljivim ‘čak i da antifaziizam nije u Ustavu’, održao moralnu i pravnu lekciju sucima koji su se protivili uvođenju kaznenog djela femicida, ušao u problem konflikta interesa u dopunskim sudačkim angažmanima, javno progovorio protiv SLAPP tužbi koje suci podižu protiv novinara itd.

Riječju, da od primjene pravnih normi nije očekivao samo legalitet nego i legitimitet, zasnovan na humanističkim vrijednostima, umjesto na normama tradicionalnog hrvatsstva.

Problem što je u mnogočemu bio jedini i usamljen njegovim odlaskom nije iza nas; na red dolazi tjeskoba hoće li ono što je zastupao opstati i bez njega, barem u jednako izoliranim i proskribiranim oazama pravosuđa. ■

INTRIGATOR

Koliko će košta-
ti 'crno brdo'?

Sud Europske unije odrapio je državu zbog neuklanjanja kancerogenog i radioaktivnog otpada sa područja Biljana Donjih na kojem žive pripadnici srpske manjine

SUD Europske unije presudio je i naložio Republici Hrvatskoj plaćanje paušalnog iznosa od milijun eura i novčane kazne od 6.500 eura za svaki dan kašnjenja i odugovlačenja u sanaciji otpadne i kancerogene troske u Biljanama Donjim u zadarskom zaleđu. Sud je u presudi iz 2019. godine već zaključio da se odloženi kameni agregat mora smatrati "otpadom" u smislu Direktive o otpadu (Direktiva 2008/98/EZ), stoga je gospodarenje njime trebalo provoditi bez ugrožavanja zdravlja ljudi i bez nanošenja štete okolišu. Osim toga, Hrvatska je trebala poduzeti mjere potrebne kako bi se uvjerila da posjednik otpada sâm obrađuje taj otpad ili da obradu povjerava subjektu čija je djelatnost obavljanje postupaka obrade otpada. U navedenoj presudi, Sud EU-a utvrđuje da Hrvatska nije ostvarila znatan napredak kako bi osigurala potpuno izvršenje presude iz 2019. i da je Vlada donijela odluku o sanaciji odlagališta Biljane Donje tek nakon što je Komisija u maju 2023. podnijela drugu tužbu.

Sud je, naime, utvrdio i da povreda obveze postoji gotovo šest godina, što je riječ o znatnom trajanju. Sud je osobito uzeo u obzir okolnost da, prema predviđanjima Hrvatske, potpuno zbrinjavanje predmetnog otpada neće biti dovršeno prije kolovoza 2025., odnosno otprilike petnaest godina nakon njegova odlaganja na lokaciju u Biljanama Donjim.

Dobro ste pročitali, pa da podsjetimo: 140 tisuća tona otpadne troske od svibnja 2010. do veljače 2011., na područje Biljana Donjih u Ravnim kotarima navezla je tijekom sanacije terena bivše šibenske Tvornice elektroda i ferolegura (TEF) zagrebačka tvrtka MLM Group d.o.o., nad kojom je Trgovački sud od studenoga 2023. zbog insolventnosti otvorio stečajni postupak. Različita ispitivanja otpadne troske, koja su naručili također i mještani okupljeni u bivšu Eko udругu Ravnih kotara, pokazala su prisutnost različitih potencijalno kancerogenih spojeva i aromatskih ugljikovodika, dok je Sud EU-a ranije konstatirao da otpadni materijal sadrži i povišene razine radioaktivnosti.

"Postoji opasnost da taj agregat otpušta štetne tvari, sadržava povišene vrijednosti opasnih tvari i da je njegova radioaktivnost veća od dopuštene", dio je pravorijeka iz 2019. Suda EU-a u presudi Hrvatskoj. Novosti su prije točno godinu dana otkrile da se podatak o radioaktivnosti čestica troske spominje u 'Izveštaju o ispitivanjima silikomanganske i feromanganske troske, provedenim u periodu od 2008. do 2018. godine, šireg područja naselja Biljane Donje s prikazom njenih uporabnih svojstava, ali i mogućim utjecajima na okoliš', koji je izradio Hrvatski geološki institut (HGI).

Premda su navedeni dokument iz Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja uglavnom pokušavali sakriti od javnosti, Novosti su ga dobile nakon dva mjeseca uporne prepiske s resornim ministarstvom. Dokument je otkrio činjenice i zaključak proizašao nakon uzorkovanja četiri uzorka granulata u krugu šibenskog TEF-a: 'Granulat je izrazito nehomogen i pojedini sastojci ispitivanog materijala (oznake: TEF01 i

TEF06) ne zadovoljavaju, tj. prelaze maksimalnu granicu radioaktivnog onečišćenja graditeljskih materijala', stoji u navedenom dokumentu.

Radioaktivno onečišćenje graditeljskih čestica, dakle, neosporno je moralo biti prisutno ili još uvijek jest u gomili 'crnog brda' čije čestice ravnokotarski vjetrovi raznose po gusterinama i dvorištima kuća naseljenih srpskim stanovništvom. Upravo ondje su nam mještani svjedočili o povećanim pojavama karcinoma i drugih bolesti, izražavajući sumnju da bi uzrok upravo mogla biti prašina otpadne troske.

Nakon što država 2023. godine nije uspjele prodati trosku – 74.836 metara četvornih materijala nudilo se po početnoj cijeni od 198,7 tisuća eura – jer ponuda za kupnju nije bilo, Vlada je u kolovožu 2023. donijela odluku o njezinoj sanaciji. Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost lani je između šest ponuđača za taj posao kao ekonomski povoljniju odabrao tvrtku Kemokop iz Dugog Sela. Međutim sve je odgođeno nakon žalbe koju je podnijela zajednica ponuditelja – tvrtka Brina iz Splita i Uzda iz Sinja – koju je Državna komisija za kontrolu postupaka javne nabave odbila kao neosnovanu, a njihovu je tužbu potom, istim slijedom, odbio i Visoki upravni sud RH.

Zanimljivo je da se na svojim stranicama Ministarstvo okoliša i zelene tranzicije pohvalilo činjenicom da je Hrvatska aktivno sudjelovala u sudskom procesu te da je izrečena novčana kazna značajno niža od one koju je tražila Europska komisija: izricanje jednokratnog iznosa od 1,79 milijuna eura i dnevne novčane kazne u iznosu od 7.560 tisuća eura po danu do izvršenja presude. Predsjednik udruge Eko Kvarner VJERAN PIRŠIĆ kaže da je slučaj 'posljedica patologije korupcije i sustava gospodarenja otpadom'. — Bio sam na samom terenu nekoliko puta. Uz područje Vranjica, gdje je azbest nesaničan na način da će još desetljeće trovati Split i okolicu, možemo reći da je 'crno brdo' najbolji dokaz da je patologija korupcije u sustavu zaštite okoliša u Hrvatskoj tako jaka da su, ne samo onečišćenje okoliša nego zdravlje i životi ljudi prihvatljiva kolateralna žrtva prema interesima onih koji zarađuju preko tih ljudi – kazao je za Novosti Piršić. U našim strukturama zaštite okoliša, dodaje Piršić, 'dominiraju androidni birokrati, kojima ljudska patnja i životi očito ne znače previše'.

— Bio sam u akciji kada su se uzorci 'crnog brda' u tim čuvenim vrećicama nosili na analizu u laboratorij u njemački grad Tübingen i kad je njemački stručnjak pitao 'koliko toga vi imate?' Kad je čuo koliko te troske ima, navodno se počeo tresti, misleći da je bila riječ o tek nekoliko kilograma. Ali izbjegava se sam uzrok nastanka problema: da je netko povjerio sanaciju šibenskog TEF-a potpuno krivoj tvrtki koja je enormno zarađila ne samo za sanaciju tog područja nego i na metalima koji su izvučeni iz materijala. Ne postoji nikakva želja da se vidi tko je taj problem stvorio. Konkretno mislim na ljude koji su u to vrijeme bili u vrhu sustava zaštite okoliša – zaključuje Vjeran Piršić.

Na potezu su ponovno Ministarstvo zaštite okoliša i zelene tranzicije te Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost kojem je i povjerena sanacija 'crnog brda'.

■ Dragan Grozdanić

Kada će konačno početi sanacija? – Biljane Donje
(Foto: Dino Stanin/PIXSELL)

Teškoće
u posvajanju

Kakva je situacija u području posvojenja u Hrvatskoj?

Prema podacima Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 31. prosinca 2024. bilo je 1.094 osoba upisanih u Registar potencijalnih posvojitelja, a zasnovano je 150 posvojenja. Ukupno je bilo 766 djece s ispunjenim pravnim pretpostavkama za posvojenje od čega je 18 posto djece predškolske dobi. Ako bi se samo uzeo u obzir kriterij dobi po kojem potencijalni posvojitelji većinom izražavaju namjeru posvojenja djece iz najmlađe dobne skupine, sva ostala djeca (82 posto) pripadaju skupini djece koja teže pronalaze obitelji.

Je li posvajanje djeteta 'nemoguća misija'?

Teško je govoriti o nekoj prosječnoj ili 'standardnoj' dugotrajnosti procesa posvojenja, jer je put svakog posvojitelja i svakog djeteta individualan i razlikuje se po brojnim specifičnim karakteristikama. Potencijalni/budući posvojitelji moraju prvo proći proces procjene podobnosti i prikladnosti za posvojenje u područnom uredu Hrvatskog zavoda za socijalni rad. Nakon toga područni uredi donose mišljenje i ako je mišljenje pozitivno, upisuju par ili pojedinca u Registar potencijalnih posvojitelja, nakon čega počinje najdulja dionica. Koliko dugo će biti razdoblje čekanja ovisi i o namjerama potencijalnih posvojitelja vezanim uz karakteristike djeteta koje bi željeli posvojiti. Ako su izrazili namjeru posvojenja djeteta mlađe dobi, bez prisutnih teškoća u razvoju te djeteta koje nije pripadnik nacionalne manjine, tada su šanse smanjene, jer je takve djece s ispunjenim pravnim pretpostavkama za posvojenje, najmanje. Kada govorimo o kategoriji 'djece koja teže nalaze obitelj' to su djeca: starija od pet godina, s prisutnim teškoćama u razvoju, pripadnici nacionalnih manjina te s većim brojem sestara i braće koja imaju uvjete za posvojenje.

Kako komentirate da je u Bosni i Hercegovini pronađeno 31 dijete, žrtva krijumčarenja?

Društveni kontekst, politička i društvena nestabilnost države, prisutna diskriminacija pojedinih skupina ljudi, podijeljenost i porast mržnje u društvu, ne samo da povećavaju pojavu ove vrste kriminala, već što je najtragičnije smanjuju suosjećanje i solidarnost te može doći do bujanja indolentnog odnosa prema tuđim patnjama. U ovom slučaju, dogodio se koloplet različitih uzroka i faktora, od ranjivosti i nezaštićenosti djece preko izostanka detekcije rizika do teških posljedica za samu djecu. Moramo iz toga naučiti – svatko od nas pridonijeti da se djeci pruži zaštita. Bitno je da svi obratimo više pažnje na ponašanje djece i o tome na vrijeme alarmiramo sustav socijalne skrbi ili policiju.

■ Mirna Jasić Gašić

Slučajno na vrhu anketa

SDP kao da radi u korist vlastite štete. Koliko su malo zaslužni za svoj trenutni uspjeh, toliko će stvarno više biti zaslužni za svoj neuspjeh, smatra Jaroslav Pecnik o splitskoj nesuradnji lijevih i liberalnih

PRVI put nakon marta 2020. godine SDP je s 26,3 posto podrške u anketama pretekao HDZ, čiji je rejting pao na 26,1 posto. Iako je SDP-ova prednost na razini statističke greške, ona bi u njihovoj dosadašnjoj dezorijentiranoj političkoj putanji mogla nagovještavati promjenu, sigurniji kurs za izlazak iz uspavane oporbe.

Uoči lokalnih izbora na političkoj karti Hrvatske najizrazitiji signal promjene dolazi iz decenijske, sigurne utvrde HDZ-a, iz Splitsko-dalmatinske županije. Po anketama, ondje bi nezavisna kandidatkinja, bivša saborska zastupnica IVANA NINČEVIĆ-LESANDRIĆ, uz podršku političke stranke Centar i splitskog gradonačelnika IVICE PULJKA mogla pobijediti HDZ-ovog veterana i dosadašnjeg župana BLAŽENKA BOBANA. Svakako bi im dobro došla i podrška najjače oporbene stranke, SDP-a koji još od parlamentarnih izbora zagovara koaliciju za rušenje HDZ-a. Međutim, upravo se u Splitsko-dalmatinskoj županiji i u Gradu Splitu SDP odlučio za unaprijed izgublenu bitku sa svojim kandidatima RANKOM OSTOJICEM za splitsko-dalmatinskog župana i DAVOROM MATIJEVIĆEM za gradonačelnika Splita, i to protiv Ivice Puljka kojeg su podržavali na svim prošlogodišnjim izborima.

Politički analitičar JAROSLAV PECNIK smatra da je SDP-ova odluka da ne podrže gradonačelnika Puljka i nezavisnu kandidatkinju za županicu Ivanu Ninčević-Lesandrić kratkovidna i politički nezrela.

— SDP kao da radi u korist vlastite štete. Koliko su malo zaslužni za svoj trenutni uspjeh,

toliko će stvarno više biti zaslužni za svoj neuspjeh. Ne znam što je cilj SDP-u, što žele sa scenarijem koji pišu u Splitsko-dalmatinskoj županiji, a koji umjesto uvjerljive pobjede antihadezevske, lijevo-liberalne koalicije, vodi u siguran SDP-ov poraz. Kao što će Možemo! i SDP zajedno polučiti bolji rezultat u Zagrebu, tako se moglo dogoditi i u Splitu u savezu SDP-a, gradonačelnika Puljka i Ivane Ninčević-Lesandrić za županicu. SDP potencira koalicije, a onda odustaje od tih istih koalicija tamo gdje ima najveće šanse poraziti HDZ. Smanjili su šansu za uspjeh koji se ne bi dovodio u pitanje jednom pametnom politikom, ali prije svega jednim logičnim načinom – objašnjava Pecnik.

Poručuje da 'SDP kao najjača oporbena stranka treba iskoristiti lokalne izbore za početak rušenja HDZ-a na državnom nivou, a ne za zakulisne igre, napuhane i nerealne ambicije pojedinih svojih članova'.

— Sad nije ni vrijeme ni prostor za eksperimente i raznorazne igre udovoljavanja nečijim nerealnim ambicijama ili igre dugoročne eliminacije iz redova SDP-a. Jedno je sigurno: HDZ neće birati sredstva, oni u svojim rukama imaju jake karte, moć, novac i ljude na svim razinama. Uspon SDP-a još uvijek je na krilima uvjerljivih MILANOVIĆEVIH 75 posto s predsjedničkih izbora. Da bi SDP pobijedio, mora formirati široku koaliciju, repliku onoj iz 2000., kad je sedam udruženih stranaka srušilo HDZ. SINIŠA HAJDAŠ DONČIĆ zagovara zajednički istup na budućim parlamentarnim izborima, a odličan probni test upravo su županije u kojima HDZ suvereno temelji svoju vlast već decenijama. Treba iskoristiti priliku i preuzeti vlast, da HDZ bude poražen u Splitu, Rijeci i Zagrebu. Očito je da Puljak dobro vlada situacijom u

Splitu, čak je bezbolno prošlo i uklanjanje cijelog šandarca, a ne samo sudski zabranjenog datuma partizanskog oslobođenja grada. Zanimljivo je da SDP nije pozdravio taj Puljkov potez. Pitanje je bi li se koji SDP-ov gradonačelnik usudio na taj isti čin u izbornoj godini – zaključuje Pecnik.

■ Paulina Arbutina

Kritika bankovnog uma

BANKE opet uzvraćaju udarac – može se ustvrditi nakon lavine reakcija iz financijskog sektora na odluku državnog regulatora da stane na kraj ponekim vidovima njihova čerupanja ovoga napaćenog naroda.

A malo je reći da je i bilo vrijeme. Tako je najavljeno da će se morati uvesti besplatni bankovni računi za prijenos redovnih plaća, dakle, bez naknade za njihovo vođenje. Naknade za vođenje, to su jedni od onih bezbroj nameta koje nam stalno naplaćuju, u ovom slučaju zato što prebacuju naš novac s računa poslodavca da bismo njime uopće i raspolagali. Zatim kad raspolažemo, npr. obavljamo kojekakve uplate sa svog računa pomoću e-bankinga na koji nas upućuju sistematičnim reduciranjem šalterskog kadra, svaki put uzmu naknadu i za to itd.

No ta usluga bankovnog vođenja računa podrazumijeva i njihovo baratanje tim novcem koje praktično više nema cijenu, tj. nema za njih, ali za radnike svakako ima u obliku te sporne naknade. Kamata što ju dobivamo je svakako mizerna, tzv. *a vista*, ali golema količina novca koja od svih plaća u Hrvatskoj protječe kroz brižne financijske institucije ide u prilog isključivo njima, bankama. I dobro, da sad ne iznosimo unedogled dokaze kako je more slano, a banke halapljive, možda je dospio čas za makar blago obuzdavanje takve pošasti.

No uzvraćeno je burnim negodovanjem, prijetnjama sudskim tužbama za neustavnost, sumnjičenjem za antipoduzetničko-ideološko zastranjenje, pozivima na razuman pristup. Naš favorit u svem tom razumlju jest urnebesni prijedlog jedne banke da se uvede alternativno državno iliti javnofinancijsko subvencioniranje vođenja računa. Kao, ne bi naknadu plaćali direktno radnici, nego radnici neizravno, kroz fiskalni sustav u koji ponovno upravo oni davaju najviše svog novca. Primjera dovjetljivosti bankovnih umova ima u ovome napretek, ali sva su u biti dio istog pritiska na javnost i regulatora po kojem je financijski sektor ionako neusporediv s bilo kojim drugim segmentom krupnog kapitala, a nijednom nije mane. I teško da ikoga time mogu iznenaditi. Za to vrijeme, da i to spomenemo, alarmantno se naduo kreditni balon vezan ponajprije uz rast građevinskog sektora, ako je vjerovati Hrvatskoj narodnoj banci. No barem znamo da, jednom kad prsne, sve će to platiti isključivo radni narod, ovako ili onako, ali pouzdano.

■ Igor Lasić

FRAGMENTI GRADA

Zgražanje liberala

NEMA dvojbi da će susret i razgovor između američkog predsjednika DONALDA TRUMPA i ukrajinskog mu kolege po funkciji VOLODIMIRA ZELENSKOG, uz pratnju njihovih najbližih suradnika – koji je održan zadnjeg dana veljače ove godine u Ovalnom uredu Bijele kuće – ostati zabilježen i upamćen kao povijesni.

Ne zato što su na njemu dogovoreni i potpisani neki važni sporazumi, ili donesene odluke koje potencijalno mijenjaju tokove historijskih događaja, već zato što je spomenuti susret u svome uprizorenju i sadržaju označio prelomnicu na velikoj sceni, raskid s ritualnom ceremonijalnošću i performativnošću diplomatsko-političke racionalnosti te njima pripadajućeg diskursa, nakon par stoljeća rada na sporom kultiviranju takvih praksi. No, ima li nešto što bi nas moglo, a možda i trebalo, u većoj mjeri osupnuti i šokirati od, istina doista šokantnih, prizora mangupskog šoua, cipelarenja kojemu je tom prilikom bio izložen Zelenski od strane Trumpa i desne mu ruke, američkog potpredsjednika JAMESA DAVIDA VANCEA? Ili još nešto gore od neprijatnosti, do granica susramlja, u svjedočenju plačljivom naricanju Zelenskog nad ukrajinskom sudbinom, izloženosti ruskoj ratnoj agresiji, bez upisivanja ikakvih geopolitičkih, povijesnih i ekonomskih koordinata u tu ružnu priču našeg vremena? A možda pak i neugodnije od praćenja pokorno molećivih gesti ukrajinskog predsjednika upućenih Americi, bez obzira na svježe ožiljke od spomenutog čerečenja, nakon što je Trump zatvorio pipe američkog dotoka oružja, novca i obavještajnih podataka Ukrajini?

Ustvrdit ćemo da ima. Set takvih gadosti nalazimo na drugom spektru političkog horizonta, onom što je sebi nekoliko desetljeća tepao kao navodno razumnoj politici tzv. trećeg puta. To je paradigma liberalne demokracije koja se samodopadljivo kočoperi između neofašizma zdesna i suvremenog demokratskog socijalizma slijeva, a koje liberali u vlastitom prikazu navodne političke razumnosti, vole jednačiti kao dvije ideološke krajnosti što bi ih, po njihovom mišljenju, trebalo izbjeći. Takva jalovost u stavovima praktično i plastično se manifestirala u naricanjima liberala, njihovom zgražanju zbog 'šokantne svade', 'mučnog susreta i fijaska', 'nezapamćenog skandala u Bijeloj kući', 'galame i optužbi riječima' itd.

No umjesto moraliziranja i građanske šokiranosti zbog svega viđenog, bilo bi primjerenije da američki liberalni demokrati preuzmu dio odgovornosti za dolazak mračnih sila – oblikovanih na spoju neofašizma, ultrakapitalizma i radikalnog kršćanskog evangelizma – na pozicije s gotovo neograničenom moći. Odnosno da priznaju što su sve napravili kako bi unutar vlastitih redova osujetili pokušaje provođenja politika BERNIJA SANDERSA, ALEXANDRIJE OCASIO-CORTEZ i ostalih iz kruga američkog demokratskog socijalizma.

■ Hajrudin Hromadžić

Зидови пуни мржње

‘Никад више мирна реинтеграција. Палите тракторе. Селите се’, ‘здс’ и ‘У’ неки су од графита присутних у Вуковару. У спомен-комплексу Дудик нацртана је обешена особа на дрвету уз поруку ‘Србиан фемили три’. У оближњем Даљу, који је као и Вуковар мултинационална средина, поруке мржње исписане су на клупама у близини зграде Општине Ердут

‘Србиан фемили три’ на једној од купола у Дудик

Да ли бисте на прву могли рећи који то град на својим зидовима има потписе и Бед Блу Бојса и Торциде и Делија и Гробара? Једном сам приликом, пре много година, пролазећи крај зида који је некад штитио двориште комбината Борово, приметио да на њему постоје графити припадника све четири највеће навијачке групе бивше Југославије уз, наравно, понеко ушато ‘У’ и ‘четири С’. ‘Какво братство и јединство на делу’, помислио сам у том тренутку. Нажалост, фотографију коју сам тада направио изгубио сам током различитих промена телефона, рачунара и архива, а тај зид више не постоји или су ти потписи навијачких група ишчезли.

Ипак, остали су неки други графити, а у међувремену су додани и неки нови, углавном непознатих ‘уметника’. Руине боровске творнице, пропала индустрија и објекти оштећени у рату савршене су локације за оживљавање хип-хоп културе, а уз то се надовезује и цртање графита и мурала. Стари вуковарски графити били су углавном аматерске жврљотине, на тај начин су изјављиване љубави, исказивана припадност навијачким групама, било је ту једноставних потписа, али и претњи другим нацијама.

На такозваном црном путу који спаја творницу Борово са градском четврти Приљево налази се већ поменути зид којим је творница омеђена. На том зиду су натписи ‘Никад више мирна реинтеграција. Палите тракторе. Селите се’ и ‘Ми не пијемо вина, него крви четника из Книна’, украшен са ‘1950’ (година оснивања Торциде Сплит) и ‘здс’. У близини

се налазе и натписи ‘Србија’, ‘ГрВу’ (Гробари Вуковар), као и ‘У – ндх’.

Можда најжалоснији натпис налази се у спомен-комплексу Дудик, направљеном у знак сећања на 455 стрељаних припадника НОП-а и цивила из Срема и источне Славоније, које су на том месту од 1941. до 1943. године убијали војници ндх. На једној од купола, које су дело академика БОГДАНА БОГДАНОВИЋА, нацртан је графит који представља обешену особу на дрвету са поруком ‘Србиан фемили три’. Сличан графит је пре неколико година уочен, а реакцијом локалних власти и уклоњен са једне графостанице у градској четврти Буцак.

Подсетимо, спомен-комплекс Дудик је девестиран у рату 1991., а пре пет година је ишаран графитима мржње према Србима. Неке од порука су биле ‘Убиј Србина’, ‘Циганске пичке’, ‘У’, ‘1986’ (година оснивања Бед Блу Бојса) и знак нацистичке свастике. Неколико дана касније, графити су обрисани на инсистирање локалног СДСС-а, а починиоци никад нису пронађени.

Најновија локација која се показала идеалном за уличне ‘уметнике’ је нови пролаз испод пруге у Борову насељу, који још није свечано отворен, а већ је увелике ишаран графитима. Чак је стара гарнитура графита прекречена, али како то обично буде, ‘цабе сте кречили’ – нова тура је направљена. Један преко пута другог су натписи ‘бвб’ и ‘четири С’, а ту је и неизоставна нацистичка свастика.

Да није у питању само међунационална нетрпељивост, потрудили су се припадници локалних бвб-а и Торциде. Док су навијачи загребачког Динама на једној разводној кутији у градској четврти Мит-

ница написали ‘Убиј твара’, колеге који подржавају сплитски Хајдук одговорили су им на другом крају града, у Плитвичкој улици у Боровом насељу са ‘Убиј пургера’.

Да су Бед Блу Бојси најдоминантнија навијачка група у граду доказују и многобројни мурал у част загребачког клуба. Најконтроверзнији је свакако онај урађен у центру града на којему пише ‘Нека живи Динамо и мајка Хрватска’, поред којег стоји шаховница са првим белим пољем. Своје мурале бвб-и имају и на Славији, Митници, у центру, тачније у Улици Владимира Назора, који је посвећен преминулом навијачу ВЕДРАНУ ПИЖЕТИ. Најновији, код кружног тока у Борову насељу, бвб су направили у част припадника Жутих мрва ИВИЦЕ ЛЕУТАРА ИВЕ.

Занимљиво је да су мурал бвб-а прављени под полицијским обељењем што, уз заштиту градоначелника ИВАНА ПЕНАВЕ, овој навијачкој групи даје велику моћ у граду. Приметно је да графита других навијачких група готово да више нема, а о муралима не вреди ни причати.

На зиду испод Основне школе Антуна Бауера налази се низ мурала назван ‘Велики испод звијезда’. На њему су пор-

трети знаменитих Вуковарчана: БРАНЕТА ЦРЛЕЊАКА, МИРНЕ ЈУКИЋ, РЕНЕА МАТОУШЕКА, МАРКА БАБИЋА, СИНИШЕ ГЛАВАШЕВИЋА, БЛАГЕ ЗАДРЕ, ДАМИРА БИЧАНИЋА, ДАМИРА МАРТИНА, САНДРЕ ПАОВИЋ, АНТУНА БАУЕРА, ПАВЛА ПАВЛИЧИЋА, ЛАВОСЛАВА РУЖИЧКЕ и НИКОЛЕ АНДРИЋА.

Игром случаја, нико од Срба, који су итекако имали утицаја на културни, спортски и друштвени развој града, али некако као да су локални Срби навикли не само на игнорисање, јер ћете ретко и међу туристичким информацијама наићи на знаменитости везане за српску заједницу, већ и на претње и графите мржње, на које се ретко ко данас осврће.

Није Вуковар једини проблем. У оближњем Даљу, који је такође мултинационална средина, написане су поруке мржње на клупицама у близини зграде Општине Ердут. Локалне Србе забринуле су поруке ‘Уби Србина. Сједи Србин испод крста и једе говна с три прста. У прољече кад процвате врба правит чемо паприкаш од Срба’, ‘Мрзим Србе’, ‘Јебем Србима матер’, ‘Олуја’ и ‘Док Дунав Вуковаром теће чирилице бити нече!’ уз додатак ‘У’ и свастике. ■

Поруке мржње на клупицама у Даљу

Buđenje lokalne zajednice –
zaustavljena gradnja u Suvaji
(Foto: Dejan Rakita/PIXSELL)

Podvale zelene tranzicije

Istraživačica ekološke borbe na Balkanu Aida Kapetanović kaže da je korupcija neodvojiva od izdavanja koncesija za izgradnju malih hidroelektrana, izuzetno štetnih za lokalne zajednice

POD izgovorom zelene tranzicije, Europska zelena agenda za Zapadni Balkan proteklih godina je potaknula ulaganja u hiljade hidroenergetskih projekata na rijekama i potocima. Izgradnje malih hidroelektrana i posljedično uništavanje rijeka, izazvali su snažan otpor lokalnih zajednica iz ruralnih područja, koje su dugo bile isključene iz ekološkog aktivizma i civilnog društva.

AIDA KAPETANOVIĆ, istraživačica na RE-CAS programu Sveučilišta u Rijeci i Beogradu, analizirala je kako su lokalne inicijative uspjele artikulirati zajedničke probleme i stvoriti regionalni savez 'Odranimo R(ij) eke Balkana'. Ispitala je kako su lokalni identiteti i vezanost za rijeke doprinijeli oblikovanju regionalne solidarnosti. Ova tema ujedno je njen doktorski rad na Fakultetu političkih znanosti i sociologije pri Scuola Normale Superiore u Firenci. Budući da je porijeklom iz Bosne i Hercegovine, Kapetanović je imala uvid u probleme malih sredina devastiranih u ratovima 1990-ih. Htjela je prikazati u zapadnoj akademiji kako se na području bivše Jugoslavije razvila posebna ekološka borba.

— Sela i njihove lokalne zajednice su inače tihe. One su u akademskoj literaturi prikazane kao jako konzervativne, nacionalistički orijentisane i isključene iz samog koncepta civilnog društva. Takva je, pogotovo, literatura o postsocijalističkom kontekstu. Kada se gleda na razvoj civilnog društva, uvijek jedan pristup i pogled daje normativno značenje civilnom društvu, fokusira se na rad nevladinih organizacija po modelima koji važe na zapadu. Nije bilo drugačijeg pristupa prema takvoj lokalnoj borbi u regionu – govori Kapetanović.

Većina mještana s kojima je razgovarala su joj rekli da su naučili da budu aktivisti kroz borbu. Suočeni s novom prijetnjom na svom kućnom pragu, mještani su intuitivno znali što trebaju činiti i kako se organizirati.

Jedna aktivistkinja iz Sarajeva joj je rekla da je borba za vodu, za rijeke i životnu sredi-

Borba za rijeke –
Aida Kapetanović

nu njihova zadnja linija odbrane. 'Rijeke su isto identitet čovjeka. Kad su došli da uzmu rijeke, da ih stave u cijevi, da uzmu ono što je pretpostavka života i opstanka ljudi, kada je to bilo ugroženo, e onda se desila reafirmacija tog identiteta. Ljudi se kroz taj identitet, osjećaj pripadnosti rijeci, grupišu i kažu: Pa stani, ovo je naša crvena linija. U taj identitet niko ne može da zadire. Pa ni moj politički predstavnik, osjećao se ja Srbinom, Bošnjakom ili Hrvatom', kazala je aktivistkinja.

Ljudi su, kaže naša sugovornica, shvatili da hidroelektrane nisu samo prijetnja za životnu sredinu, već su simbol nepravdi u širim društvenim procesima koji se dešavaju od 1990-ih. Zadnji primjer uništavanja rijeke u Hrvatskoj, u Donjoj Suvaji na Uni, pokazuje kako država rasparčava i privatizira dio po dio svega što se može staviti pod koncesiju. U okolici Srba više nema radnih mjesta, tvornica, djece i vrtića. Jedino što je Ličanima tog kraja preostalo jest vrelo Une koje njihov zavičaj čini iznimno posebnim. I kao da ovo područje nije dovoljno kažnjeno u poslijeratnoj pretvorbi, u ljeto 2024. je došao investitor koji je u manje od mjesec dana uništio biljni i životinjski svijet u vodotoku Une. Isto primjećuje i Kapetanović

koja napominje da je korupcija neodvojiva od izdavanja koncesija za izgradnju malih hidroelektrana.

— U svim situacijama je lokalna zajednica bila isključena iz procesa donošenja odluka. Tako se narod isključuje iz odluka koje imaju veliki utjecaj na živote. Privatizacija naših javnih dobara je davno započela kroz razne neoliberalne ekonomske reforme, poslije privatizacije državnih infrastruktura i javnih prostora – govori Kapetanović.

Jedna od najvećih podvala zelene tranzicije i investitora, koji su ugledali priliku za profit na rijekama, jest navodna korist za lokalne zajednice. Više nitko ne vjeruje da će male hidroelektrane dovesti do novih radnih mjesta jer je riječ o objektima u kojima je dovoljna tek jedna osoba za upravljanje. Ona se, uostalom, iz daleka može paliti i gasiti. Isto tako, stanovnike se pokušalo uvjeriti da hidroelektrane neće imati veliki utjecaj na životnu sredinu.

— Ovo je specifičan tip elektrane, takozvanog derivacionog tipa, što znači da funkcionišu na principu preusmjerenja dijela rijeke direktno iz korita u cijevi koje vode do turbine. To ima jako invazivan utjecaj na rijeke. Male hidroelektrane proizvode vrlo malo energije, ispod 10 MW. Da bi investicije u male hidroelektrane uopšte bile isplative, one su državno subvencionirane. To znači da država garantuje otkup električne energije koja se proizvodi po fiksnoj cijeni na vremenski period od 10 do 15 godina. To je profit za investitora, a ništa za lokalnu zajednicu – tvrdi istraživačica.

Osim toga, u različitim borbama za rijeke u zadnjoj deceniji, uočljivo je da se neke nevladine organizacije nisu interesirale za ove teme. Nisu smjele ništa reći protiv projekata malih hidroelektrana jer se oni smatraju izvorima obnovljive energije. To su projekti koje je EU financirala za zelenu tranziciju, pa su zato neke organizacije koje se bave očuvanjem životne sredine, smatrale te projekte pozitivnima, objašnjava Kapetanović. Ipak, male organizacije su dale podršku lokalnim inicijativama uprkos tome što nemaju puno sredstava i žive na kratkoročnim projektima. Nisu im oni usmjerili narativ, samo su im dali sredstva da se sami razvijaju, onako kako ljudi iz tih sredina misle da treba, pojašnjava.

Trenutno se vodi više borbi na terenu širom Balkana. U BiH je jedna od najvećih prijetnji hidroelektrana Ulog u gornjem toku Neretve, koja je u završnoj fazi izgradnje. Na Neretvi je i projekt 'Gornji horizonti'. Planira se preusmjerenje voda iz istočne Hercegovine koje su ranije išle u Neretvu, kroz tunele i kanale u jezera radi proizvodnje električne energije. Kako objašnjava Kapetanović, izvjesno će se smanjiti vodotok Neretve i pojačati ionako prisutan prodor slane vode u plodna tla.

U Srbiji se nastavlja borba protiv male hidroelektrane na rijeci Studenici u blizini mjesta Ušće kod Kraljeva. Na Staroj planini, iz prostornog plana Pirota su izbrisani ovakvi projekti, ali samo u toj opštini, ne na drugim mjestima. Ljudi se bore protiv male hidroelektrane Velika ploča na Ratajskoj rijeci u opštini Prijepolje. Vodopsnadbijevanje mještana sela Ratajska i Ravni zavisi baš od te rijeke.

U Crnoj Gori je planirana izgradnja velike hidroelektrane Komarnica na istoimenoj rijeci. Ta rijeka i kanjon su spomenik i Park prirode, jedan od zadnjih divljih kanjona u Evropi. Urađena je studija utjecaja na okoliš u kojoj je jasno potvrđeno da hidroelektranom biti degradiran ekosistem. Međutim, to ništa nije pomoglo. Elektroprivreda Crne Gore pod svaku cijenu želi potopiti rijeku i kanjon. ■

Temelj bez kuće

Iako su nevolje povratničke porodice Obradović započele još s Olujom, posebno ih je pogodila odluka nadležnih da im umjesto obnove u potresu uništene kuće bude sazidan tek temelj omanjeg montažnog objekta

SUPRUG NIKOLA umro je godinu nakon potresa, kći DAVORKA već je dugo sa svojom obitelji u Finskoj, a sin DAVOR živi sa mnom, ali samo vikendom, jer je radnim danima zauzet od jutra do sutra kao električar. Pa vi sad sami prosudite živim li ja u ovim svojim godinama sama i napuštena... Šalim se pomalo, nije sve tako crno: Davor mi itekako olakšava svakodnevne nedaće, a i radnice petrinjskog Crvenog križa brinu o meni tako što me bar jednom tjedno obidu – kaže nam 74-godišnja STANA OBRADOVIĆ iz banijske Gornje Bačuge.

Za nju, kao i za većinu stanovnika Banije, vrijeme se danas ugrubo dijeli na ono prije i ono nakon potresa. Sjećanja na sukobe devedesetih, na nevolje koje je dio njih prolazio za Oluje ili nakon povratka iz izbjeglištva,

ostala su duboko potisnuta prirodnom katastrofom koja je razorila ionako devastirana materijalna dobra, ali i uobičajeni način života.

— Taj nas je nesretni potres unazadio godinama, a taman smo se nekako počeli oporavljati od rata i one neželjene bježanije! Kad se zemlja zatresla, moj Nikola i naš Davor zatekli su se u petrinjskoj Pošti, a ja sam u posljednji trenutak uspjela istrčati iz kuće koja je pucala na sve strane. Prvih par dana boravili smo u jedinom dijelu koji nam se činio donekle sigurnim i nerasklimanim, no onda su nam statičari vrlo brzo zabranili svaki boravak u njoj, pa smo se stiskali u ljetnoj kuhinji i muževljevoj radionici sve dok od SNV-a nismo dobili kontejner – potvrđuje nam naša sugovornica.

Porodica je odmah podnijela zahtjev za obnovu kuće, slično kao i tridesetak godina ranije kad su se vratili u zavičaj; po zakonskim pravilima i odredbama nadležnih, trebalo je za njih troje obnoviti ili ponovno izgraditi 70 četvornih metara, no Nikola je ubrzo umro, pa se i obnova zakomplicirala. Budući da im je SNV nakon prvotnog kontejnera u međuvremenu donirao manju montažnu kuću, u nadležnim su državnim uredima morali potpisati da će im u sklopu obnove biti izgrađen tek temelj za nju, odnosno da se odriču drugih prava po pravodobno podnesenom zahtjevu.

Nažalost, montažni objekt je u naravi tek kućica u kojoj doista nema dovoljno prostora za majku i sina, pa im služi tek za spavanje, dok sve ostalo i dalje obavljaju u šupi i pomoćnim objektima. Ne čudi stoga što su

oboje nezadovoljni odnosom svoje države koja im je od svih postojećih mogućnosti u sklopu obnove ponudila tek gradnju omanjeg temelja.

— Naše nevolje započele su mnogo prije, s onom nesretnom Olujom. Kad je u početku augusta 1995. započela teška pomutnja praćena grmljavinom topova, i mi smo bili prisiljeni spakovati najnužnije pa s dugom kolonom sunarodnjaka potražiti spas u Bosni i dalje, u Srbiji. Završili smo u Šapcu. Nadosmo ondje, nasreću, smještaj, a Nikola i posao u jednome mlinu. Davorka je otišla studirati u Prištinu, a i Davor je kao izučeni električar ubrzo otišao raditi na Kosovo – pojašnjava nam Stana.

Izbjeglištvo nije dobro sjelo nikome od Obradovića, posebno ne Nikoli koji je o povratku na Baniju počeo maštati čim su stigli u Šabac; bio je iznimno emotivan čovjek koji je vrlo teško prihvaćao činjenicu da im se život iznebuha okrenuo naglavce, pa njegova supruga i danas smatra da ga je to što više nije svoj na svome koštalo zdravlja.

— Čim smo uspjeli srediti potrebnu papirologiju, Nikola i ja smo se vratili u Gornju Bačugu, ali je u našoj kući tada živjela obitelj koju su ratne nevolje otjerale iz Bosne. Mislili smo da ćemo lako povratiti svoj dom, ali su nam u petrinjskoj općini kazali da je država stanarima dodijelila tu kuću i da mi više u njoj nemamo što tražiti. Možete misliti kakav nam je to šok bio, da naša država dijeli naše drugima i to bez našega znanja! Nije nam bilo druge nego opet natrag u Šabac. Nikola je svako malo odlazio u Petrinju izvidjeti hoće li se pravna država pojaviti na vidiku, no na kraju je bio prisiljen bosanske došljake tužiti sudu. Naposljetku su nam ti ljudi sami obećali da će izići iz kuće čim im kći krene u školu, pa su za godinu dana to i učinili, ostavljajući iza sebe pravi kaos: struju nisu plaćali pa je isključena, a sa sobom su ponijeli sve iole vrijedno što su u kući zatekli. Zamislite, odnijeli su čak stolariju, prozore i vrata! Trebalo je stvarno puno novca, truda i vremena da svoju kuću osposobimo za relativno normalan život. To je ostavilo itekakvog traga na Nikolinu, ionako načetom zdravlju – kaže Stana.

Poslije suprugove smrti naslijedila je pravo na njegovu mirovinu, zaradenu kroz punih 40 godina rada u petrinjskoj Mesnoj industriji Gavrilović, pa sada svakoga mjeseca na račun prima – punih tristo eura. Više od polovice tog iznosa odlazi na režijske troškove, pa bi bez pomoći svog Davora, električara zaposlenog također u Petrinji, jedva preživljavala u selu u koje je kao mlada nevjesta došla prije pola stoljeća iz susjednog – Donje Bačuge. Oba su naselja u to doba bile razvijene sredine, s osnovnom školom, trgovinom, zadrugom i javnim prijevozom do Gline i Petrinje pa dalje, prema Sisku i Zagrebu. Zajedno, u Bačugama je živjelo nekoliko tisuća stanovnika, a danas ih je u oba sela jedva pedeset, i to uglavnom starije životne dobi. Nekadašnji su žitelji svoja egzistencijalna pitanja uglavnom ostvarivali u spomenutom Gavriloviću i Željezari Sisak, a radilo se mahom o velikim i nerijetko bogatim domaćinstvima, s njivama i vrtovima.

— U našoj je kući u stalnom radnom odnosu bio samo Nikola, ali smo svejedno lijepo živjeli i svega je bilo dovoljno. Nije to bilo ni obilje ni obijest, ali smo bez većih odricanja školovali djecu i svake godine nešto nadograđivali, kupovali, opremali. Dakle, kontinuirano smo napredovali, a ne nazadovali u tolikoj mjeri da Nikolini i moji predaci, kad bi kojim slučajem ustali iz mrtvih, ne bi mogli razumjeti što nam se to dogodilo – završava nam Stana neveselu priču svoje porodice. ■

Život u šupi i radionici – Stana Obradović

ИНФОРМАТОР

Фолклорашнице у Загребу

Посвуда
свечано
за Дан жена

Од Загреба преко Карловца до Крижеваца, Пакраца и Дарде, српске организације обиљежиле су Међународни дан жена, 8. март'

У пуној дворани Српског културног центра, загребачки пододбор СКД-а 'Просвјета' уприличио је прославу Међународног дана жена, што је била прилика да се јавности представе секције пододбора. Након њих, наступили су и гости из тамбурашког састава 'Дунавске зоре'. Председница пододбора АНЕТА ВЛАДИМИРОВ нагласила је да је обиљежавање Дана жена, који пододбор организира дуги низ година, први пута одржано у новоуређеном простору.

— Овдје се можемо окупљати на много љепши и достојанственији начин. У нашем пододбору жене имају значајну улогу и могу рећи да држе три кута ове куће — нагласила је Владимирова.

Уз сениорску фолклорну секцију под водством МЛАДЕНА ПЕТРИЋА, која је извела лично прело, јуниорска фолклорна група на челу са ЗОРАНОМ БЛАНУШОМ и БОЈАНОМ КАРЛИЦОМ, представила се играма из централне Србије. Сениорска пјевачка група отпјевала је неколико старих народних пјесама, а ЗБОРХОП ТЕНЕ РАК извео је три старе пјесме. У дворани су биле изложене слике с ликовима жена чије су ауторице (и покоји аутор), чланице ликовне секције која дјелује под водством ЛАНЕ КОВАЧЕВИЋ. Изложбу пригодног наслова 'За Дан жена' чине 22 рада 15 ауторица. Ради се о женама различитих генерација и различитог поријекла, што говори о њиховој универзалности. Радови изложбе бит ће у овом простору још неколико тједана. Јуниорску секцију фолклораша БОЈАНЕ КАРЛИЦЕ те је вечери представљало деветоро фолклораша. Указала је да је важно цијенити жене и наглашавати њихову улогу.

— Постоји јако пуно Српкиња које су важне за српску културу и заједницу. Уосталом, и у пододбору доста жена има функције — изјавила је Карлица. Душан ЛАТАС, водитељ оркестра 'Дунавске зоре', захвалан је пододбору што их је позвао да у Загребу покажу оно што раде у Борову.

Међународни Дан жена обиљежиле су и чланице карловачког пододбора Српског културног друштва Просвјета. Од стотињак чланова пододбора, више од њих 30 су припаднице љепшег пола. Оне су 'узеле кључеве просторија' и направиле фешту за себе, док је мушкарцима 'улаз био забрањен', са чиме се предсједништво пододбора сложило. Саме су, као и до сада, припремиле храну и весело обиљежиле свој дан.

Пододбор Дарда СКД-а 'Просвјета' и Ликовна радионица 'Петар Добровић' која дјелује у склопу тог пододбора, организирали су у дарђанском Културном центру, изложбу слика, под називом 'Портрети и аутопортрети ликовних умјетница 19. и 20. вијека'.

Програм, који је био спој ријечи, поезије, пјесме и слике, започео је стиховима 'Шкољка је жена' МИРОСЛАВА АНТИЋА, 'Жена је тајна' СТАНОЈА ЈОВАНОВИЋА и 'Остани жена' ТОМАСА МАНА у интерпретацији пензионираних наставнице ЛЕПОСАВЕ ГРУБОР, ХРАНИСЛАВА МЕСАРИЋ отпјевала је пјесме 'Прољеће је отпочело с кишом' и 'Ако тражиш некога', а ликовни осврт на изложбу и умјетнице 19. и 20. стољећа дао је проф. ПЕРО МАТИЋ, хисторичар умјетности и кустос.

Четрдесетак посјетилаца могло је разгледати 25 реплика аутопортрета и портрета познатих ликовних умјетница с подручја Србије и Хрватске и три из остатка свијета. Изложбу је организирали и пригодног каталог припремила водитељица Ликовне радионице, магистар ликовне умјетности РАДА МАРКОВИЋ из Дарде.

— Ова изложба била је посвећена женама умјетницама, као подсјећање да дуго у историји сликарства сликарнице нису биле признате. У тадашњим временима сматрало се да је жени мјесто у кући те да жена треба бити узорна супруга, мајка и домаћица, а све друго, укључујући сликарство, треба да препусти мушкарцу. Тек у 19. стољећу жене су се почеле ликовно образовати, а њихови радови јавно при-

знавати — каже организаторица изложбе Рада Марковић.

У организацији Вијећа српске националне мањине Крижеваца те уз сарадњу ВСНМ-а Копривничко-крижевачке жупаније и Бјеловарско-билогорске жупаније те Бјеловара, у крижевачком ресторану Клара организована је традиционална прослава Међународног дана жена. Свечаност је својим присуством увеличао актуелни градоначелник Града Крижеваца МАРИО РАЈН (Независни).

— Ово је друга година како се дружимо се и циљ је овог скупљања дружење да се повежемо, бјеловарска страна и наша копривничко-крижевачка, а има нас и из Вараждина и још даље — рекла је Горанка Манојловић, председница крижевачког ВСНМ-а. Марио Рајн је поздравио све жене на прослави и честитао им њихов дан.

— Богатство друштва лежи у равноправности. Богатство друштва лежи у вама. Хвала вам што сте ступ овог друштва. Морам истакнути и ово заједништво данас између жупанија и градова те сам поносан што сте данас сви управо у Крижевцима — истакнуо је Рајн. Након званичног дијела скупа, прослава се наставила се до касних ноћних сати.

У организацији свих српских мањинских вијећа и организација с подручја Пожешко-славонске жупаније, у Пакрацу је 8. марта свечано обиљежен Међународни дан жена. Више од 250 гостију окупило се на овом догађају, који је протекао у знаку заједништва, поштовања и очувања традиције.

Организатор прославе, дожупан Пожешко-славонске жупаније НИКОЛА ИВАНОВИЋ, истакнуо је важност борбе за равноправност жена, подсјећајући на историјске догађаје из 1857. у Њу Јорку када су раднице започеле борбу за своја права, те на одлуку Уједињених народа да 8. март прогласи Међународним даном жена. Нагласио је значај заједничке борбе за равноправност свих друштвених група, посебно истичући положај националних мањина. Захвалио се члановима организацијског одбора, међу којима и челним људима вијећа те организацијама СДФ-а, СДСС-а и антифашиста.

У богатом културно-умјетничком програму наступила је пјевачка секција Про-

свјетиног пододбора Пакрац-Липик, а вечер је заокружена извођењем традиционалног Кривога кола, које је додатно обогатило атмосферу. Као симбол поштовања, гошће су добиле каранфиле.

Посебан куриозитет овогодишње прославе било је присуство становника низоземског поријекла који су се посљедњих година доселили у села око Пакраца. Њихово присуство додатно је нагласило значај културне размјене и заједништва међу различитим народима.

■ Н. Јовановић, М. Цимеша, З. Витановић, Ј. Недић

Феминизам
без граница

Без жена, геј и транс особа нема садашњости и неће бити ни будућности, речено је на загребачком маршу поводом Дана жена

ПОВОДОМ Међународног дана жена у Загребу је одржан девети Ноћни марш, највећи просвјед за права жена у Хрватској. Према подацима организаторица из феминистичког колектива ФАКТИВ, уз паролу 'Феминизам нема граница', загребачким центром је марширало више од 10.000 људи.

— Марширајмо у солидарности с непопаченим палестинским народом који је преживио геноцид и враћа се у своје разрушене домове. Марширајмо за црногорске студенте и студентке који нам показују да сутра ипак постоји. Марширајмо за студентке, сусједи и другарице из Србије које су нас инспирирале и расплакале, које су блокадама и протестима, шутњом и буком показале да је промјена могућа. Марширајмо све раднице заједно. Марширајмо за бесплатан и свима доступан побачај, за јавно здравство доступно свима, поручиле су у уводном говору чланице фактива.

Упутиле су критику Министарству здравства које упорно 'шутити, рационализира или се згража' о репродуктивном здрављу жена. 'Шуте јер су допустили да призив савјести овлада болницама, јер нас тјерају да своја права тражимо преко гра-

10.000 судионица — ноћни марш у Загребу (Фото: Јосип Реговић/PIXSELL)

ИНФОРМАТОР

нице. Платиш ту, платиш тамо, на крају ти је свеједно. Наравно, ако имаш новца; ако немаш, посуди, набави. Снађи се и идући мјесец јер ћеш морати платити ултразвук у приватној клиници, казале су и додале да Влада 'не чини ништа да би побачај постао доступан'.

Организаторице су се захвалиле храбрим студентима које 'неуморно упозоравају да су сексуално узнемиравање, уцјењивање и физичко насиље саставни дио предавања' и зато што су потакнуле 'низ јавних и анонимних пријава и суочиле управе факултета с именима професора и професорица злостављача'. Унаточ томе, одговорни злостављачи неријетко пролазе без тежих посљедица. 'Кабинет, канцеларија, баш као и гинеколошка амбуланта и четири зида унутар којих живимо, све су то некада мјеста сексуалног узнемиравања и насиља. Прозват ћемо сваког насилника, поручиле су са загревачког Зрињевца.

Осврнуле су се и на серију расистичких напада против незаштитених прекарних радника у Хрватској, истичући да елита која је 'распродала ову земљу и на свакој разини обезвриједила рад домаћих радница и радника сада незадовољство грађана усмјерава према страним радницама и радницима, према онима који нису ништа криви'. Упозориле су и на чињеницу да се политика не бави инфлацијом и другим економским потешкоћама које нас гура још дубље у кризу, него јуришањем на жртвене јарце – феминисткиње, геј, транс и квир особе.

— Опсједнутост деснице родом и сексуалношћу најбоље сумира то да је поред свих тема овог свијета Доналд Трамп своје предсједничко лудило одмах у првих пар дана морао закуцати службеним прогласом о томе да постоје само два рода. Немојмо се превише опустити причама 'далеко смо ми од Америке' јер и наши локални трамповци и домовински мостови већ годинама сију исту мржњу, корачају истом ултрадесном стазом, финансирају истим мрачним капиталом – рекле су на просвједу и додале да њихова феминистичка и квир борба започиње поруком: без жена, геј и транс особа нема повијести, нема садашњости и неће бити ни будућности.

Иницијатива за слободну Палестину на Ноћном маршу истакнула је да нас насљеђе женске и феминистичке борбе зове на изградњу покрета који се истовремено бори за слободу од политичког, економског и обитељског насиља, од геноцида и колонијалне глади у Палестини, Кашмиру, Судану, Конгу, Украјини.

■ Хрвоје Шимичевић

Партизанке на Корзу

Фашизам до данас није нестао! Управо супротно, врло је жив међу свима нама, рекао је Војко Оберснел на отворењу ријечке, осмомартовске изложбе 'Партизанке'

МЕЂУНАРОДНИ дан жена, 8. март, ове године у Ријеци представља почетак цјелогодишњег обиљежавања ослобођења од нацизма и фашизма, а том је приликом на ријечком Корзу отворена изложба 'Партизанке'. Отворио ју је Војко ОБЕРСНЕЛ, некадашњи ријечки градоначелник, а данас предсједник ријечног Удружења антифашистичких бораца и антифашиста које је, уз Фото клуб Ријека, био организатор изложбе.

— Управо је 8. март прилика да се присјетимо многобројних дјевојака и жена које су активно, а већина њих и с пушком у руци, судјеловале у Народноослободилачком рату и тако дале свој допринос слободи. Жељели смо на овај начин одати почаст свим тим храбрим женама из 2. свјетског рата – рекао нам је Оберснел, уједно са жалошћу констатирани да 'данас живимо у друштву које антифашистичке вриједности баштини пригодничарски или тек уљепшавајући властиту стварност пред Европом'.

— С друге стране, морамо бити свјесни чињенице да је протеклих 30 година срушено тисуће партизанских и антифашистичких споменика, да се у хрватским школама више него скромно учи о антифашистичкој борби и антифашистичком насљеђу. Не смијемо бјезати од констатације да је ријеч о службеној политици којом се по сваку цијену покушава занемаривати и заборављати значај антифашизма и партизанске борбе. Фашизам до данас није нестао! Управо супротно, врло је жив међу свима нама, а свјedoци смо и да неки нови фашизми оружјем освајају туђе територије или својим политикама подупиру неравноправност или насиље над свим врстама мањина – рекао је. Оберснел је изложбу посветио Вјери Андријић, најстаријој живућој партизан-

Фотографије у центру Ријеке

ки којој је интервју што га је дала Види тв, прискрбио истраживачко иживљавање на Жупанијском државном одвјетништву у Сплиту.

— И тај догађај савршено се уклапа у већ речено. Да није врло трагично, могли бисмо се смијати чињеници да Државно одвјетништво испитује старицу од 101 године која је у рату била болничарка. И то је сасвим довољно да бисмо закључили у каквој држави и у каквом друштву живимо. Ја се могу само надати да ревни представници дорх-а неће доћи на ову изложбу и тражити нову жртву за ислеђивање – закључио је Оберснел.

Предсједник Фото клуба Ријека БОРИСЛАВ БОЖИЋ истакнуо је огроман повијесни и документаристички значај изложбе коју су, осим Музеја антифашизма, Музеја Града Ријеке и антифашистичких удружења, фотографијама обогатили многи грађани, стављајући на располагање своје обитељске фото албуме.

— Фотографије памте, оне свједоче, код њих не постоје криве интерпретације. Точно се зна да је то тај тренутак на, рецимо, сплитској Риви гдје становници дочекују ослободиоце; да је то тај тренутак у којему младе жене у униформама обиљежавају свој дан. Уз то, ове фотографије тако јасно говоре колики су напор уложиле те жене да постану равноправне и слободне – истакнуо је Божић.

У Народноослободилачком рату активно је судјеловало око 100 тисућа жена, још већи број свој допринос их је дао на било који начин помажући партизанима, а погинуло их је око 25 тисућа. Укупно је 91 партизанка из Хрватске проглашена народним херојем.

Да је Војко Оберснел увелике био у праву, Ријечани су се могли освједочити већ три дана касније када су спрејем ишарани излози у којима су постављене фотографије партизанки.

■ Ернест Маринковић, Вида тв

Да се зло не понови

Ту смо да нашим младима преносимо вриједности антифашизма, речено је на обиљежавању формирања Карловачке ударне бригаде

УСветичком Храшћу, у саставу Града Озља, у суботу 8. марта, обиљежена је 81. годишњица формирања Карловачке ударне бригаде. Та је бригада, иначе, формирана 5. марта 1944. године. На споменик поред мјеста гдје је одржано постројавање, положени су вијенци и цвијеће те запаљене свијеће. На споменику, који је подигнут 1956. године на Дан устанка у Хрватској, уписана су имена 38 становника тога дијела озаљског краја који су погинули у борбама, као и имена десеторо страдалих цивила. Обиљежавању је присуствовало више од тридесет судио-

Полагање вијенаца

ница и судионика из Карловца, Дуге Ресе, Озља, домаћина из Светичког Храшћа, Пуле, Фажане и Истарске жупаније на челу са предсједником истарских антифашиста и потпредсједником САБА РХ АДОМ ДАМЈАНАЦ. Била је такођер тамо делегација карловачког и жупанијског СДП-а са предсједником ЕХЛИМАНОМ ПЛАНИНАЦ и кандидатом за карловачког жупана СРЕЋКОМ ЦУРМАНОМ. Присуствовали су и дојупан Карловачке жупаније из редова српске националне мањине ДЕЈАН МИХАЈЛОВИЋ, предсједник Заједнице удружења антифашиста и бораца Карловачке жупаније РАДЕ КОСАНОВИЋ и предсједник карловачког пододбора Српског културног друштва Просвјета МИЛАН ЛАПЧИЋ.

МИРОСЛАВ ДЕЛИЋ, предсједник карловачких антифашиста и потпредсједник САБА РХ је женама уручио црвене каранфиле и честитао Дан жена. Рекао је и да је у Другом свјетском рату међу партизанима било 100 хиљада жена, од којих је 25 хиљада у борби заједно са мушкарцима погинуло, а 45 хиљада је било рањено те је 91 жена проглашена народним херојем.

О формирању бригаде и њеном значају у завршним борбама за ослобођење Југославије говорила је БИСЕРКА ВРАНИЋ, потпредсједница карловачких антифашиста, бивша градоначелница Озља и саборска заступница СДП-а. Бригада је настала, казала је Вранић, из Карловачког партизанског одреда који је успјешно борбено дјеловао на дијелу Карловачког котара 1943. године и бројао 750 бораца, од којих је 540 ушло у састав новоформиране бригаде. На карловачком подручју у то је вријеме било око 75 хиљада становника, а помоћ борцима пружали су познати првоборци ВЕЋЕСЛАВ ХОЉЕВАЦ, ИВАН РУКАВИНА и ИВАН ХАРИШ-ИЛИЈА ГРОМОВНИК.

— Преносим вам поздраве свих антифашиста из Истре. Врло је важно да смо данас овдје и да обиљежавамо ове датуме јер колективна свијест, нажалост, након 81 године полако блијеђи. Мислим да морамо стално на то упозоравати и говорити о значају жртва које су дали наши борци и боркиње које нису биле само позадинска потпора, већ су се раме уз раме бориле са пушком у руци са својим колегама – казала је Ада Дамјанац. Јављају се нови облици фашизма, истакла је, али зато смо ми ту да нашим младима преносимо те вриједности како бисмо им оставили бољи живот, боље мјесто и боље увјете рада, као што су се и наши дједови и очеви борили да би нама. Да се зло више никада не понови. Ширимо вриједности антифашизма јер су оне и у темељу Устава РХ – закључила је Ада Дамјанац.

Борбени пут бригаде трајао је 15 мјесеци, дјеловала је два мјесеца у борбама на простору ријека Купе и Добре, а потом је укључена у састав 34. ударне дивизије на Жумберку и судјеловала у бројним борбама од Карловца, преко Сиска па до Загреба. Због успјеха у борбама 27. октобра 1944. проглашена је ударном. Бригада је 9. априла 1944. попуњена са 280 бораца из Истре. Дјеловала је до 6. маја 1945. када је побједоносно, на челу са генералом БОРИСОМ БОЦОМ БАЛАШЕМ, ушла у ослобођени Карловац. Одликовано је 350 бораца и руководиоца, 160 орденем за храброст и 190 медаљом за храброст. Судионици и истарска делегација обишли су оближње мјесно гробље на

Nada

Društveni
magazin
Srpskog
demokratskog
forum

NOVOSTI
HOBOĆIA

#1317, petak 14. 3. 2025.

ANA SMOKROVIĆ

Hrane ima dovoljno

Najmasivnije zavaren mit je da jedino industrijski način proizvodnje može prehraniti svijet, a zapravo statistike pokazuju da se trećina hrane globalno baca dok istodobno golema količina stanovništva živi u siromaštvu

ANA SMOKROVIĆ završila je kulturologiju u Rijeci, magistrirala rodne studije u Budimpešti te potom na riječkom Filozofskom fakultetu doktorirala na temi ekološke epistemologije i epistemičke pravednosti na primjeru hrane. Vlasnica je OPG-a 'Anino povrće', posljednjih deset godina u svom vrtu po organskim principima uzgaja povrće koje prodaje na riječkoj tržnici te često održava uvijek prepune radionice o organskom uzgoju hrane. Prošle godine joj je u izdanju Planetopije objavljena knjiga 'Što jedeš? Mitovi, istine i stvarnost na tanjuru' u kojoj istražuje kako stvaramo prehrambene navike, kako kultura utječe na naš izbor hrane i koje su posljedice industrijski uzgojene hrane.

●
Magisterij u Budimpešti smatrate važnim trenutkom za vaše osvještavanje o prehrani i industrijskoj proizvodnji hrane. Pretpostavljam da ste i u Rijeci i Budimpešti dobili široku kulturalno-filozofsku podlogu koja vam je sada važna u praktičnom radu i uzgoju hrane, no kako je do osvještavanja došlo baš na magisteriju?

Na Central European University sam se bavila pitanjima političke filozofije, biopolitike i normativne politike tijela. Tad sam se po prvi put upoznala s pojmom permakulture i uopće politike hrane. Možda su me hrana i politika hrane počele interesirati baš jer sam se prvi put odselila od kuće u novi habitus gdje je hrana bila drugačijeg okusa i navike su mi se promijenile. Na doktorskom studiju u Rijeci otkriće mi je bila epistemologija, teorija kako društvo oblikuje individualnu i kolektivnu spoznaju. U fokusu su mi bile ljudska spoznaja i hrana, a tad se u Rijeci osniвала grupa solidarne razmjene koja je promovirala kupovinu hrane direktno od proizvođača.

Sjećam se da sam imala izlaganje na temu etike hrane i da mi je prišla jedna od osnivačica GSR-a i kazala da moram upoznati jednu gospođu koja živi u Bribiru i ima svoj vrt. Otišla sam upoznati tu gospođu od preko 90 godina koja je usred brdovitog Bribira, tog živog kamena i krša, imala eden – takav vrt nikada nisam vidjela i zaljubila sam se u cijeli taj svijet, pa sam je pitala mogu li biti njezina šegrtkinja. Tek sam bila došla s fakulteta, nisam imala nikakvih dodira s time, a ona je pristala i nakon odlazaka kod nje su mi se otvorila dva kanala: jedan teorijski, filozofsko-kulturološki u kojem sam mogla stvarno istraživati, ali i taj praktični gdje sam mogla učiti konkretno o uzgoju hrane.

Mjesne odbore vidim kao poligon promjene

●
Sve je rjeđi takav oblik učenja te prenošenja znanja i iskustva kakav ste imali s bibrskom majstoricom. Kako ste kao osoba koja je odrasla u gradu i koja se do tad pretežito bavila teorijom doživjeli tu početnu točku neznanja u praktičnom, fizičkom radu u vrtu? U knjizi 'Što jedeš?' citiram filozofa DANIELA DENICOLU koji govori kako je ne-

Hrvatska proizvodnja hrane ne postoji, ali se naveliko prodaje 'domaće' voće i povrće. To je potpuno nereguliran pojam pod kojim se svašta nudi i normalno je da su ljudi izgubili povjerenje

znanje nužna početna točka i preduvjet znanju. Kada to prenesem na hranu, shvatim da ljudi nisu gazde kojima je zemlja puki resurs, dok su ta ideja da znamo sve i arogantna dominacija nad prirodom upisane u temelje i znanstvene, i intelektualne i industrijske sfere društva. Upisane su i u narativ o hrani, što je veliki problem. Ljudi su jedan mali dio predivnog sustava unutar kojeg je sve povezano na razinama koje uopće ne razumijemo. Kada pišem o tome, pišem o jednoj novoj holističkoj perspektivi kroz koju bi kao čovječanstvo trebali promatrati prirodu i svoju poziciju. Trebamo krenuti iz pozicije neznanja koje je inače podcijenjeno i povezuje se s glupošću, ali zapravo ima jedan oslobađajući moment.

Sjećam se da sam, dok sam ulazila u materiju suvremene proizvodnje i distribucije hrane, shvaćala koliko je to grozan i eksploatacijski sustav koji u potpunosti satire planet, a živi od teške eksploatacije, prije svega migranata. To je sustav koji proizvodi nekvalitetnu i nutritivno siromašnu hranu, a zapravo golem profit donosi isključivo poljoprivredno-prehrambenim korporacijama koje proizvode hranu na globalnoj razini. Ta ista hrana se nalazi i na hrvatskim policama. Jako me iznenadila činjenica koliko je taj sustav nevidljiv, a realnost iza kulise stvarala mi je veliku tjeskobu. Sjećam se momenta osobne krize i frustracije u kojoj sam se pitala mogu li ja uopće kao pojedinka išta učiniti, vrijedi li pokušavati i što je uopće promjena. Žuljala me ta moja jako privilegirana pozicija u kojoj iz tople stolice pod klimom teoretiziram o tome kako se stvari moraju promijeniti. Da se razumijemo, teorija mi je izrazito važna i danas se humanističke i društvene grane često krivo smatraju redundantnima. Treba razvijati sve grane znanosti, ali smrt humanistike i društvenih znanosti je smrt kulture i društva jer su upravo one temelj kvalitetnog razvijanja društva. Ali meni to nije bilo dovoljno, imala sam impuls i potrebu staviti ruke u zemlju i osjetiti što je to o čemu pišem. Taj impuls me gurnuo u vrt, i naposljetku na tržnicu.

●
Trenutno ne uzgajate hranu u gradu, ali o tome držite edukacije. Koliko je to moguće, odnosno pristupačno, posebice kada govorimo o organskom uzgoju? S kojim ciljem držite radionice, ali i s kojim ciljem ih ljudi pohađaju? Ovo me pitanje vraća na dihotomiju civilizacija-divljina, ideju da je prljavi grad simbol civilizacije, a netaknuta priroda

simbol divljine, pa samo ti hrabri sretnici mogu otići na Velebit čuvati ovce, a ostali su osuđeni na život u gradu. Ne mislim da se nužno svi trebamo odseliti u 'divljinu' i odbaciti sve što nam je društvo omogućilo, već razmišljam što možemo napraviti u svojim sredinama. Naravno, korporacije su najodgovornije za krizu u kojoj živimo i strukturalne promjene su apsolutno potrebne, ali i mi imamo određenu količinu moći u našim rukama i dok čekamo sve te velike promjene možemo se i trebamo okrenuti svakodnevnim promjenama koje možemo ostvariti. Naglašavam da su građanski protesti, inicijative i akcije alati kojima kao aktivni subjekti društva imamo pravo vršiti pritiske i zahtijevati promjene.

Važno je promijeniti tu ideju da je uzgoj hrane rezerviran samo za sela jer je u urbanim prostorima itekako moguće uzgajati hranu i posebno se zalažem za komunalne vrtove. Jedna od mojih najposjećenijih radionica je o uzgoju hrane na balkonu, a sada pokrećem novi ciklus radionica u kojima se sezonski prate događanja u mom vrtu. Ima interesa, ima potencijala i ima zemlje, a baš tu svakodnevicu i neposrednu okolinu, posebice mjesne odbore, vidim kao poligon promjene.

Prvi odlasci na placu bili su teški

●
Kada govorimo o industrijskoj proizvodnji hrane, često se kao argument 'za' navodi da je to jedino rješenje da bi se proizvelo dovoljno za sve. Međutim, ogroman dio hrane se baca, a velik broj ljudi i dalje ostaje gladan...

Suvremena industrijska proizvodnja hrane je zapravo kratka. Taj način uzgoja se razvio nakon Drugog svjetskog rata i donio tektonske promjene, pogotovo razvojem hladnjača i boomom supermarketa, a sada vidimo koliko nas je to devastiralo. Problem je što imamo jako duge lance opskrbe hranom u kojima ima puno prostora za velike neetičke prakse i muljaže.

Kada pak pričamo o mitovima, najveći mit je 'domaće' jer hrvatska proizvodnja hrane ne postoji, ali se naveliko prodaje 'domaće' voće i povrće. To je jedan potpuno nereguliran pojam pod kojim se svašta nudi i normalno je da su ljudi izgubili povjerenje. Količina

Zaljubila sam se u vrt jer je to mjesto tišine i samoće koja mi je nužna kao i svakoj osobi. Misli i osjećaji u tišini postaju jako glasni što nije uvijek ugodno, ali je nužno za suočavanje sa samom sobom

domaćih proizvoda i hrvatske proizvodnje je dijametralno suprotna, dok svi supermarketi vrište od 'domaćeg'. Često susrećem i mit da je organski uzgoj nekakva igrarija dokonih domaćica, anarhista koji žele rušiti društvo, ali i mit da su prinosi takvog načina uzgoja vrlo mali, što uopće nije istina. Najmasivnije zavaren mit je da jedino industrijski način proizvodnje može prehraniti svijet, a zapravo statistike pokazuju da se trećina hrane globalno baca dok golema količina stanovništva živi u strašnom siromaštvu. To potvrđuje činjenicu da suvremeni način proizvodnje ne rješava problem koji je u neravnomjernoj raspodjeli društvene moći – jer hrane ima dovoljno.

●
Ogroman utjecaj na uzgoj organske hrane imaju klimatske promjene. Što se sve promijenilo u vašem vrtu pod utjecajem klimatskih promjena i kako se tome prilagođavate?

Uvijek se nađe netko tko negira postojanje klimatskih promjena, ali da odu godinu dana u vrt, vrlo bi se brzo predomislili. Živim u Opatiji, ali vrt imam podno Kastva i to je jedan biointenzivan vrt koji hranu daje skoro čitavu godinu, izuzev mjesec i pol zimske pauze. U kratkom periodu od deset godina, koliko sam tamo, dogodile su se goleme promjene i svaka godina je sve teža. Recimo, nema više jakih zima, a one su važne jer najbolje izbalansiraju nametnike. Velika promjena se tiče i vjetra jer bure nestaju, a ni padaline više nisu ujednačeno raspodijeljene kroz godinu. Događa se da kiša sada ne pada mjesecima, a kada pada, onda to traje jako dugo ili pak govorimo o poplavama. Ljeta su postala nesnosno vruća, a toplinski valovi jako intenzivni i kada se pojave biljke, dođu u stanje temperaturnog šoka i stanu s rastom i sazrijevanjem.

Izazovi su jako veliki i zato mislim da u organskom načinu proizvodnje i regenerativnoj poljoprivredi leži veliki potencijal – upravo su manji, otporniji i fleksibilniji sustavi, sustavi proizvodnje hrane budućnosti. Postoje i pristupi koji su jako dobar odgovor na klimatske promjene. U vrtu mijenjam kulture koje sadim, mijenjam i vrijeme u koje ih sadim, ali važno je promijeniti i prehrambene navike. Trebamo odustati od jedenja pomidora u siječnju jer oni znače nepotrebno velik CO₂ otisak. Ne treba nam sve biti dostupno cijelu godinu.

●
Vaš OPG 'Anino povrće' popularan je na tržnici, ali i na Facebooku. Često na riječkoj placi rasprodate sve. Jeste li očekivali da ćete imati toliko kupaca i smatrate li da društvene mreže, ali i činjenica da je vaše povrće organsko, doprinose tome?

Društvene mreže koristim isključivo kao alat komunikacije, ali se stvorila zajednica ljudi koja prati moja događanja u vrtu. Mislim da je povjerenje temelj društva i važno mi je s kupcima imati odnos povjerenja – što imam u vrtu, donesem i javim, a što nemam, jednostavno nemam. Bilo je jako teško izgraditi taj posao, prvi odlasci na placu su bili jako teški i nikada neću zaboraviti jedan vikend u kojem sam sedam sati stajala dok je bura puhala i zaradila svega 17 kuna. Ali to je nužan put i sada imam krasnu zajednicu ljudi koja me

prati, kupuje povrće i ide na predavanja – oni su stvarno podržali moj rad i egzistenciju, stvarno cijene moje povrće i to mi daje nadu.

Riječka tržnica je u neizvjesnom stanju s obzirom na česte koncesije

Nadu mi daju aktualni prosvjedi u Srbiji, a zato što živimo u teškom trenutku, mislim da je važnije nego ikada da ne odustajemo od boljeg svijeta

na gradske prostore, između ostalog i prvog paviljona tržnice.

O tome se ne govori, a jako je upitna sprega gradske vlasti i krupnog kapitala. Problematično je to što se elitni dijelovi riječke obale daju u koncesiju njemačkoj kompaniji Lürssen i nitko od nas na placi, kao ni brojne građanke i građani, ne zna što se događa s tim prostorom. Tržnica je i u tom kontekstu, kao način života koji smo nekada poznavali, naša-lost prošlo svršeno vrijeme.

U svijetu Kim Kardashian budi Nada Dimić

Konstantno smo okruženi izrazito lošim vijestima i globalnim promjenama političkog smjera. To često rezultira

osjećajima anksioznosti, ali i nemoći uslijed problema koji su veći od nas samih. Što za vas u ovom trenutku znači odlazak u vrt i uzgoj vlastite hrane?

Svijet je jako glasan i prenatrpan informacijama, postaje sve teže mjesto za život, a u knjizi pišem o tom kompleksnom društvenom imaginariju i činjenici da smo zagušeni velikom količinom crnila. Kao filozofkinja smatram da su upravo tišina, samoća i dosada spoznajne nužnosti koje nam osiguravaju potreban prostor i vrijeme za promišljanje o svijetu i doživljavanje sebe, za procesuiranje i zaključivanje. Taj proces je danas jako otežan, a zaljubila sam se baš u vrt jer je to mjesto tišine i samoće koja mi je nužna kao i svakoj osobi. Misli i osjećaji u tišini postaju jako glasni, što nije uvijek ugodno, ali je nužno za suočavanje sa samom sobom. Priroda, biljke i zemlja imaju svoj jezik i ritam potpuno drugačiji od hektičnog svijeta u kojem živimo. Procesi koji se u

vrtu događaju su prema našim standardima nevjerovatno spori, no zapravo je naše vrijeme instant i brzo, odnosno današnji ritam je izgurao važnost samog vremena. Vrt vraća u drugi ritam, što ima snažnu terapeutsku dimenziju, a umor nakon rada u vrtu nikada nije istovjetan onom umoru od rada pred kompjutorom.

Osim što je hrana očito vrlo političko pitanje, ima i emocionalnu dimenziju – kažete da je odnos prema hrani kao ogledalo odnosa prema sebi?

Hrana ne gradi samo naša tijela, već itekako gradi i sliku našeg sebstva. Zanimljiva mi je normativna politika tijela koja je zapravo uvijek ista, samo mijenja formu. Mi i dalje živimo u kulturi bolesno opsjednutoj ženskim tijelima i iako je zapadnjačka medijska kultura stvorila snažan narativ individualizma, izbora i ženskog osnaživanja, kulturalne norme su i dalje brutalne i opresivne. Živimo u trenutku omnipotentnih žena koje moraju biti majke, seksi tigricice, vječno utegnute i bez celulita, moraju imati karijeru, ali i mijesiti svoj kruh, a ako nešto od toga ne stižu, to je njihova krivica. Dijete su i dalje kamen temeljac, a imamo i različite prehrambene režime i superhrane, savjetnike i gurue koji ne jamče samo savršena tijela, već i najbolje verzije sebe. Sve industrije se isprepleću u tom procesu proizvodnje standardiziranog ženskog tijela, a stvarna i živa tijela koja stare, imaju bore i znoje se osuđena su na vječni osjećaj srama i neuspjeha. U tome je hrana jako važan faktor, poremećaji prehrane su u porastu, ali oni nisu samo individualna 'patologija', već se moraju sagledati u kontekstu glasnika zabrinjavajućih kulturnih silnica. Hrana je gradivna jedinica ne samo našeg tijela, već i bića.

Za kraj nam ostaje naše uobičajeno pitanje na koje ste dijelom već i odgovorili: što vam daje nadu?

Otkad imam konkretnu memoriju, živim u istoj političkoj močvari, u društvu vječne krize, privatizacije i malverzacije, pretvorbe, tranzicije i post-tranzicije, teške korupcije. Voljela bih živjeti u pristojnom društvu gdje se cijene rad, trud i zasluge, jako sam frustrirana jer se sve raspada i što ljudi ne prepoznaju alate promjene koje imaju u svojim rukama. Nadu mi daju aktualni prosvjedi u Srbiji, a zato što živimo u teškom trenutku, mislim da je važnije nego ikada da ne odustajemo od boljeg svijeta. Nadu hranim zemljom, vrtom, knjigama i filozofijom, a zapravo mi je daju crtice iz svakodnevice, ljudi koji dolaze po moje povrće i podržavaju mene i moj rad. Nadu mi daje ekipa iz Kostrene koja je krenula u institucionalnu borbu s INA-om, a koja desetljećima zagađuje zaljev. Neki dan sam pročitala da učenici u Zagrebu nakon škole odlaze u jednu knjižnicu debatirati o pročitanim knjigama i vježbaju kritičko promišljanje – to mi je bila vijest dana. Ono što mi stvarno daje nadu su ljudi koji svakodnevno pošteno rade svoj posao, jer ih ima, ali je arogancija koja vozi na glupost uvijek jako glasna. Nikada ne treba odustati od nade i kako sam jednom prilikom napisala na komadu kartona koji držim na placi – u svijetu KIM KARDASHIAN budi NADA DIMIĆ.

Радити у синдикату је изазовно

Не можете радити ако не гризете на проблеме радника. Све наше запосленице су изразито одговорне, стручне, социјално осјетљиве, борбене и храбре, поручује Божица Жилић, предсједница Синдиката одгоја и образовања, медија и културе, који се највише бори за раднице у дјечјим вртићима

Н ижу се дневне и тједне побједе Синдиката одгоја и образовања, медија и културе (сомк). На карти Хрватске густо се црвене општине и градови у којима су изборени бољи радни увјети за раднице у саставу раног и предшколског одгоја и образовања. Од Пореча, Лабина, Ровиња, до Запрешћа, Чаковца и Сплита, само у протеклих мјесец дана, пуном паром се путовало, разговарало и успјешно синдикално преговарало о колективним уговорима и законским плаћама.

Фејсбук страница сомк-а је нешто попут дневне дозе добрих вијести. Фотографије с преговарачког стола женског синдикалног колектива и градоначелникових људи у неком граду, свечано потписивање уговора и на крају – осмјеси на слављеничком пићу послје добро обављеног посла. Тако је у овом синдикату пуних 15 година. Основан 2010. због незадовољства радом синдика-

та који је тада дјеловао за раднике у предшколском одгоју и образовању, сомк је данас најбрже растући синдикат. Од 2018. до 2024. биљежи се пораст учлањења од 93 посто. Преко 4000 чланова у већини чине жене – преко 80 посто.

Божици Жилић, предсједница сомк-а, тренутно тече четврти мандат на тој функцији. По струци одгајатељица која је одрадила 35 година у загребачком дјечјем вртићу, Жилић је паралелно прошла све улоге у свијету синдиката. Испрва као чланица, па синдикална повјереница, затим потпредсједница и дугогодишња предсједница. Када је постала водећа особа знала је, каже, што им је било чинити. И сама је радила у лошим радним увјетима са слабом плаћом.

— Људи препознају да имам капацитет да носим ту сложену и одговорну функцију. Не зато што је то тежак посао, нама је тежак устрој колективног преговарања. Нама права припа-

дају законом који доноси држава и одређује Влада Републике Хрватске, али ми са сваком јединицом локалне самоуправе, било да је мала општина или велики град, морамо кренути пут колективног преговарања, ако тамо имамо синдикално организиране чланове. Наше колеге синдикалисткиње у јавним службама или у саставу образовања одраде десет састанака с Владом и све што уговоре, примјењује се једнако на све. Наш посао у том дијелу је доста тежи јер морамо испреговарати боље увјете са сваким појединачно – објашњава Жилић.

Њен синдикат доминантно се бори за подизање материјалног положаја радница и радника. Чланови су у највећем дијелу запослени у раном и предшколском одгоју и образовању, а мањи дио у медијима и култури: радници с хрт-а, из градских књижница и пучких велеучилишта. Однедавно су основали и нову подружницу аудиовизуалних радница и

радника који раде у филмској индустрији, у изузетно прекарним увјетима.

А процес преговарања је доста исцрпљујући јер сомк дјелује по цијелој Хрватској. И обично се у једној посјети не постигне договор, већ се некад мора отићи по десет пута у неко мјесто како би се пронашло рјешење. Најчешће се запиње око финансија, говори предсједница Жилић. Држава је, каже, прописала одређене стандарде и параметре што се тиче плаћа, али финансирање вртића је искључиво на јединицама локалне самоуправе. Паралелно увијек воде 20-ак колективних преговора.

Прошла година остат ће упамћена и по најдужем штрајку радница у раном и предшколском одгоју и образовању. Чланице сомк-а из Дјечјег вртића 'Ивана Брлић Мажуранић' из Биограда на мору у штрајку су провеле чак десет тједана. Градоначелник Иван Кнез им је поручивао да слободно могу штрајкати до 2038., али да им неће омогућити плаће те да ће вртић приватизирати. Раднице су се носиле са страшним притиском у локалној заједници.

— Ту није био проблем у синдикату већ у главама појединаца и искључивих особа које нису жељеле добро радницама. Ми смо у свибњу и липњу 2024. водили три штрајка паралелно, у Биограду, Врсару и Слуњу. Два града смо ријешили, али не и Биоград. Они су одбијали процес колективног преговарања и нису хтјели испунити законски минимум што се тиче плаћа. Након десет тједана штрајка ми смо га обуставили. Могли смо штрајкати и 50 тједана, али договор се не би постигао. Било је контрапросвјед, било је напада на синдикат, на мене особно, што је дио процеса, али не догађа се често. Одговор на такво поступање биоградског водства и последица њиховог понашања је 20 отказа из вртића. Тамо више нема стручњака који ради с дјецом. Питање је да ли ће грађани Биограда на сљедећим локалним из-

Штрајк у Биограду на мору 2024. (Фото: Шиме Зелић/PIXSELL)

борима то препознати као проблем, да особи која води град више не дају повјерење. Да су макар показали да цијене своје раднике – а ми нисмо тражили ништа изнад закона – раднице вјеројатно не би дале отказ. Био је велики притисак на њих изнутра. Од тих 20 радница, 17 је одгојитеља и три помоћног техничког особља – наводи Жилић и додаје да су све оне нашле посао у околним градовима и опћинама.

То је било могуће само зато што влада кронични недостатак људи у саставу. У Хрватској фали скоро 6000 одгојно-образовних радника. Изводити индустријске акције, просвједовати и обуставити рад знатно је теже у мањим срединама. Жилић напомиње да затварање вртића на шест или десет тједана изазива посве другачију реакцију него што би то било у великом граду. С једне стране родитељи желе да одгајатељице имају боље радне увјете, али с друге, они немају куда с дјецом. Међутим, родитељи у сва три града у штрајку су били велика подршка.

— Ткогод се могао снаћи на другачији начин, није доводио дијете у вртић. Ја сам им се јавно захвалила јер знам да се родитељи можда могу снаћи на тједан дана, али не и на шест или десет тједана. Вјерујем да је синергија нашег притиска и притиска родитеља на осниваче дала резултате. Без те сурадње је то доста тешко. То је кључ успеха. Родитељу је када остави своје дијете у вртићу важно да је оно сигурно. О проблемима радника они не знају, сами радници о томе не причају с њима, нити смију о томе говорити. Тијekom штрајкова смо имали и велику подршку свих наших чланица и чланова, колега из других синдиката, Савеза самосталних синдиката, али и шире јавности, што је додатно оснажило чланице у штрајку и наш синдикат – говори Жилић.

Исцрпни преговори и разни притисци држе сомк стално будним. Они, како каже председница, немају луксуз да се опусте и успавају. Зато континуирано проводе едукацију синдикалних повјереника јер сматрају да нема доброг повјереника без обуке. И то баш зато како би могли одговорити на све изазове, а њих има напретек.

На који начин сомк стиже до чланова, како их привлачи и задржава? Жилић напомиње да су њихови резултати њихова најбоља промоција. Када се у једном граду постигну одређена радничка права, сви у околици за то сазнају. Ипак, према њеном искуству, у овим временима је члана теже задржати него учланити.

— Морате увијек имати неку понуду јер се раднице неће задовољити с минимумом. Све оно што уговоримо за сада, за пар мјесеци или годину дана морате тражити нове преговоре јер трошкови живота и инфлација непрестано расту. Некад су људи по инерцији били чланови синдиката, од првог радног дана до мировине. Сада долазе нове генерације радника и радница. Они се учлањују како би им синдикат помогао да остваре своје право, боље увјете рада, али и за кориштење правне помоћи. Нуди-

Просвјед 2014. у
Загребу (Фото: Жарко
Башић/PIXSELL)

мо и одређене погодности – љетовања и попусте. Члан нас за најмању ствар може осудити исписивањем. Ми немамо такав одљев, али увијек настојимо да прије ишчлањена синдикални повјереник разговара са чланом, да сазна који је разлог, да ли се проблем може ријешити. За 6 или 7 еура чланарине се калкулира и логично је да је тако. Добро је да људи имају избор и зато се ми својим радом можемо истакнути у односу на неког другог. Синдикат нитко не

Божица Жилић, председница сомк-а (Фото: Шиме Зелић/PIXSELL)

Прошла година остат ће упамћена и по најдужем штрајку радница у вртићима. Чланице сомк-а из Дјечјег вртића 'Ивана Брлић Мајуранић' из Биограда на мору у штрајку су провеле чак десет тједана

финансира него његови чланови – говори Жилић.

Сумирајући 15-годишњу повијест синдиката, Жилић не крије да је поносна на константу борбу за раднике, одговорне и добро повезане синдикалне повјеренике и на свој стручни супер тим. Како је синдикат растао, растао је и број запослених. Сада имају четворо запослених на пуно радно вријеме: председницу, тајницу, стручну сурадницу и правницу. У сурадњи с Међународном синдикалном федерацијом јавних служби (епсу) имају још једну запослену особу.

— Све наше запослене су изразито одговорне, стручне, социјално осјетљиве, борбене и храбре, што су изузетно важне особине за рад у синдикату. Тенденција је да се ширимо јер нам се шири терен, обим посла постаје већи – наглашава Жилић.

Она је увјерена да синдикализам може ментално и професионално ојачати човјека. Све ове године у синдикату за њу су изузетно драгоцјене.

— Размјена искуства с колегама у Хрватској и ван ње мене је ојачала и као жену и као синдикалисткињу. А радити у синдикату је изазовно. Не можете радити ако не гризете на проблеме радника. Ако мислите да синдикат не треба помоћи малом човјеку и раднику, онда вам ту није мјесто. Морате истински хтјети унаприједити радна права чланова и поштовати то што вас је одабрао. Морате направити све што је у његовом најбољем интересу. Често правници знам рећи: 'Кад се догодити неки проблем, немој гледати стриктно што пише у закону, већ ми нађи ону одредбу у закону преко које се може обратити право радника у односу на захтјев послодавца.' То је важно учинити за члана, њему је некад та подршка важнија од тога да ли ће у свом спору успјети. Знало нам се десити да нисмо могли наћи правника. Не зато што их нема на тржишту рада, него правника који разумије природу овог посла – открива Жилић и хвали њихову правницу Миу Шакић.

На питање што би поручила млађим колегицама и колегама који се желе окушати у синдикалном раду, Божица Жилић истиче да је рад у синдикату тежак и да је за храбре људе.

Синдикалисти у јавним службама одраде десет састанака с Владом и све што уговоре, примјењује се једнако на све. Наш посао је доста тежи јер морамо испреговарати увјете са сваким појединачно, објашњава Жилић

— Ово није посао гдје можете имати неке значајне бенефите, али богато искуство које сам ја добила кроз све ове године, у неком другом послу то не бих. Нисам погријешила када сам одлучила напустити своје радно мјесто у вртићу. И докле год гризем, бит ћу ту. У синдикату се човјек не може уљуљкати. Ако то радите, нешто радите криво. Ово није само посао. Или желите истински радити или не. Овдје не можете материјално профитирати, стећи неку добит, повећати си број некретнина... Наравно, сви ми радимо за плаће. Али не можете опстати овдје ако нисте спремни бити фајтер. С подршком коју нам даје наше чланство нема калкулација. Такви су и моји сурадници – објашњава председница сомк-а.

Жилић ексклузивно за Наду најављује да ће 12. априла у Загребу бити просвјед свих радника у предшколском одгоју. Просвјед организирају два струковна синдиката и удруга. — Прије двије године смо имали моћан просвјед, очекујем да ће овај бити бројчано већи. Морамо освијестити да губимо пребрзо раднике у саставу – поручује Божица Жилић. ●

Миљанине торбе слободe

Никад се нисам плашила рећи што сам, а тако одгајамо и нашу децу. Ваљда читава школа зна да иду на српски, каже Миљана Јовичић, која је из родног Мркоњић Града преко Новог Сада доселила у Загреб где израђује торбе од грамофонских плоча

Рођена у Мркоњић Граду, школовала се у Новом Саду, а торбе од грамофонских плоча почела је да израђује с пресељењем у Загреб. Још ако на то додамо да је мајка троје деце и да има заразно позитивну енергију, не видимо разлог да не наставите читати и не сазнате нешто више о миљани Јовичић.

Она самоуверено и храбро гази недаће које јој се нађу на путу, па чак тамо и где је видела 'промашаје' попут студирања економије није је омело да остварује своје снове. Након порођаја и првих година одгајања деце, у 30-им годинама схватила је да нема мотивацију вратити се на уредске послове те је свој животни пут окренула у смеру креативности. Кренула је од венчића за поклоне пријатељима, преко лустера од брезе све до нераскидиве везе са израдом торби од грамофонских плоча и кожним наруквицама.

— Родитељи су ме послали у Нови Сад на студирање, идеш на економију и то ти је то, али убрзо сам схватила да ме више занима креативна зона. Кад сам се удала у Загреб, почела су у мени да се ломе два вука: индустријски или модни дизајн. Муж ми је једном приликом рекао док сам израђивала

лустере од брезе како ће нам се стан претворити у брвнару. Пресудио је модни дизајн. Моје су торбе уникатне и раде се уз кожу и бројне алате, а за израду једне торбе потребан је отприлике један дан. Мада са троје деце и организацијом времена, уме и да потраје – говори Миљана.

Према њеним речима Србија има веће тржиште за ову врсту изражавања креативе те ове године први пут званично одлази на сајам 'Апа Роровић Shoes & Friends pop-up' који окупља локалне брендове. Такву врсту подршке креативцима већ годинама поздрављају Комуна као сајт за куповину и продају домаћих ручно рађених производа, Ноћни базар који се одржава у Новом Саду и Београду те новосадски Уникатни кутак. Све више простора за сурадњу и инкубатора отвара врата женама које желе покренути или проширити свој бизнис.

Слање торби у иностранство понекад делује као шпијунска мисија. Царинске процедуре између Србије и Хрватске често су сложене и дуготрајне, што успорава проток робе и повећава трошкове трговине. Обрти се суочавају са високим царинским дажбинама и административним препрекама које смањују конкурент-

Миљана Јовичић

ност на тржишту еу. Због неусклађености регулатива између Србије и еу, многи извозници наилазе на додатне техничке баријере. Дигитализација царинских процедура у Србији напредује споро, док Хрватска користи модерније системе, што отежава синхронизацију података. Промене у трговинским политикама еу могу додатно закомпликовати извоз српских производа у Хрватску, посебно у секторима са строжим стандардима. — Мој бренд су више прихватили тамо него овдје. Наравно, свима нама је проблем царина и достава робе до жељених клијента. Заправо, исто ми је послала торбу у Београд или Чиле, уместо да отварамо границе – једни друге константно заграђујемо. Поједностављење и убрзање царинских процедура кључно је за јачање трговинске сарадње и повећање конкурентности српских предузећа на хрватском тржишту и обрнуто – говори Миљана те додаје како Србија има сјајне креативце и више афинитета ка уникатним торбама, ципелама и накиту.

Направити баланс између породице и бизниса понекад представља додатне напоре и понеке фрустрације у реорганизацији времена. Често се јавља и грижња савести уколи-

ко одвојимо време за себе. Док се неки муче да истовремено пију каву и скролују заједничку Вибер групу родитеља, Миљана сматра да када јој у дану 40 пута деца понове 'мама' да је већ тада довољно продуктивна док одговори на сва њихова питања. У таквом хаосу, креативност некад долази спонтано, каже она.

Креативне индустрије, попут модног дизајна, уметности и занатске производње, често привлаче жене, али долазе са специфичним препрекама. Мањи број инвеститора улаже у креативне послове, па жене често раде самостално и ослањају се на онлајн продају и друштвене мреже. Како већина њих нема велике буџете за маркетинг, тако су Инстаграм, Фејсбук и ТикТок постали кључни алати за продају, иако превелика zasiћеност информација постаје озбиљан изазов за све предузетнике. Миљанина продаја осим сајмова за сада иде и преко друштвених мрежа. Тежила је ка веб страници, али с обзиром да не ради серије производа и да су јој торбе персонализоване – одустаје од масовне продаје. Како каже, свака торба је један бенд и бренд.

— Најмлађа особа која је купила моју торбу била је девојчица од три године која је пре коју годину у дућану на Хвару родитеље буквално натерала да јој купе торбу. Најстарија клијентка имала је 70 година. Свима је интересантна: пословним женама, панкерицама, рокерицама, али има и доста тинејџерки које обично узимају као поклон за 18. рођендан, што је атипично за генерације које нису одрасле уз грамофонске плоче. Торбе нису само модни додатак – оне су изјава става.

Одмалена је имала љубав према шивању, рециклирању ствари и креативном изражавању. Радо се присјећа и првих корака када је са мајком кројила завјесе. Мада, памти и како је са оцем сјекла бачве од ракије и правила саксије за цвијеће. Неку врсту адаптације и животног кројења ипак је морала прилагодити када је свој пут почела да крчи у Хрватској. — Мојим родитељима би лакше било да сам отишла у Африку или почела живјети у племену, него што сам се удала у Загреб – говори Миљана те додаје да је требало дуго времена да се њени блиски људи навикну да Загреб носи мултикултуралност.

У главном граду Хрватске од 2022. године захваљујући Српском културном друштву 'Просвјета' одржава се настава по Ц моделу. До тада су заинтересовани основе српског језика и културе учили на веронауци организованој од стране загребачке парохије. Овај корак био је важан искорак у очувању српског идентитета у Загребу, а са обзиром на живот у три различите земље – за Миљану је то ипак друга перцепција.

— Ја сам то што јесам – или нисам ништа. Никад се нисам плашила рећи што сам, а тако одгајамо и нашу децу. Ваљда читава школа зна да додатно иду на српски. Учимо их одмалена да буду добри људи и да прихватају различитости, а све остало свакако полази од куће. То се види и кроз мој посао. Људи из креативних бранши теже ка заједништву, како ће једни другима да помогну и држе леђа. Нама је најважнија слобода, закључује Миљана Јовичић. ●

Торбе од грамофонских плоча

VRZINO KOLO

Stambena zagonetka

PIŠE Marija Andrijašević

S novim regulama od travnja di ću morat imat 10 posto iznosa nekretnine da bi uopće mogla dić kredit, pa ja mogu samo u grob – koji već imam

KAD si dugo u šumi, a ima već koji mjesec da sam okružena njome, o puno toga ne misliš. Kad si pri vrhu planine, a i tu sam, isto o puno toga ne misliš. Sve se isprazni, ali na dobar način, a povremeni osjećaj tjeskobe pojavi se kad zbilja moraš misliti o onih nekoliko životnih situacija (da ne kažem problema) koji se još uvijek *moraju* riješiti. Riješiti. Hrvatski jezični portal nudi četiri (premalom!) definicije ove riječi. Možemo riješiti 1. (što) donijeti odluku o nekom sudskom ili administrativnom predmetu, odlučiti (o sporu, molbi), 2. odrediti ishod čega, presuditi, odlučiti između više mogućnosti, 3. a. *mat.* doći do rješenja matematičkog zadatka, npr. jednadžbe, b. dati pravilan odgovor; odgonetnuti (zagonetku, problem i sl.), 4. (se, koga, čega) osloboditi se (napasnika, muka, dužnosti). Uskoro će prvi dan proljeća i moja će šuma i planina zazelenjeti u onu pravu zelenu, šumskozelenu, i pod svojom krunom sakriti svašta, ali ne i činjenicu da stambeno pitanje, nekako, pokriva sve ove četiri moguće definicije rješenja. Može biti i stambeni odgovor, ali i u tome ima caka, jedna od mogućih definicija odgovora je, parafraziram, *ono što se prihvaća kao rješenje*. I eto nas tamo odakle se jedino može početi.

Rješenje kao odluka o nekom, ajmo skratiti i idem redom, administrativnom predmetu. Nagledala sam se tih rješenja. I ta su *nas* rješenja pretvorila u stambene nomade. Prvo je bilo rješenje o stanarskom pravu, puno prije mene, pa rješenje o proširenju stanarskog prava, malo nakon mene. Ovo prvo je još sklepaio moj pokojni djed u svom poduzeću, a ovo drugo moj pokojni otac koji je kvadraturu svoje čibe pridružio didovoj pa je dobio pravo na veću čibu, ali nekako nije računao s tim, i pravo da taj stan na trideset godina otplaćuje po višoj cifri u trenutku kad se već zagombao rat i inflacija. Pa smo teška srca iz naše splitske apsane skupili svoje male bagajice i svoju kužinu i preselili se na jednu ogromnu livadu pod solinskim Majdanom na kojoj su, ni iz čega, i usred par naselja s kućama, nabili zgrade. Tu smo dobili rješenje o vlasništvu i ovaj stan u Splitu napustili kao da nitko od nas godinama, deset godina najmanje, nije radio sve da se desi. Ne bavim se ostalim junacima ove priče, i govorim mi, jer sam i ja u tome sudjelovala: mene se *pitalo* tako da mi se govorilo da nema izbora i da se mora iz jedne škole u drugu treću. Vozalo me se po livadi u fiči i govorilo: A livada, trči, dobra je livada. Ja sam rekla: Je, dobra je livada. Jedna od mnogih laži s kojima kreneš da se zaštitiš. I šta ćeš. Prodalo mi foru i ja sam na livadi krenula u treću osnovnu školu, a nisam bila ni četvrti razred, i nastavila sebi za mnoga stambena rješenja govoriti: Je, dobra je livada. A znala sam da nije. Taj smo stan stavili u oglas kako smo na zid nabili i viseće elemente stare kuhinje (koju smo, kad smo došli u četvrti stan, i tamo nasadili, jadni nebili) i taj se oglas po novinama i od usta do usta vucarao tri godine, dok napokon nismo utekli. S livade, koja je bila dobra.

Kad mi je nekidan prijatelj poslao poruku da se kreće s osnivanjem neke alternativne stambene zadruge, pristupila sam čitavoj ideji kao Beckenbauer. Brate, defanzivno. Nisam išla na taj prvi osnivački sastanak, i u startu sam odbila mogućnost odlučivanja između više izbora, jer ovdje, iz ove pozicije, četrdesetogodišnja žena koja ima kreditnu sposobnost da si kupi garažicu na otplatu od sad 24 godine (još jučer je bilo 30!), negdje oko Zagreba sa stalnim zaposlenjem i pa-ušalnim obrtom bez uštedevine, izbora baš i nema. Iako svim srcem pozdravljam inicijativu i mislim da je prijeko potreban oblik komunalnog rješenja stambenog

pitanja, trebala sam pročačkati sama sa sobom po svojoj defanzivnosti da vidim što me tako zgrčilo. Osim ideje da dva pisca ne smiju živjeti u istoj zgradi, nikad i nikad, i nomadskog djetinjstva, i svih rješenja stambenih pitanja za mlade koja su se nudila kad sam i ja bila mlada i nisam se mogla kvalificirati ni za jedno od njih, sad već na pragu sredovječnosti brzo sam zbrojila dva i dva: nema rješenja za nas koji smo izvukli deblji kraj zbog socijalne situacije, školovanja, rada na ugovore od po mjesec ili tri, rada na autorske ugovore od mjeseca do mjeseca, rada na crno, življenja u podstanarskim stanovima neprijavljeno, većinom u cimeraju, gotovo nikad solo jer tko to zbilja može platit. Deset godina najmanje čekanja da se nešto odmotat... Ako. Imam neke prijatelje koji su već ulagali u stambene zadruge, i sve je ošlo u prdec.

KAKO onda, kad sam već došla do treće definicije, odgonetnuti rješenje? Jer ovo je, ponekad mi se čini, malo igra pogađanja, malo igra dedukcije, ovisno koju klasnu poziciju zauzmemo, i koju državnu politiku. S novim regulama od travnja di ću morat imat 10 posto iznosa nekretnine da bi uopće mogla dić kredit, pa ja mogu samo u grob – koji već imam. Zaslugama vlaške provenijencije. Već sam negdje spomenula kako mi je partnerica šaljivo dobacila na jednu od mojih opaski zašto mi stan neki ne padne s neba ili takva neka fora: Ko ti je kriv šta ti je *generational wealth* vlaška! A kako prodati, i kome, didovinu? Koga uvaliti u probleme s lokalnim rezidentima, a imaju čuke u glavama? S figom u žepu. Trilj je nudio, ako se dobro sjećam, dovlačenje struje, vode i kanalizacije do buže di bi dizao temelje, pa ti gradi. I ja bih pala na prvom pitanju: ALI OD ČEGA DA GRADIM? Od slame i blata? Pradida, ovaj Imočanin šta mi nije prenio ni jedan svoj gen, e taj je otišao na ženinstvo. Ne bih se udala bogato, a to se ode zove registracija, i to mi, iz ekonomske perspektive, i nije neki rajc. I ja imam pravo na to da se udajem iz ljubavi, a ne iz ljubavi prema odgonetanju socijalnog pitanja. Da mi se bar desi, tako noću uputim molbicu Hestiji, kad evo nema *generational wealth*, neki čitatelj koji cijeni moj rad, ko ono kod DUBRAVKE UGREŠIĆ u Lisici, pa mi ostavi svoju kuću. Ne veliku kuću. Malu kuću u planini, di noću, na povratku s književne večeri, voziš sporije, jer pokraj tebe plovi srneći bataljun.

I onda, kako se osloboditi ovih muka? Koje je rješenje stambenog pitanja? Napisala sam prije dvije godine knjigu koja se zove 'Temeljenje kuće'. Kuću sam, stvarno, u svojoj knjizi sagradila. Neprobojna je. U toj knjizi ne puše, ne prokišnjava, stisnuta je od početka do kraja, kad zatvorim oči i stisnem ramena na udar bure, ta se kuća stvarno ne pokoleba. Nema roka otplate kredita na 30 godina, nema straha da će se dogoditi neka nepredvidiva situacija, nitko mi je ne može odnijeti, neće, ako malo prilegnem od neke boleščice na koji mjesec, doći netko i reći: Van. Iz svoje knjige nikad neću izaći. Često pomislim, kad vidim svoje knjige kako se gombaju po svijetu, pa i kolumne, kritičke tekstove, kako nastupaju umjesto mene. Kad se ja ne mogu izboriti za sebe, moje knjige, moji tekstovi, kažu: Sidi ti, ja ću. Ne očekujem od njih da mi odgonetnu stambeno pitanje, ideja da moj umjetnički rad ne može riješiti moju egzistenciju toliko mi je *postala normalna* da znam da je tek to *pravi problem*. I kad vidim onu istu kuhinju koju smo peti put sjekiroom sasjekli u komade, da visi na zidovima stanova koje u očaju razgledavam i pretražujem po Njuškalu... To je isto jedan veliki, odgonetnula bih, društveni problem. ●

DVOKORAK NAPRIJED

Na madridskom frontu

PIŠE Ivana Perić

ANTIFAŠISTIČKA povijest zatire se svugdje i svagda, ali u Španiji se učini da je tome tako uvijek, još više i još jače. Veseli zato članak objavljen krajem februara na španjolskom portalu elDiario, naslovljen 'Sportski bataljun koji je branio Madrid od fašizma'.

Priča ide ovako. Godina je 1936., mjesto radnje Madrid. Kastiljski nogometni savez promovira stvaranje bataljuna sportaša koji će sudjelovati u otporu protiv pobunjeničke vojske koju predvodi general FRANCISCO FRANCO. Dojučerašnji sportaši postaju vojnici, igrališta zamjenjuju barikadama, lopte i boksačke rukavice puškama. Nogometaši, boksači, biciklisti, plivači, atletičari i mnogi drugi sportaši čine Sportski bataljun Pete pukovnije, postaju dio antifašističke madridske fronte.

U svojim proglasima o sportu govore kao o progresivnoj i antifašističkoj praksi, protive se buržoaskom sportu i komercijalizaciji, zagovaraju veća prava žena, radničku solidarnost. Nadovezuju se na ideje iznesene tijekom pripreme Narodne olimpijade koja se te iste godine trebala održati u Barceloni, i koja je nasuprot nacističkoj propagandnoj olimpijadi u Berlinu trebala pokazati da sport nije fašistički karneval, nego prostor socijalizacije, antifašizma, prijateljstva i mira među narodima. Narodna olimpijada planirana za jul nije održana zbog vojne pobune i pokušaja puča, ali se dio sudionika koji su već stigli u grad umjesto na sportskim borilištima našao na barikadama Barcelone. Tako su strani sportaši postali prvi dobrovoljci, pioniri internacionalnih brigada u obrani Republike. U kasno ljeto 1936. u Madridu skupština Kastiljskog nogometnog saveza kao cilj sportskog bataljuna ističe obranu od fašizma i sprječavanje infiltracije političke desnice u sport. Kako bilježe istraživači IKER IBARRONDO-MERINO i ALEJANDRO VIUDA-SERRANO sa Sveučilišta Alcalá, 24. augusta objekti FC Madrida (danas Real Madrida), u ulici Recoletos na broju četiri postaju njihovo sjedište, a stadion Chamartín (danas Santiago Bernabéu) vojni kamp za obuku i razvoj. Skoro tisuću sportskih radnika priključuje se bataljunu. Među njima su nogometaši JULIÁN ALCÁNTARE, FÉLIX QUESADA, SIMÓN LECUE i EMILÍN ALONSO, plesač flamenka JOSÉ COTILLA, boksač EMILIO IGLESIAS, biciklist VICENTE CARRETERA, sudac ÁNGELO RODRÍGUEZ. Zabilježeno je i prisustvo jedne žene u bataljunu – ne znamo kojim se sportom bavila, znamo samo da se zove MARÍA CABOT.

Bataljun objavljuje redoviti bilten 'En pie', u kojem se propagira antifašističko

Ured za novačenje Sportskog bataljuna u ulici Recoletos 4. Kronika 6.9.1936., Nacionalna knjižnica Španjolske

jedinstvo među različitim španjolskim gradovima, ali i njihova autonomija. Piše se o važnosti sporta i fizičke i psihičke obuke boraca, zagovara sport kao politički alat za društvene promjene nabolje, za organiziranje radničke klase i povezivanje antifašista. Kritizira se model u kojem se miješanje sporta i politike moralizatorski odbacuje i prikazuje kao nepoželjno, neumjesno i uvredljivo. Ukazuje se na manipulacije iza takvih narativa, prokazuje kako se upravo pomoću takvih modela sport i sportsko natjecanje nastavlja suštinski i besramno koristiti za profilerski, kapitalistički biznis i banalne, ali i brutalne nacionalističke orgije. Ne bježimo od politike, poručuje se, ali poanta je da politika bude naša, da sami krojimo što sport jest, čemu služi u društvu.

Priča o Sportskom bataljunu, zaključuju istraživači Ibarro-Merino i Viuda-Serrano, povijest je koju treba sačuvati od zaborava, ali živim nam valja (o)držati i čežnju i politički rad na drugačijem, slobodarskom sportu. ●

GORSKI KOTAO

PIŠE Valentina Vukadinović

Čušpajz

ČUŠPAJZ, cušpajz, varivo, ukuhanu povrće u obliku guste juhe ili priloga nekom komadu mesa. Jeste li i vi kao djeca kolotali očima kada se na stolu našao čušpajz? Ako jeste, onda znate te muke dok se sve ne pojede. No s godinama nam se ukusi mijenjaju pa mi sada čušpajz znači da će se blagovati nešto ukusno, zdravo, toplo i onako domaće (kako kažu, 'na žlicu').

Svatko ima svoj recept za čušpajz, ovisno koje povrće je dostupno i što obitelj voli. Uz obaveznu podlogu od luka i mrkve najčešće koristim kelj, svježe zelje, mahune, žutu korabu, grah ili grašak, a najbolje je kada sve bude domaće iz povrtnjaka ili lokalnog OPG-a. U čušpajz možete dodati i krumpir ili noklice. Kod nas se obavezno u loncu mora naći i neko meso, svježe ili u obliku kobasica.

Možete koristiti povrće koje volite, nema ograničenja. Bitno je da u lonac dodajete najprije povrće koje se najduže kuha pa redom do onoga koje je brzo kuhano. Bake su često čušpajz kuhale na zaprški no ja ne koristim brašno u pripremi ovog jela. Gustoću možete dobiti krumpirom, a ako je potrebno, razmutim malo svog domaćeg kvasa pa s tim zgusnem jelo. Bazično je to jelo koje bismo svi trebali što češće jesti pa evo i mog čušpajza.

Sastojci

2 glavicice luka
1 režanj češnjaka
žlica ulja ili masti
3 dl temeljca i vode po potrebi

manja glavica kelja
2 krumpira
2 mrkve
čili papričica
slatka mljevena paprika
2 kobasice (najčešće koristim domaće, dimljene)
sol, papar
peršin

Priprema

U dubljoj posudi zagrijte masnoću i dodajte nasjeckani luk. Popržite ga, neka se zažuti. Dodajte protisnuti ili nasjeckani režanj češnjaka i kada zamiriši (pažite da ne zagori jer poprimi gorčinu), dodajte mrkvu i krumpir nasjeckane na približno jednake komadiće. Malo prodinstajte sve skupa da se sljubi i zalijte temeljcem i vodom.

Kada sve zakuha, dodajte narezani kelj, kobase, slatku mljevenu papriku i čili papričicu (po želji, koliko pikantno želite). Dodajte još vode ukoliko je potrebno, poklopite i ostavite da se krčka. Povremeno promiješajte. Jelo je gotovo kada su krumpir i mrkva omekšali. Začinite solju i paprom prema ukusu te pospite nasjeckanim peršinom.

Možete raditi i vegansku verziju uz povrtni temeljac i bez kobasica. Uz ovo jelo mi najbolje odgovara domaći kruh. Na isti način možete pripremiti čušpajz s mahunama koje volim u kombinaciji s junetinom ili čušpajz sa svježim zeljem poslužen uz kosane odreske. Često pripremam i čušpajz s graškom i noklicama uz koji kombiniram piletinu ili junetinu.

Dobar tek! ●

IMPRESSUM

Godina V / Zagreb / petak, 14. 3. 2025.

Nada #078

Društveni magazin

SDF srpski demokratski forum

IZDAVAČ
Srpski demokratski forum

ZA IZDAVAČA
Jelena Nestorović

GLAVNA UREDNICA
NOVOSTI
Andrea Radak

UREDNIKA NADE
Tamara Opačić

REDAKCIJA
Marija Andrijašević, Nikola Bajto, Vedrana Bibić, Katarina Bošnjak, Nina Čolović, Anja Kožul, Jelena Mirić, Ivana Perić, Olja Savičević Ivančević, Anja Vladislavljević i Valentina Vukadinović

GRAFIČKI UREDNIK
Ivica Družak / FINALIZACIJA

DIZAJN
Parabureau /
Igor Stanišljević
i Tena Križanec

Nada je financirana sredstvima Savjeta za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske

REDAKCIJA
Draškovićeva 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr

kojem je i спомен костурница погинулим истарским партизанима, положили вијенац и упалили свијећу.

■ Милан Цимеша

Шовинизам у Церићу

У Првој жупанијској фудбалској лиги Вуковарско-сремске жупаније, виђени су навијачки усташки испади на утакмици Младости из Церића и Синђелића из Трпиње

ФУДБАЛСКИ клуб Синђелић из Трпиње стандардни је прволигаш Вуковарско-сремске жупаније. У наставку такмичења гостовали су код Младости из Церића. Домаћини су славили минималним резултатом, након, како гости тврде, нерегуларног гола, јер је пре центаршута лопта изашла у гол-аут. Био би ово само још један кратки извештај са

Навијачка група Вепрови и њихови симболи

локалне фудбалске утакмице да дешавања на терену нису остала у сенци навијачког инцидента. Како утакмица не би прошла у мирном тону, побринули су се домаћи навијачи, познатији као 'Вепрови'.

'Да не буде све добро, побринула се група нацифашистичке хитлерјугенд омладине под пригодним именом 'Вепрови'. Својим, како сами кажу, усташким скандирањем, позивањем на убијање српске деце, клањем 'четника' из Книна, печењем Срба на фешти, топовским ударима, бакљадом, испаливањем некаквих ракета којим су довели безбедност у питање, довели су до привременог прекида утакмице', навео је фк Синђелић на свом Фејсбуку, притом захваливши председнику нк Младости на пријему и вечери после утакмице.

Објава Трпињаца изазвала је неумесне коментаре појединаца. У видеозапису се јасно чује скандирање домаћих навијача: 'Ајмо, ајмо, ајмо усташе' и певање: 'Вечерас је наша фешта, вечерас се Србин пече. Нек' се пече и окреће, ко га ј... није им'о среће', а један од коментара гласи: 'Жали боже мирне реинтеграције и аболиције... Не би ова геноцидна гамад дисала Хрватски зрак.' У званичном извештају са утакмице, у заплахању делегата, стоји тек да је дошло до

прекида утакмице због употребе пиротехничких средстава, а нити речи нема о усташком скандирању. Председник СНВ-а Борис Милошевић је на свом Фејсбук профилу поделио видеозапис.

'Такозвани навијачи попутри су утакмицу уз еклатантан говор мржње усмјерен према Србима. Очекујем да ће надлежни органи реагирати и казнити такозване навијаче којих на жалост има и у нижем рангу натјечања гдје клубови имају добре односе', додао је Милошевић.

■ Душан Велимировић

'Причај ми на свом језику'

Стотину ученика из редова девет националних мањина учествовало је у манифестацији поводом међународног Дана материнског језика

ПРЕКО стотину ученика загребачких основних и средњих школа из редова девет националних мањина, који наставу похађају по моделу Ц, учествовало је 8. марта на манифестацији 'Причај ми на свом језику' одржаној у Студентском дому на Сави. Манифестацију је по 11. пут поводом међународног Дана материнског језика организирила Координација вијећа и представника националних мањина Града Загреб.

— Ово је дан кад пружамо прилику нашим најмлађим члановима у заједници да нам покажу нешто од свега што су научили у настави на својим материнским језицима по А, Б и Ц моделу која се одржава у Загребу. У Загребу и Загребачкој жупанији је највише ученика те највише материнских језика на којима се одржава настава у основним и средњим школама па нам је зато драго да грађанима Загреб можемо показати све оно што наша дјеца уче у школама — рекао нам је председник Координације и саборски заступник Армин Хоџић.

— За нас је то велика ствар јер шаљемо поруку Загрепчанима да постоје различити мањински језици у граду, као и дјеца која те језике уче и која се бар једном годишње друже и виде једна друге, али и постану свјесни да нису једини који уче још неки језик осим хрватског, него да има још такве дјеце — рекла нам је Маја Бургер, учитељица и савјетница чешког језика и културе.

— Што се чешке заједнице тиче, Ц модел се примјењује скоро 20 година и у оквиру тог модела су 24 ученика основних и 14 ученика средњих школа. Али традиција учења чешког у Загребу није нова, јер је прије више од сто година постојала школа на чешком језику при нашем удружењу Чешка беседа. Уосталом, свакој особи се мора омогућити изражавање и стварање дјела на језику који изабере, нарочито на материнском — казала је. Ученици свих мањина поздравили су присутне на својим језицима, а затим су се представили пјевним и плесним точакама, играчкама и скечевима.

Полазници наставе српског језика по моделу Ц, с којима је вјџбала профе-

Мноштво ђака у загребачком Студентском дому

сорица ВАЛЕНТИНА ПИПИНИЋ, припремили су дојмљив програм, од народне пјесме 'Вишњичица род родила', преко пјесама ЈОВЕ ЈОВАНОВИЋА ЗМАЈА, 'Изокренуте приче' БРАНКА ЂОПИЋА и 'Бибрчета' ЉУБИШЕ ЂОКИЋА па до ауторских пјесама ученика осмих разреда. Као и дјеца албанске, бошњачке, чешке, мађарске, македонске, пољске, руске и украјинске мањине, добили су јак пљесак публике. О утисцима смо питали ученицу Милицу ПАШИЋ.

— Волим бити на приредбама јер су оне добар начин да покажемо шта све знамо и учимо на српском језику. Припремили смо пјесмице за које мислим да би хтјели чути и други, а фора ми је слушати друге језике да научим нешто ново о њима — рекла је.

■ Н. Ј.

Асфалт за Повелић и Већеславец

Више од свих, асфалтирање овога важног локалног пута обрадовало је саме мјештанине ова два насеља

ДУГО очекивана модернизација саобраћајнице између Повелића и Већеславца код Крижеваца, напосред је постала реалност. Више од свих асфалтирање овога важног локалног пута обрадовало је саме мјештанине ова два насеља. Без њега, како се дало

Узваница отварају цесту

чути на пригодном скупу свечаног отворања, нема квалитета живота у руралном простору и друштвеног развоја. Пуштању у саобраћај цесте, поред становника Повелића и Већеславца, присуствовали су представници копривничко-крижевачке регионалне и локалне власти те надлежних служби.

О пројекту асфалтирања цесте је говорио равнатељ Жупанијске управе за цесту ДРАГУТИН ГУЗАЛИЋ.

— Ради се о дионици дугој 2620 метара. Вриједност инвестиције је била 262 тисуће еура, а од тога је Град Крижевци суфинанцирао 82 тисуће еура, Жупанијска управа за цесте је дала 180 тисућа еура — казао је Гузалић.

Чин пуштању у саобраћај ново асфалтиране цесте попутрио је и тренутни крижевачки градоначелник Марио Рајн (Независни).

— Цијели састав садашњег мјесног одбора је ову цесту од почетка апострофирао као битну. Вјерујемо да опстојност овог краја добрим дијелом лежи у модернизацији инфраструктуре. Сигуран сам да је ово посебан дан за све мјештанине и зато од срца захваљујем конструктивном раду Мјесног одбора — рекао је Рајн.

■ З. В.

Заплењена икона

У Недељи православља, у Вуковару организоване су Свечана академија и изложба икона из 18. века

ПОВОДОМ Недеље православља, након свете литургије у храму Светог оца Николаја у Вуковару, коју је служио Његово Преосвештенство, епископ осечкопољски и барањски ХЕРУВИМ, у Српском дому су 9. марта одржане Свечана академија и изложба икона из 18. века. Реч је о иконама које су након ратних збивања, пре десетак година враћене из Покрајинског завода за заштиту културе из Петроварадина и налазе се на попису инвентара вуковарског храма. — С обзиром да је реч о иконама које су некад биле намењене целивању, односно да се пред њима узносе молитве верника, заслужиле су да не буду искључиво део архива или музеја, него изложене, како би их

ИНФОРМАТОР

Свештеник Саша Кузмановић покрај иконе Богородице Имакулате

јавност видела и информисала се о богатом културном и духовном постојању српске заједнице на овим просторима – истакао је протојереј-ставрофор Саша Кузмановић, старшина вуковарског храма и иницијатор изложбе.

Посетиоци Академије и изложбе имали су прилику да се упознају и с радом иконописца ВАСЕ ОСТОЈИЋА, који је у споменутом периоду осликавао иконостас светониколајевског храма, те СТЕФАНА ТЕНЕЦКОГ, који је радио на иконостасу опатовачке цркве.

— Реч је о врсним иконописцима што показује снагу и значај тадашње српске заједнице на овом подручју, која је за осликавање иконостаса у том периоду ангажовала најеминентније уметнике – рекао је отац Кузмановић. Као куриозитет међу изложенима била је и икона Богородице, која је заплена 2018. године у полицијској акцији спречавања организованог кријумчарења. Она је, уместо предвиђеног уништавања са предметима заплена, одлуком једног вуковарског судије, изузета из поступка те поклоњена вуковарском храму.

— Аутор и време настанка су непознати, али је претпоставка да икона потиче из Сирије, с обзиром да стил иконописања није својствен за наше крајеве – објаснио је вуковарски свештеник. Учесници Свечане академије били су рецитатори Гимназије те чланице Женске певачке групе Ансамбла народних игара из Вуковара, док је беседа поводом Недеље православља говорио Немања Милинковић, дипломирани теолог и председник Вуковарског српског певачког друштва Јавор.

■ С. Н.

Принцезе са тавана

Професорка Александра Михајловић вуковарским основношколцима представила је жене из владарских породица

ПРИНЦЕЗА са тавана' назив је дечјег романа, књижевнице и професорке српског језика Гимназије у Панчеву, АЛЕКСАНДРЕ МИХАЈЛОВИЋ, који је ауторка 10. марта промовисала у

Српском дому у Вуковару. Спајајући књижевност с историјским подацима, Михајловићева обрађује 16 српских средњовековних владарки, односно принцеза и кроз интерактивну радионицу разговара с ученицима виших разреда вуковарских основних школа о Средњем веку и владарским породицама Немањића, Лазаревића и Бранковића.

— Роман почиње причом о Косари, жени светог Владимира, нашег првог свеца. Са двора Немањића, долази прича о највећим владаркама, попут Ане Немањић, две жене Стефана Првовенчаног, Евдокији, Ани Дандало, дивној Симониди, краљици Јелени,

Публика на промоцији 'Принцеза са тавана'

мајци краљева Милутина и Драгутина. Из династије Лазаревића, обрађујем кнегињу Милицу и ћерке кнеза Лазара, а на крају одлазим у Смедерево, где из породице Ђурађа Бранковића, говорим о улози његове жене и ћерки. Роман завршава причом о последњој византијској царици, Јелени Драгаш – испричала је ауторка 'Принцезе с тавана'.

Споменућа тематика уско је везана за део предмета из Националне групе предмета, па је препозната од стране Српског дома, чија је намера била да ученицима вуковарских основних школа, у којима се настава одвија на српском језику и писму, обогати наставне садржаје. Наставница српског језика и књижевности у ОШ Никола Андрић, ТИЈАНА БЕЗБРАДИЦА рекла је да се споменуте владарке у мањем обиму спомињу у књижевности, а више у оквиру предмета историја.

■ С. Н.

Основци из Грахова у Сплиту

У организацији сплитског вснм-а, у посјет највећем далматинском граду стигли су ученици из БиХ

ЧЛАНОВИ Градског вијећа српске националне мањине у Сплиту били су у понедељак домаћини ученицима основних школа из Грахова који су највећи град у Далмацији посјетили у

пратњи наставника и руководства школе. Многима од њих ово је био први сусрет са Сплитом чију историју су им представили туристички водичи док су с њима пролазили Диоклецијановом палатом и чувеном сплитском Ривом пратећи их до храма Светог Саве гдје их је дочекало тамошње свештенство.

— Њихов долазак чекамо од јануара ове године, с обзиром да је више пута одгађан због техничких разлога – рекао је Илија Борковић, председник сплитског вснм-а, додајући да је до сарадње са ош Грахово дошло посредством наставнице српског и хрватског језика у тој школи Ане Кришто, коју је Вијеће прошле године ангажовало да држи бесплатне репетиције енглеског језика за дјецу и младе.

— Наша сарадња се наставља. У плану нам је да дјецу која похађају репетиције из енглеског и математике, водимо у посјету Грахову – рекао је Борковић. Наставница је задовољна сарадњом са сплитским вснмом и реализацијом пројекта учења ћирилице. Креативне радионице се одржавају током љета.

— Од љета до данас успјели смо да анимирамо двадесеторо дјеце за репетиције и учење ћирилице. Ово љето планирамо да оснујемо драмску секцију, јер смо већ почели са рецитаторском. Дјеца су заин-

Граховљани на Перистилу

тересована па сматрам да ће и та секција бити успјешна у раду – истакла је Кришто. Обренка Новак, директорица ош Грахово казала је да је ово прва посјета школе Сплиту. Школа има 64 љака од првог до деветог разреда. На излет у Сплит, из оправданих разлога, није могло ићи њих седморо.

— Број ученика у школи се из године у годину смањује. Тренутно их највише имамо у деветом разреду гдје их је 19. Имамо све услове за рад и добру сарадњу са локалном заједницом, али нам недостаје дјеце. Вјерујем да ће бити боље у наредном периоду – истакла је Новак.

■ Маја Ковачевић Гудељ

Stogodnjak (781)

14. 3. – 21. 3. 1925: све се češće може чути, а и прочитати, да је Југославија земља парадокса. У прилог тој тврдној идеји и ова новинска прича: 'Млада смо држава, рада нам треба на свим странам, а ми имамо мноштво неупослених. Богата смо земља, имамо хљеба и за извоз, а у исто вријеме имамо толико много гладнога свијета. Имамо много универза, сву силу средњих завода и гимназија, хиперпродукцију интелигенције, а преко 80 посто неписмених. Недавни догађаји у пучкој кухинји на загребачком Тушканцу, у коју је незапослено радништво морало да провали да нешто поједе, потпуно је наш нови парадокс. Овакве појаве, којих није мало код нас, само доказују да они који узеће водство државе у своје руке, не воде је умом и програмом, него запрашеним бијократским апаратом без живота. Саму идеју оснивања фонда за помоћ незапосленима могао је да смисли само наш бијократизам, јер је увјерен да се ово важно питање може рјешавати милостином и шкртом помоћи гладнима. А милостинја је увијек била и остат ће најтрајљивији и најнеморалнији извор људске egzистенције... I зато провала у пучку кухинју на Тушканцу није ништа друго него позив на бунт, а ако све крене кривим смјером – глад и нерад лако могу довести и до злочина. Дакле, незапосленост се не рјешава милосрдјем, већ организацијом и радним програмима оних који воде државу...' каже се уз остало у тексту.

* nigdje књижевници не живе у тежим uvjetima као што је то случај у Југославији. Новине упозорavaju да их друштво и држава цијени само онда кад их требају. A затим подсјећају: 'Tuberkuloza, као болест sirotinje, pokosila је mnoge и у нашој literaturi. Petar Kočić, Vladimir Vidrić, Milutin Bojić, Josip Kozarac, Vladislav Petković-Dis, Janko Polić-Kamov, Brancko Radičević, Ulderiko Donadini, Petar Petrović-Njegoš, Kosta Trifković, Jovan Sterija Popović, Laza Lazarević, Vojislav Ilić, Janko Veselinović, Luka Botić, Svetozar Čorović и mnogi други umrli су zbog teškog materijalnog položaja јер их је држава – како смо već rekli – trebala samo онда кад су јој koristili. Umirali су баš у оним godinama кад се stvaraju највећа djela... Poštovanje државе stječe се kulturom, а не bankama и topovima. Sima Matavulj је добро primijetio да смо ми snaga без očiју...' zaključuju novine.

* imao је више imena, али је најčešće govorio да се зове – Leonid Maršal. Bio је и mornar, и pustolov, и lopov, и lažni kuhar, и ženidbeni varalica... Putovao је по Egiptu, Palestini, Italiji, Jugoslaviji, а у Egiptu је čak у jednom trenutku rukovodio timom од 30 kuhara. Prozreli су га tek кад су vidjeli да uopće не зна kuhati. Pobjegao је prije nego što га је uhapsila egipatska policija и – našao се у Beogradu. Kao kuhar се zaposlio у hotelu 'Srpski kralj', али је – по već prokušanom receptu – izbjegavao pripremati hranu. Iz tog се hotela premjestio у – englesko poslanstvo, također са zvanjem kuhara. Beogradska policija га је uhapsila, јер га је у međuvremenu razotkrila guvernanstvo и iz poslanstva, nakon što јој је lažno obećao да će је – oženiti!

■ Đorđe Ličina

Будућност у магли

Налог за привођење председника РС-а те председника скупштине и премијера отворио је велику кризу у сусједној држави. Додик је осуђен јер није поштовао одлуке високог представника. На пресуду је одговорио законима којима се забрањује дјеловање државних органа на територију РС-а

Конференција за новинаре у сриједу у Бањој Луци – Стевандић, Вишковић и Додик (Фото: Дејан Ракића/PIXSELL)

Државна агенција за истраге и заштиту СИПА има законске власти и подршку међународне заједнице, укључујући САД и ЕУ, који Додиков сепаратизам виде као пријетњу стабилности Балкана. Међутим, полиција РС-а, лојална Додик и бројчано надмоћна у регији, представља озбиљну препреку. Након усвајања закона 27. фебруара, власти РС-а вршиле су притисак на СИПА-у да напусти објекте у Бањој Луци, док би Додиково осигурање могло онемогућити било какву операцију хапшења. Стога је и даље неизвјесно да ли ће до ухићења доћи. Судска полиција је званично затражила асистенцију СИПА-е, али и даље није јасно на који би начин реагирао МУП РС-а којим Додик пријети. Евентуални сукоб између припадника двије полицијске организације, озбиљан је ризик од ескалације, односно ограниченог сукоба. Аналитичари сматрају да је краткотрајни сукоб праћен преговорима највјеројатнији исход, али и наглашавају да би шира ескалација могла ослабити аутономију РС-а или парализирати БиХ, иако потпуни распад Дејтона захтијева већи рат, што тренутачно није изгледно.

Међународне снаге помно прате ситуацију. ЕУФОР Алтеа, с 1.200 војника у БиХ, најавио је повећање броја трупа, а огласио се командант ЕУФОР-а генерал-мајор Флориан-МАРИАНА БАРБУ, истичући да је 'ЕУФОР адекватно структуриран за испуњење свог мандата'.

Краткорочно гледано, отворени сукоб МУП РС-а с државним снагама могао би ослабити РС. Ако Додик буде ухићен или присиљен на одступање, његова странка (НСД) могла би изгубити контролу, а међународна заједница би могла подржати реформе које смањују ентитетску аутономију кроз, примјерице, централизацију полиције. РС-ове институције не би нестале, али би биле под јачим надзором Сарајева и ОХР-а.

Дугорочно би покушај ескалације могао довести до референдума или политичког притиска за укидање РС-а као ентитета, иако би то захтијевало уставне промјене, које нису могуће без консензуса трију народа. Додикова стратегија 'идем до краја' могла би се окренути против њега, али РС као ентитет има дубоке коријене у Дејтону, па је његово потпуно укидање мало вјеројатно без рата. Али, да парафразирамо Небојшу Вукановића, будућност је у магли. А у тој магли само о Додик овиси колико ће наредних рођенданских торти резати иза решетака, а колико на слободи. ■

У тренутку кад је велик број медија у Босни и Херцеговини објавио вијест о издавању налога за привођење председника босанскохерцеговачког ентитета РС-а Милорада ДОДИКА, као и председника Народне скупштине РС-а НЕНАДА СТЕВАНДИЋА те премијера тог ентитета РАДОВАНА ВИШКОВИЋА, први је у свом кабинету у Палати председника сјекао рођенданску торту у облику српске заставе, украшену контурама Републике Српске. Споменути тројац осумњичен је за угрожавање уставног поретка БиХ сепаратистичким законима усвојеним након пресуде Суда БиХ Милораду Додик од 26. вељаче 2025. Тога дана, државни суд осудио га је на годину затвора и шестогодишњу забрану политичког дјеловања јер није поштовао одлуке КРИСТИЈАНА ШМИТА, високог представника задуженог за provedбу Дејтонског споразума из 1995., који је поништио раније законе РС-а о јачању неовисности од државног надзора. Подсјетимо, умјесто да се повинује, Додик је заоштрио ситуацију: већ сутрадан, 27. вељаче, НСРС под Стевандићевим водством усвојио је законе којима се забрањује рад државних институција, укључујући полицију и судове, на територији РС-а. Државно тужилаштво то је оцијенило као напад на уставни поредак, што је кулминирало налозима за хапшење након што тројица лидера нису одговорила на позиве за саслушање.

У међувремену, Уставни суд БиХ је привремено до коначне одлуке суспен-

дирао законе НСРС-а о забрани државних институција у РС-у, али је Додик одбацио и ту одлуку, тврдећи да Уставни суд није легитиман без судија српске националности што је посљедица бојкота који је сам организовао. А након што је слављеничким ножем исјекао Републику Српску, Додик се запутио у Народну скупштину у којој се таман одржавала сједница с темом усвајања новог ентитетског устава, који је, судећи према нацрту који се дан-два раније нашао у медијима, у фронталном сукобу са уставом Босне и Херцеговине, дефинирајући РС као 'суверену, јединствену и недјељиву уставноправну субјективност', с правом на самоопредељење и могућношћу склапања федералних или конфедералних веза са сусједним земљама, попут Србије. Нацрт предвиђа успостављање војске РС-а, проглашава Бању Луку главним градом, дефинира контролу над територијем, зрачним простором, и томе слично.

Већ данима аналитичари те разни унутрашњи, али и вањски политички актери упозоравају да су све ово потези којима се озбиљно пријети сигурносној ситуацији у Босни и Херцеговини и могућом ескалацијом насиља, што никоме не би одговарало. Или ријечима премијера РС-а Радована Вишковића: 'Изволите, реализуйте своју наредбу. Пуцате из празне пушке. Правите ситуацију да можда неко запуца из пуне пушке.'

Уред високог представника (ОХР) осудио је нацрт као 'изравно кршење Дејтона' и пријетњу стабилности Брчко Дис-

трикта, позивајући делегате НСРС-а да га одбију. Опозиција унутар РС-а сматра да није тренутак у којем се треба усвајати нови ентитетски устав, а посебно не на овакав начин. СДС-ов Огњен БОДИРОГА назвао је сједницу 'авантуром која води РС у опасност' и покушајем одвраћања пажње од Додикових правних проблема, док НЕБОЈША ВУКАНОВИЋ, председник листе Правда и ред, упозорава да Додик 'тура РС у братоубилачки сукоб'. 'Људи, немојте ово радити', завапио је Вукановић у Скупштини. 'Власт срља у пропаст, као гуске у магли.'

Владајућа коалиција, предвођена Стевандићем, тврди да је циљ заштитити аутономију РС-а од 'нелегалних интервенција ОХР-а и Сарајева', а подршка Додик, додуше само вербална, стиже из Србије, па су се у протеклој седмици у посјети Бањој Луци, након АЛЕКСАНДРА ВУЧИЋА, нашли и замјеник премијера владе Србије АЛЕКСАНДАР ВУЛИН и премијер у оставци МИЛОШ ВУЧЕВИЋ. Најприје је било предвиђено да се Додик особно обрати у Скупштини Србије, али је због студентских блокада најављена тродневна сједница одгођена, остављајући Додика да се пита да ли је природа подршке коју пружа Вучић, који и сам има озбиљних проблема, тек симболична.

Процедура налаже да, уколико се Додик, Вишковић и Стевандић не одазову позиву Тужитељства, односно уколико их судска полиција не успије привести, за њима буде расписана најприје унутрашња, а затим и међународна тјералица.

U Portugalu pao Montenegro

Raspuštanje skupštine prije 15 mjeseci polazišna je točka nestabilnosti koja se u Portugalu osjeća i danas. Nakon pokušaja opozicije da sruši vladu u parlamentu, ona je na kraju pala kada je premijer Montenegro, opterećen sumnjom u korupciju, zatražio povjerenje i nije ga dobio. Novi izbori bit će u svibnju

ANTÓNIO COSTA, danas predsjednik Europskog vijeća, do prije petnaest je mjeseci bio predsjednik portugalske vlade i vodio Socijalističku stranku. Podnio je ostavku pošto je Državno odvjetništvo (tj. tužilaštvo) izdalo kratko saopćenje da se provodi istraga protiv dvaju ministara. Saopćenje je bilo formulirano tako da se moglo shvatiti da je i sam Costa obuhvaćen istragom. Odmah je otkazao svoje dnevne obaveze, otišao predsjedniku republike, podnio mu ostavku i predložio četiri istaknuta socijalista da ga naslijede na mjestu premijera, jer je u Skupštini imao komotnu većinu. Predsjednik MARCELO REBELO DE SOUSA, koji potječe iz desne Socijaldemokratske stranke, to je odbio, obrazloživši da bi Costin nasljednik bio opterećen korupcijskim skandalom što bi moglo izazvati nestabilnost vlade te raspustio Skupštinu i sazvaio nove izbore. Uskoro se ispostavilo da je saopćenje Državnoga odvjetništva bilo neistinito i da

se protiv Coste ne vodi nikakav postupak, no Skupština je već bila raspuštena, a izbori sazvani. Raspuštanje skupštine može se smatrati polazištem koje će izazvati relativnu nestabilnost u zemlji i osjeća se do danas. Te su prošlogodišnje izbore obilježile dvije činjenice. Stranka Chega (u prijevodu 'dosta'), ekstremna populistička desnica, postigla je četiri puta bolji rezultat nego na prethodnim izborima i, s 18,1 posto glasova, osvojila 50 mandata u Skupštini koja broji 230 zastupnika te postala ozbiljna parlamentarna snaga. S druge strane, ni lijeva koalicija, na čelu sa Socijalističkom partijom, ni desna koalicija, na čelu sa Socijaldemokratskom partijom, nisu uspjele postići dovoljan broj mandata da same formiraju vladu. Koaliciju sa strankom Chega nijedna nije htjela. Velika koalicija, tj. koalicija tih dviju koalicija, nije bila moguća zbog niza političkih razloga, a kako su obje htjele izbjeći da imaju posla sa Chega, postigle su dogovor da LUÍS MONTENEGRO, predsjednik socijaldemokrata, formira ma-

njinsku vladu, a PEDRO NUNO SANTOS, Costin nasljednik na čelu socijalista, davat će joj podršku pod određenim uvjetima. I vlada je nekako gurala do prije nekoliko tjedana.

Pretposljednega dana 2024. godine predsjednik republike proglasio je zakon o prostornom uređenju koji će idućih godina promijeniti portugalski pejzaž. Promijenivši režim raspolaganja zemljištem koji je bio na snazi od 2015., novi zakon omogućuje, uz određena ograničenja, gradnju stambenih jedinica na poljoprivrednom zemljištu. Zakon je donesen kako bi se bar donekle ublažila velika stambena kriza u zemlji, kriza koja onemogućuje mladima da se osamostale, a obiteljima da unajme ili kupe potreban stambeni prostor pod uvjetima koji su im objektivno dostupni i mogući.

Početak veljače je HERNÂNI DIAS, državni tajnik za lokalnu upravu i prostorno uređenje, jedan od onih koji su poticali donošenje toga zakona, podnio je ostavku pošto je RTP, javna Portugalska radio televi-

zija, otkrila da je osnovao dva poduzeća za nekretninske poslove kad je već bio državni tajnik. Ostavku je, kaže, podnio, dakako ne zato što bi išta bio kriv ni u sukobu interesa, nego 'radi stabilnosti vlade i premijera'.

A onda se otvorila politička kriza, kad je ustanovljeno da je možda i Montenegro u sukobu interesa ili u čemu još gorem. On je naime – prije stupanja na dužnost – osnovao poduzeće Spinumviva koje obavljalo poslove 'zaštite podataka', plaćene mjesečnim paušalom od 4.500 eura, za poduzeće Solverde koje upravlja kockarnicama u njegovom rodnom gradiću Espinho na sjeveru i četirima u pokrajini Algarve na jugu. Kad je postao premijer, vlasništvo je prenio na suprugu, a ona potom na sinove. No krajem godine istječu koncesije za kasina i vlada bi o njima morala ponovo odlučivati. Osim toga, Spinumviva ima još klijenata koje je Montenegro odbio otkriti.

Potom je na scenu stupio Chega i zatražio glasanje o nepovjerenju vladi. U zemljama koje imaju parlamentaran sistem vlasti kao što je Portugal (ili Hrvatska), glasanje o nepovjerenju (port. *moção de censura* ili *moção de desconfiança*) mehanizam je kojim parlamentarna opozicija pokušava glasanjem srušiti vladu. Inicijativa koju je pokrenuo Chega nije uspjela, jer, u skladu s dogovorenim sanitarnim kordonom da se ta stranka izolira, ne glasa se ni za što što Chega predloži.

Jedini se glasom potpore pridružio MIGUEL ARRUDA, bivši zastupnik Chega, sada neovisan, koji je u siječnju izašao iz stranke, jer je pod istragom nakon što je uhvaćen da krađe kovčuge s pokretnih traka na dolascima aerodroma u Lisabonu i Ponti Delgadi. Azorac je, pa je vikendom putovao kući i usput krao kofere. Ispostavilo se i da ima račun silno tajnoga imena 'miguelarruda84' (rođen je 1984.) na internetskoj stranici za kupoprodaju rabljene odjeće, očito iz tih kofera. A pošto je izašao iz stranke, u skladu sa skupštinskim pravilnikom, na zastupničku je plaću od 6.000 eura dobio još 5.800 eura mjesečno, zbog financiranja svoga ureda, pa je i to uprihodio.

ANDRÉ VENTURA, vođa stranke Chega, namjeravao je pokretanjem glasanja o nepovjerenju zataškati taj skandal i još jedan drugi, u kojem se našao NUNO PARDAL, njihov vijećnik u lisabonskoj Gradskoj skupštini. On je pak uhvaćen na djelu i optužen za spolni odnos s dečkom od 15 godina, a kune se da nije znao za dob žrtve niti da se inače ima običaj koristiti seksualnim uslugama njemu nepoznatih profesionalaca.

Potom su komunisti podnijeli svoj prijedlog za izglasavanje nepovjerenja vladi, no ni on nije prošao. Za nj je glasalo samo njih četiri plus manje lijeve stranke. Protiv su bili socijaldemokrati, Liberalna inicijativa i Demokratski socijalni centar, a socijalisti i Chega su se suzdržali. I, kad su socijalisti najavili da će zatražiti parlamentarnu istražnu komisiju da utvrdi je li on u sukobu interesa, premijer ih je preduhitrio i najavio da će zatražiti glasanje o povjerenju.

Glasanje o povjerenju (port. *moção de confiança* ili *voto de confiança*) u portugalskom je parlamentarnom mehanizmu vladina inicijativa kojom ona želi politički ojačati svoju poziciju i koheziju parlamentarne većina koja vladu podržava. Montenegro je zakazao glasanje za utorak, 11. ožujka. Protiv su glasali socijalisti, Chega, Lijevi blok, komunisti, Livre i PAN, s lijeve strane spektra. S desne strane, Socijaldemokrati, Demokratski socijalni centar i Liberalna inicijativa bili su za njezin opstanak. Pala je vlada koja je trajala samo 344 dana.

Portugalci će tako na prijevremene izbore i treći put u posljednje tri godine. Oni će se održati 11. ili 18. maja, najavljuje predsjednik republike. ■

Premijer Montenegro došaptava se s ministrima za vrijeme glasanja o povjerenju vladi (Foto: Pedro Nunes/Reuters/PIXSELL)

Na kolosijeku pravde

Masovne demonstracije u Grčkoj, koje su održane na drugu godišnjicu najgore željezničke nesreće u toj zemlji, ukazuju na duboko nepovjerenje u vladu koja je optužena za zataškavanje istrage, a prema jednom ispitivanju javnog mnijenja više od 80 posto građana smatra da vlasti nisu učinile dovoljno kako bi rasvijetlile okolnosti tragedije

ZADNJEG dana veljače, na drugu godišnjicu najgore željezničke nesreće u povijesti te zemlje, diljem Grčke održale su se najmasovnije demonstracije u zadnjih nekoliko desetljeća, a prema nekim procjenama i najmasovnije od pada vojne hunte 1974. godine. Vijest o povijesnim protestima uglavnom je ostala na marginama zanimanja međunarodne javnosti, naviknute na činjenicu da su Grci narod koji stalno protestira i bombardirane informacijama o potezima američkog predsjednika DONALDA TRUMPA i Evrope koja se naoružava, reklo bi se nesvjesne da se istovremeno iznutra raspada.

Uz 24-satni generalni štrajk koji je ispraznio institucije i škole, zaustavio vlakove i prizemljio avione, protestiralo se u više od 200 gradova u Grčkoj i u inozemstvu, a na atenskom trgu Sintagma već do 11 sati ujutro okupilo se preko pola milijuna ljudi. Protesti su, kao i obično, eskalirali u nasilje i sukobe s policijom, čuvarom režima koji, čini se, također nije svjestan da unatoč anketama i parlamentarnim mandatima predstavlja sve manju manjinu grčkog društva. Dapače, recentne ankete pokazuju da većina Grka smatra da su vlasti ne samo odgovorne za željezničku nesreću u kojoj je poginulo 57 ljudi, uglavnom studenata, nego da su odgovorne i za opstruiranje istrage i zataškavanje činjenica o nesreći, zbog čega je trebalo čekati dvije godine da padne prva ostavka, dok suđenje odgovornima još uvijek nije započelo.

Te noći u blizini planinskog prijevoja Tempiju u središnjoj Grčkoj sudarili su se putnički vlak koji je vozio iz Atene u Solun i teretni vlak koji je išao prema jugu. Prilikom udara obje su lokomotive eksplodirale i zapalile vagone, uslijed čega je nekoliko putnika izgorjelo, dok su ostali poginuli od ozljeda zadobivenih zbog samog sudara. Vlasti su od početka nesreću pokušale pripisati 'ljudskoj pogrešci', odnosno šefu lokalne željezničke stanice i vozaču putničkog vlaka, nakon čega je uslijedio niz poteza iz kojih je bilo jasno da neovisna istraga neće biti provedena. Mjesto nesreće već sutradan je temeljito očišćeno, zbog čega ostaci nekih od poginulih nikada nisu pronađeni. Uništeni su potencijalni dokazi, a nakon toga je cijelo područje nesreće pokriveno cementom. Osim toga, istraga Uprave za istraživanje zračnih i željezničkih nesreća (HARSIA), čiji su rezultati objavljeni uoči druge godišnjice nesreće, nije isključila nagađanja da je teretni vlak ilegalno prevezio neku zapaljivu kemikaliju koja je izazvala eksploziju i požar. Pretpostavlja se da je u pitanju otapalo ksilen, kojim šverceri inače razrjeđuju benzin kako bi se povečala

Uz 24-satni generalni štrajk koji je ispraznio institucije i škole, zaustavio vlakove i prizemljio avione, protestiralo se u više od 200 gradova u Grčkoj i u inozemstvu, a na atenskom trgu Sintagma već do 11 sati ujutro okupilo se preko pola milijuna ljudi

njegova količina. U 178 stranica dugačkom izvještaju HARSIA-e, agencije koja je na brzinu osnovana tek nakon ove nesreće, navodi se i da je ona rezultat kroničnih sistemskih manjkavosti u sustavu sigurnosti, koje vlasti ni dvije godine kasnije nisu adresirale.

Članovi vladajuće stranke, konzervativne Nove demokracije premijera KIRIAKOSA MICOTAKISA parlamentarnoj komisiji imenovanoj neposredno nakon nesreće onemogućili su saslušanje dijela ključnih svjedoka, a sumnje da je zatrpavanje lokacije naredio tadašnji vicepremijer KRISTOS TRIANTOPOULOS, koji je koordinirao istragu, nikada nisu razjašnjene. Štoviše, Triantopulos je kasnije imenovan zamjenikom ministra za klimatsku krizu i civilnu zaštitu, a s tog mjesta podnio je ostavku početkom ožujka, tvrdeći da nije izdao takvu naredbu. Ostavkom je izgubio parlamentarni imunitet čime se otvara put njegovom sudskom progonu, no grčki mediji napominju da je nezamislivo da bi ovaj dužnosnik takvu krucijalnu odluku mogao donijeti bez znanja premijera.

Tjednik To Vima nedavno je objavio i svjeđećenja lokalnih policajaca i vatrogasaca koji

Nedavni protesti u Grčkoj eskalirali su u nasilje i sukobe s policijom (Foto: Kostas Galanis/Sipa USA/PIXSELL)

su ispričali da su bili šokirani kada je samo tri dana nakon nesreće lokacija potpuno zatrpana. Policajci su istražiteljima rekli i da su im još neimenovani političari naredili da mjesto nesreće 'do nedjelje navečer mora biti kristalno čisto'. Još jedna indikacija mogućeg zataškavanja je i saznanje da je jedna ključna audio snimka razgovora zaposlenika željeznice vrlo vjerojatno od nekog trenutka razgovora izbrisana, pa sve zajedno budi sumnje u ishod sudskog procesa koji bi trebao započeti tek krajem ove godine.

Osim toga, ministri i vodeći ljudi Nove demokracije često su se u ove dvije godine upuštali u blaćenje obitelji žrtava koje predvođe pokret za transparentnu istragu nesreće. Naročito su se okomili na pedijatricu MARIJU KARISTIANU, čija je 20-godišnja kćerka poginula u sudaru i koja je u svojstvu predsjednice udruženja žrtava prošle godine o tome govorila u Evropskom parlamentu. Zbog svega toga u javnosti se s vremenom stvo-

Analitičari se slažu da vladajuća stranka ima sve manji legitimitet, dok se većina mobilizira oko činjenice da su žrtve nesreće mladi, s čime se mogu identificirati najširi slojevi društva, pa i birači Nove demokracije koji su također sudjelovali u nedavnim protestima

sve što ljude ljuti u vezi ove vlade – arogancija koja proizlazi iz odsustva kredibilne opozicije, manjak empatije i pogrešno uvjerenje da se svaki prijestup lako može izbrisati jednim PR potezom'. 'Masovno okupljanje zbog nesreće postiglo je nemoguće: Ujedinilo je ljude koji su glasali za i one koji su glasali protiv na referendumu 2015.', napisao je urednik Katimerinija ALEKSIS PAPAHELAS, referirajući se na referendum o mjerama štednje pod diktatom Evropske unije, Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda.

Bivši bankar a sada premijer Micotakis sve donedavno doimao se otpornim na krize, figurirao je kao model evropskih konzervativaca, kojih se malo može pohvaliti da na izborima dobivaju 40 posto glasova. Figurirao je i kao uzorni neoliberalni tehnokrat koji je stabilizirao i reformirao zemlju nakon teške ekonomske krize, a čini se da ni on sam nema osjećaj da se, nakon 20 mjeseci njegovog drugog mandata, u tom smislu išta promijenilo. Micotakis je nakon protesta, u svom tjednom obraćanju javnosti, i dalje odbijao ikakvu odgovornost za nesreće. Umjesto toga rekao je da se u

SAD i ovdje

Sva je prilika da će nam američka oligarhija američku slobodu govora i američku slobodu tržišta narednih godina utjerivati u kosti, pa nije naodmet da provjerimo kako ta sloboda izgleda u praksi – donosimo pregled medijskih biznisa Elona Muska, Marka Zuckerberga i Jeffa Bezosa

Premijer Micotakis za dlaku se izvukao da mu parlament ne izglasa nepovjerenje (Foto: Louisa Gouliamaki/Reuters/PIXSELL)

rio konsenzus da vladajuća stranka nema namjeru preuzeti nimalo odgovornosti za nesreću. U anketi provedenoj zadnjeg dana siječnja više od 80 posto ispitanih odgovorilo je da ne vjeruju da je vlada učinila sve što je u njenoj moći da rasvijetli okolnosti tragedije. Čak 77 posto ispitanih izrazilo je nepovjerenje u pravosudni sustav, no unatoč tome gotovo 28 posto ispitanih odgovorilo je i da bi glasalo za Novu demokraciju da su sada izbori, što je doduše 12 postotnih poena manje nego na izborima 2023. Najjača opozicijska stranka, socijaldemokratski PASOK dobio bi samo 16,4 posto glasova, ekstremno desno Grčko rješenje 9,5 posto, a ljevičarska Siriza samo 8,4 posto.

Takvo javno mnijenje objašnjava se puno više bezidejnošću i gubitkom kredibiliteta opozicije negoli podrškom samoj Novoj demokraciji. Analitičari se slažu da vladajuća stranka ima sve manji legitimitet i sve više predstavlja manjinu društva, dok se većina mobilizira oko činjenice da su žrtve nesreće mladi, odnosno studenti, s čime se mogu identificirati najširi slojevi društva, pa i birači Nove demokracije koji su također sudjelovali u nedavnim protestima.

Politička analitičarka u agenciji za ispitivanje javnog mnijenja RASS MARIA KARAKLIUMI rekla je da su ovi protesti prvi put od 2019., kada je došao na vlast, da se Micotakis suočava s tako širokim revoltom svih slojeva društva. Čak je i konzervativni dnevnik Katimerini u nedavnom uredničkom uvodniku napisao da nesreća u Tempiju 'utjelovljuje

željeznički promet 'nedovoljno ulagalo', kao da nije njegova vlada ta koja je nakon ekonomske krize provodila brutalnu privatizaciju i mjere štednje, uslijed kojih Grčka ima najmanje radnika na održavanju željezničke infrastrukture po kilometru od svih EU članica.

Početak ožujka na inicijativu PASOK-a u parlamentu se glasalo o nepovjerenju premijeru, a iza tog zahtjeva stale su sve četiri opozicijske stranke od centra nalijevo. Micotakis je prije toga odbacio mogućnost prijevremenih izbora, rekavši da bi bilo 'fatalno ako bi se stabilnost Grčke u ovom trenutku ugrozila'. Obećao je modernizirati željeznice do 2027. godine i rekao da će grčki narod na izborima iste te godine 'još jednom potvrditi povjerenje u vladu', a parlamentarci Nove demokracije 'svoju podršku toj vladi danas'. Opoziciju je nazvao 'nihilističkom koalicijom voljnih', nastavljajući retoriku o 'uroti' i 'pokušajima destabilizacije' u političkoj situaciji koja frapantno podsjeća na krizu režima ALEKSANDRA VUČIČA izazvanu pogibijom 15 ljudi u Novom Sadu.

Micotakis je u glasanju o povjerenju dobio podršku zastupnika, njih 157 od ukupno 300, samo jedan glas više od broja zastupnika Nove demokracije u parlamentu. Time se jedva provukao kroz ušicu igle, ali u atmosferi u kojoj mu je istoga dana većina građana, njih 57,5 posto, poručila da u njega nema povjerenja i da želi održavanje prijevremenih izbora. ■

SLOBODA: vodeća parola medijskih oligarha u službi DONALDA TRUMPA. Osobna sloboda i sloboda tržišta: to su 'dvije osnovne vrijednosti' koje će od sada promovirati svi kolumnisti Washington Posta, prema direktivi vlasnika JEFFA BEZOSA. Sloboda govora: nju će 'promicati' u SAD-u i 'štititi u svijetu' Facebook i Instagram MARKA ZUCKERBERGA, u sklopu najavljenog 'povratka korijenima'. Apsolutna sloboda govora: radi nje je, prema vlastitim riječima, nekadašnji Twitter još 2022. godine kupio ELON MUSK, nedosežni uzor prethodne dvojice. S ove strane Atlantika, u oči upada da je sloboda koju zazivaju najbogatiji ljudi svijeta isključivo američka. 'Ja sam iz Amerike i za Ameriku, i ponosim se time', napisat će tako Bezos u internom mejlu kojim je obavijestio svoje kolumniste o tome što od sada misle: 'Siguran sam da su slobodna tržišta i osobne slobode ono što je ispravno za Ameriku.' Zuckerberg ide korak dalje: 'Zajedno s predsjednikom Trumpom radit ćemo na tome da se odupremo vladama širom svijeta koje proganjaju američke kompanije i žele nas cenzurirati', obećao je u nedavnoj YouTube poslanici, objasnivši da 'SAD ima najsnažniju ustavnu zaštitu slobode izražavanja na svijetu', dok recimo nesretna Evropa 'donosi sve više zakona koji institucionaliziraju cenzuru'. Musk ide korak najdalje: u istoj toj nesretnoj Evropi u ime iste te slobode govora otvoreno podržava ekstremnu desnici i postfašističke partije, a popis njegovih

političkih favorita sve je dulji. Sva je dakle prilika da će nam američka oligarhija američku slobodu govora i američku slobodu tržišta narednih godina utjerivati u kosti, pa nije naodmet da unaprijed provjerimo kako ta sloboda izgleda u praksi.

Bezos

Ako netko pritom ima bilo kakvih iluzija, osnivač Amazona brzo će ih raspršiti. Njegova sloboda govora, kao što smo vidjeli, počiva na zabrani da se o slobodi govora bilo što osim onoga što misli vlasnik ogledno uglednih novina. Ako ste toliko slobodni da se s ovakvom slobodom ne slažete – kao što se nije složio urednik DAVID SHIPLEY, čovjek s 35-godišnjim uredničkim stažem u vodećim američkim *mainstream* novinama – onda ste podjednako slobodni da potražite novo radno mjesto. Ako ste toliko slobodni da nacrtate karikaturu svoga vlasnika Bezosa kako, u društvu ostalih medijskih oligarha, kleči ispred Trumpa – kao što ju je nacrtala dobitnica Pulitzera ANN TELNAES – onda karikatura neće biti objavljena, a vi možete slobodno produžiti do neke druge redakcije. Ako ste toliko slobodni da u svojoj kolumni kritizirate Bezosovo zatiranje kolumnističke slobode – kao što ga je kritizirala kolumnistica RUTH MARCUS – onda vaš tekst neće izaći, a vi ćete napustiti posao na kojem ste proveli preko 40 godina.

A ukoliko vam se sve ovo čini kao ponešto, hm, slobodno shvaćanje medijske slobode,

tek smo počeli. Bezos se naime već jednom upleo u uređivačku politiku svojih novina kada je, uoči predsjedničkih izbora, zabranio uredništvu Washington Posta da javno podrži Trumpovu protukandidatkinju KAMALU HARRIS. Bila je to prva takva zabrana u posljednjih 48 godina, a milijarder ju je opravdao željom da 'izbjegne pristranost' kako bi 'sačuvao povjerenje javnosti u medije'. O povjerenju javnosti dovoljno govori brojka od 250 hiljada čitateljica i čitatelja, odnosno deset posto ukupnog broja pretplatnika i pretplatnica, koji su nakon njegovog poteza otkazali pretplatu. Sada, kada smo doznali da Bezosu pristranost kolumnista ipak ne smeta – pod uvjetom da su pristrani njegovim idejama o osobnim slobodama i slobodi tržišta – trebala su proći samo dva dana da pretplate otkaze još 75 hiljada ljudi. U zbroju, ispada da se osobna sloboda novinara sastoji u slobodi da se složite s osobom vlastitog vlasnika, dok se sloboda tržišta sastoji u tome da se na tržištu slobodno propada. Ali otkazi vrhunskih novinara i otkazane pretplate čitalaca, strmoglav pad vrijednosti dionica i survan ugled novina koje su nekad davno rušile predsjednika NIXONA: sve je to nevažno u odnosu na imperativ Jeffa Bezosa da ničim ne provocira trenutnog Nixonovog nasljednika, o čijoj milosti i državnoj potpori ovise njegovi multimilijunski poslovi.

Zuckerberg

Slobode nema bez odgovornosti, a o njoj ćemo nešto naučiti od našeg sljedećeg gosta. Doznali smo već da su Marku Zuckerbergu za cenzuru na njegovim mrežama uvelike krive strane vlade. Ali to nije sve: kroz prethodne četiri godine, prema njegovim riječima, čak je i ona američka pod vodstvom JOEA BIDENA 'radila pritisak da provodimo cenzuru'. I ne samo vlada: tradicionalni mediji također su tjeroali njega i njegove kompanije 'da cenzuriramo sve više i više'. A svi su oni imali unutrašnje pomagače, strašne Facebookove *fact-checkere*, koji su bili 'suviše politički pristrani' dok su cenzurirali netočne informacije i tako su 'povjerenje uništavali više nego što su ga stvarali'. Suo-

čen s tolikim neprijateljskim snagama, Zuckerberg sada hrabro kreće u borbu za slobodu govora: napokon na vlasti ima predsjednika koji ga u tome ne sputava, umjesto da sluša tradicionalne medije uzor će pronaći u moderatorskoj *anything goes* politici kakva vlada na Muskovom X-u, a *fact-checkera* će se po kratkom postupku naprosto 'riješiti'. Otkud ovaj nagli zaokret? 'Čini se da smo ušli u novu eru', objašnjava Mark. Svjedočimo 'kulturalnoj točki preokreta'. Dosadašnja

Netko naivniji – recimo, autor ovog teksta – mogao bi zaključiti da je medije pametnije držati izvan dosega bogatih vlasnika. I da je sloboda govora suviše važna da bismo je prepustili slobodi tržišta. Jer je sloboda tržišta, na kraju krajeva, samo bajka koju propovijedaju ljudi s milijardama na računima i čvrstim političkim vezama onima koji nemaju ni jedno ni drugo

pravila moderiranja sadržaja na društvenim mrežama, poput onog koji se tiče 'migracija ili roda', sada su 'jednostavno izgubila dodir s *mainstream* diskursom'.

Zuckerbergov YouTube monolog kojim je javnosti podastrio osnove svoje nove medijske politike nije nažalost ostavio prostora za pitanja, premda se neka nameću. Na primjer: ako su Facebook i Instagram po vlastitom priznanju pristajali na pritiske prethodne američke vlade, zašto bi bilo tko vjerovao da ih na promjene sada ne prisiljava ova aktualna, Trumpova? Ako su svoj biznis izgradili na preotimanju prihoda od onlajn oglašavanja tradicionalnim medijima, autorsajući pritom proizvodnju medijskog sadržaja na vlastite korisnike i potkopavajući tako profesionalno novinarstvo, kako to da su im tradicionalni mediji bili prijateljni, a ne usputna tržišna žrtva? Nisu li *fact-checkere* angažirali sami, nisu li ih iskoristili kao smokvin list za prikrivanje vlastitog poslovnog modela enormne zarade na kolanju dezinformacija, nisu li im strogo zabranili da se bave političkim sadržajima premda ih sada optužuju za 'političku pristranost' i nisu li ih – da skratimo – naposljetku naprosto bacili pod vlak, prešutjevši pritom da alati 'cenzure' ionako nikada nisu bili u *fact-checkerskim* rukama jer je odluke o ograničavanju dosega informacija koje bi *fact-checkeri* označili kao netočne donosila isključivo Zuckerbergova kompanija? I napokon, za kraj: nisu li 'kulturalna točka preokreta', ulazak u 'novu eru' i promjena 'mainstream diskursa' ipak samo nepotrebno komplicirani načini da se kaže jednostavna istina: promjena nastupa zato što je na izborima pobijedio Donald Trump i zato što Zuckerberg dobro razumije pravo jačega?

Pitanja se množe, ali što se može: tamo gdje borci za slobodu govora uporno bježe od vlastite odgovornosti, odgovore ne vriedi čekati.

Musk

Nedosežni uzor, rekli smo već. Baš na njegovoj mreži X, koju valjda samo mi novinari više ne zovemo Twitter, šerao je Bezos onaj svoj interni mejl novinarima

Sloboda govora po mjeri milijardera
– Mark Zuckerberg (krajnje lijevo),
Jeff Bezos (u sredini) i Elon
Musk (krajnje desno) (Foto: CNP/
AdMedia/NEWSCOM/PIXSELL)

Washington Posta. Prema Muskovom idealu 'apsolutne slobode govora' kroji sada Zuckerberg pravila na vlastitim mrežama. I dok ova dvojica tek uvježbavaju apsolutnu slobodu da budu apsolutno poslušni predsjedniku Sjedinjenih Država, Musk je već postao Trumpov intimus. Iako mu se pridružio prije manje od godinu dana, iako ga nitko nije birao, 300-ak milijuna doniranih dolara – smiješnih 0,1 posto njegovog bogatstva – bilo je sasvim dovoljno da postane jedan od utjecajnijih ljudi aktualne vlade. O tome što radi u vladi nekom drugom prilikom: ovdje nas prvenstveno zanima njegova medijska kompanija. A već je akvizicija Twittera, sjetit ćete se, bila kaotična. Musk je prvo ponudio 44 milijardi dolara, pa se pokušao izvuci, e da bi ga na kupovinu mreže naposljetku natjerala sudska odluka. U potragu za slobodom govora upustio se tako pod pravosudnom prisilom, a slobodu tržišta zatim je iskoristio da vrijednost društvene mreže obori za preko 70 posto: trebale su mu jedva dvije godine. Twitter, odranije poznat kao toksična medijska naprava, u međuvremenu je – bez većeg spora i otpora – postao dezinformacijski *horror show* mržnje i uvreda. Tako nekako, u osnovnim crtama, izgleda putanja medijskog biznisa koji danas propisuje što je sloboda, a što pod slobodu ne spada.

Suočen s takvom slobodom, netko naivniji – recimo, autor ovog teksta – mogao bi zaključiti da je medije pametnije držati izvan dosega bogatih vlasnika. I da je sloboda govora suviše važna da bismo je prepustili slobodi tržišta. Jer je sloboda tržišta, na kraju krajeva, samo bajka koju propovijedaju ljudi s milijardama na računima i čvrstim političkim vezama onima koji nemaju ni jedno ni drugo. Znam, znam: zvuči kao hereza i mnogi se neće složiti. A opet, što takvima poželjeti osim da im slobodu već sutra skroji netko od evropskih fašista s onog Muskovog popisa. ■

INTERNACIONALA

Putin na čistacu

Nakon američkog zavrtnja ruku, Ukrajina je pristala na američki prijedlog o jednomjesečnom primirju. Na potezu je Moskva: ili će prihvatiti primirje, što joj otvara i razne manevarske mogućnosti, ili pred svijetom demonstrirati da želi rat

NAMJERA administracije DONALDA TRUMPA da pokuša rat u Ukrajini privesti kraju možda je dala prve učinke. Na sastanku u Džedi delegacije predvođene američkim državnim tajnikom MARCOM RUBIOM i načelnikom kabineta ukrajinskog predsjednika ANDRIJOM JERMAKOM složile su se da Ukrajina ponudi Rusiji jednomjesečno primirje. Rezultat je to dramatičnih događaja u proteklih nekoliko tjedana koji su započeli Trumpovim telefonskim razgovorom s VLADIMIROM PUTINOM, uzavreli svadom u Ovalnom uredu, obilježenom grubim napadima Trumpa i njegovog potpredsjednika JD VANCEA na VOLODIMIRA ZELENSKOG, ali uvelike i nesnalaženjem ukrajinskog lidera, te kulminirali američkim zavrtnjem ruke Kijevu obustavom vojne pomoći i dijeljenja obavještajnih podataka. Čini se da su susretom u Saudijskoj Arabiji popravljeni odnosi te da je američki pritisak postigao cilj. Zelenski se dosad opirao uspostavi primirja bez eksplicitnih sigurnosnih garancija, smatrajući da će to samo pružiti priliku Rusiji za obnovu vojne snage i nastavak agresije. No Ukrajinci su očito procijenili da je nastavljanje rata uz gubitak američke podrške, ako ne i uz američko neprijateljstvo, prerizična strategija te su i bez garancija pristali na prijedlog o primirju. U zamjenu Washington je nastavio s isporukom vojne pomoći i obavještajnom suradnjom.

Prve reakcije iz Rusije prilično su skeptične. Jasno je kako američko-ukrajinska inicijativa Moskvu dovodi u neugodan položaj. Kremlj uporno tvrdi da želi mir te krivicu za nastavak sukoba prebacuje na Ukrajinu. Međutim, ruski uvjeti za okončanje rata daleko su opsežniji od zamrzavanja borbi duž aktualne linije fronta kao kompromisa. Prvo, tu su teritorijalni zahtjevi: Moskva inzistira da Ukrajina pored Krima u cjelini prepusti četiri oblasti koje je Rusija službe-

no pripojila. Rusija pod vojnom kontrolom drži gotovo cijelu Luhansku oblast te oko tri četvrtine Donjecke, Zaporiske i Hersonske oblasti. U njihovim neokupiranim dijelovima nalazi se industrijski velegrad Zaporozje, strateški važan grad Herson te Kramatorsk i Slovjansk u Donjecku, ukupno vjerojatno preko milijun ukrajinskih građana, koji bi trebali biti izručeni Rusiji. Iz Kremlja još uvijek inzistiraju ne samo na odricanju članstva Kijeva u NATO-u, nego i na demilitarizaciji i 'denacifikaciji' zemlje, što je nedavno u njemačkom tjedniku Der Freitag potvrdio vanjskopolitički savjetnik ruske vlade IVAN TIMOFEJEV. Prvo u praksi znači podvrgavanje Ukrajine milosti Moskve, a drugo postavljanje vlasti po Putinovom ukusu. U idealnom slučaju za Rusiju, sa SAD-om bi se postigao i širi strateški dogovor, vjerojatno uključujući i djelomično povlačenje NATO-a iz istočne Europe.

Točka u kojoj bi aktualna Trumpova inicijativa mogla dopasti u slijepu ulicu je sljedeća: iako je Rusija zauzela oko petine ukrajinskog teritorija, zacrtane ciljeve nije uspjela vojno ostvariti te je zasad *de facto* strateški poražena. Ipak, Kremlj od tih ciljeva nije odustao. Rat je dijelom dospio u pat-poziciju, no iz Putinovih poteza čini se kako on i dalje vjeruje da će iscrpljivanjem slomiti Ukrajinu te u konačnici nametnuti svoje uvjete. Taj stav vjerojatno podupire uvjerenje da Rusija ipak sporo napreduje, primjerice, upravo je istjerala ukrajinsku vojsku iz najvećeg dijela teritorija koji je Kijev zauzeo u ruskoj Kurskoj oblasti. Ukratko, Washington i Moskva dosad su imali obratni pogled na redoslijed koraka kojima bi se završio rat. Za SAD je prvi korak primirje, a potom eventualni razgovori o svim ostalim pitanjima. Za Rusiju, prekid vatre koji bi Ukrajini omogućio predah nije prvi, nego posljednji korak koji treba doći tek nakon sveobuhvatnog dogovora koji bi uključivao opsežne ustupke zapada i Ukrajine, a dok se taj dogovor ne postigne, nastaviti će rat.

Prijedlog o primirju iz Džede je pomrsio ovu taktiku: Moskva više ni s trunkom uvjerenosti ne može tvrditi da želi mir i istovremeno voditi rat. Sada je Putin na potezu, a ima dvije mogućnosti: ili odbiti pri-

mirje – i time pred svijetom demonstrirati da želi rat, ali i riskirati da razbjesni Trumpa, koji bi mogao povećati ekonomski pritisak na Rusiju i vojnu pomoć Ukrajini ili ga prihvatiti unatoč neostvarenim ciljevima. Nekadašnji ukrajinski obavještajni oficir, koji na društvenoj mreži X istupa pod imenom 'Tatarigami_UA' smatra da je američko-ukrajinski prijedlog dobra vijest upravo zbog izvođenja Rusije na čistac. On ističe kako zabrinjava mogućnost da će Rusija formalno pristati na primirje, a potom ga prekršiti, svaljujući krivnju na Zelenskog. Neizvjesno je i što bi tom slučaju uradio Trump: bi li povećao pritisak na Ukrajinu, kako bi pristala na veće ustupke, počeo stiskati Rusiju ili odustao od pokušaja rješavanja sukoba. Možda, doduše, postoji mogućnost da Putin zaista prihvati dogovor. Britanski analitičar ANATOL LIEVEN navodi kako se Moskvi sada nudi nešto što je uzaludno tražila više od tri desetljeća, pod GORBAČOVOM, JELJCINOM i Putinom: veliki i dugoročni dogovor s SAD-om koji će okončati pokušaje Washingtona da isključi Moskvu iz konzultacija o europskoj sigurnosti i uništi njen status kao velike sile. Odbaciti tu priliku zbog osvajanja razorenih gradova u istočnoj Ukrajini, u kojima žive ogorčeni ljudi, bio bi čin historijske ludosti.

Iskustvo pokazuje kako nije najuputnije kladiti se na odsustvo ludosti u politici Kremlja. U narednim tjednima i mjesecima pokazat će se je li Rusija spremna odustati od maksimalističkih ciljeva. Svakako, pitanje je i na što može pristati Ukrajina. Kolumnist IVAN JAKOVINA kojeg često citira ukrajinski portal NW nedavno je sazeo što je neprihvatljivo: prepuštanje teritorija bez borbe, priznavanje ruskog suvereniteta nad okupiranim područjem, slabljenje ukrajinskih oružanih snaga, postavljanje proruske vlade u Kijevu te odustajanje od stvarnih sigurnosnih garancija. Ako se mirovni sporazum i dogodi, put do njega bit će dug. Dva naredna pitanja bit će sastav eventualnih mirovnih snaga – Moskva odbija ikakvu prisutnost zapadnih vojski – te uloga Europe. U Parizu je u utorak, 11. ožujka održan susret vojnih čelnika 30-ak zapadnih zemalja, ali bez SAD-a. Trumpov nediplomatski nastup prema Zelenskom izazvao je golemo zgražanje u Europi. Istovremeno, europski čelnici se, izgleda, i dalje doimaju nesvjesnim da histerija nije zamjena za politiku. Europsku uniju hvata panika da će se o budućnosti kontinenta odlučivati bez nje, no osim obećavanja podrške Ukrajini, njeni vođe ne poduzimaju korake koji bi je pozicionirali kao nezavisnog aktera. Povjesničar i stručnjak za vanjsku politiku LAWRENCE FREEDMAN postavio je logično pitanje: ako Amerikanci razgovaraju s Rusima, zašto to ne čine i Europljani? To bi, međutim, podrazumijevalo i zajedničku platformu tridesetak članica EU-a i pridruženih zemalja, kao i volju da Europa 'odraste' i upusti se u geopolitiku bez američke zaštite. Unatoč dramatičnim najavama EMMANUELA MACRONA, izglednog novog njemačkog kancelara FRIEDRICHA MERZA i ostalih, čini se da za tako nešto još uvijek nema spremnosti. Europski političari uključujući predsjednicu Europske komisije URSULU VON DER LEYEN i vođe najznačajnijih država članica pozdravili su prijedlog iz Džede. Unatoč svom zapomaganju, izgleda da Europa i dalje slijedi Ameriku.

■ Jerko Bakotin

KRATKO I JASNO

Zavideti mogu i 'Otpisani'

Blokada RTS-a usledila je nakon gostovanja Aleksandra Vučića na javnom servisu. Stiće se utisak da je to iznenadilo i samog predsjednika?

To je fenomenalno. Bio je zatečen. To će mu biti pokazatelj da ni njegovi najodaniji, a to su njegove službe CIA, BIA i ostali nisu znali. Studenti su to tako izveli da im mogu pozavideti i najbolji 'Otpisani' (likovi iz TV-serije o partizanskim ilegalcima u okupiranom Beogradu, op. a.). Ovakva ilegala, delovanje, fenomenalno pripremljena akcija, niko nije mogao ni pretpostaviti. Niko nije znao. Do te mere su imali kriterijum diskretnosti i čuvanja onoga što su dogovorili na plenumima, da je to za stvarno izučavanje metoda direktne demokratije. ALEKSANDAR VUČIĆ je na gostovanju primitivno i nevaspitano izveđao studente, u čemu mu je pomogla voditeljka, koja je studente i ostale građane koji će doći u Beograd nazvala ruljom. To je bilo dovoljno da studenti iskonsultuju brzo plan koji je postojao i bio pripremljen, i da ga ostvare.

Sve je više onih koji podržavaju proteste. Da li je ovo korak ka vraćanju RTS-a, odnosno javnog servisa građanima?

Daleko je to od vraćanja. Građanima ova kuća može i treba da bude vraćena, kad neka ekspertska ili koaliciona vlada predloži i usvoji nove zakone o informisanju koji će striktno sprečavati da bilo koji kreten može da dođe u poziciju da vodi ovako moćan medij. To se mora obezbediti da bi vest bila vest, a da istina ne bi bila neprijateljska činjenica, što je ovde najstrašnije i najgore stanje svesti, a ujedno i sistem u kom živimo. Ovi mladi novinari, koji jesu protiv, a ima ih više od 150 u samoj televiziji, oni nisu samo protiv uređivačke politike, već protiv patološke politike Aleksandra Vučića, koji mora da se zaustavi jer u pitanju su životi. Ovo sad je antipopulistička revolucija i ovo je borba protiv jednog čoveka, mehanizma, sistema koji je u osnovi populistički, a koji je u suštini mafijaški, kartelaški i zločinački.

Vi ste, kao i brojni drugi novinari, izbačeni iz RTS-a 1993. jer ste se usprotivili ratnohuškačkoj politici i lažima. Koliko se ovaj RTS razlikuje od tog?

Tad je 1.130 novinara otišlo na takozvane prinudne odmore, a nas petorica smo dobili stalne otkaze. Bio sam siguran da će se kad-tad slično ponoviti. Samo budale dozvoljavaju da im se slične svinjarije dešavaju i to je najbolji znak da se ništa nije naučilo iz iskustava.

■ Dejan Kožul

Američka, saudijska i ukrajinska zastava u Džedi (Foto: Saudi Arabia Foreign Ministry/Newscom/PIXSELL)

Krvavi sirijski ožujak

Nakon pobune lojalista bivšeg Asadovog režima, u odmazdi provladinih postrojbi ubijeno je više od 800 civila. Sirija je razapeta između sektaških tenzija i izraelskih prijetnji vojnom intervencijom

Alavitske izbjeglice u Libanonu
(Foto: Mohamed Azakir / Reuters/PIXSELL)

OŽUJAK 2025. već se u svojoj prvoj polovici dokazao kao najkrvaviji, ali i politički najznačajniji mjesec u Siriji nakon pada režima BAŠARA AL-ASADA. S jedne strane teroristički napadi, sektaški pogromi i mogućnost novog izbjegličkog vala, s druge potencijalno historijski dogovor vlasti u Damasku s predstavnicima sirijskih Kurda, a s treće strane sve glasnije prijetnje Izraela vojnom intervencijom. U subotu, 6. ožujka, obalnu regiju Sirije potresao je val napada na vladine sigurnosne snage i s njima povezane milicije. U narednih je nekoliko dana poginulo oko stotinu pripadnika vladinih snaga, a odgovornost za napade odmah se pripisala skupinama lojalista bivšeg režima. Asadističke oružane

formacije počele su se organizirati odmah po ulasku pobunjenika u Damask, a najdublje su korijenje pustile upravo u sirijskom primorju – domovini alavita, šijitske sekte kojoj je pripadala i donedavno vladajuća porodica al-Asad. Odgovor sirijskih vlasti na te napade bio je brz i nemilosrdan, a vojnu su operaciju u stopu slijedili ratni zločini nad lokalnim alavitskim civilima. Alaviti čine desetak posto sirijskog stanovništva, a posljednjih su mjeseci često bili izloženi diskriminaciji, masovnim otpuštanjima, pa čak i nasumičnim likvidacijama, no pokolji u prvim tjednima ožujka prevazišli su sve dosad viđeno. Prema izvještaju Sirijskog opservatorija za ljudska prava, u odmazdama je do 9. ožujka bilo ubijeno oko 800 civila, većinom alavita. Uključujući i borbe, ukupno je ubijeno više od 1.300 ljudi. Tisuće ljudi napustile su svoje domove, pri čemu je nekoliko stotina izbjeglica spas našlo u ruskoj

zračnoj bazi Hmeimim. Masovni sektaški zločini stvorili su realne preduvjete za formiranje novog izbjegličkog vala.

Sirijski predsjednik AHMED AL-ŠARA je u televizijskom obraćanju naciji, emitiranom 9. ožujka, najviše prostora posvetio osudi 'ostataka svrgnutog režima' koje je optužio za pokušaj destabilizacije Sirije uz podršku stranih aktera. No, u istome je govoru najavio i kažnjavanje svih odgovornih za zločine nad civilima, posebice onih koji su 'prekoračili državne ovlasti ili ih iskoristili za vlastite interese'. Čak i ako povjerujemo u iskrenost ovih obećanja, njihovo ispunjavanje ostaje upitno. Naime, velik broj postrojbi upletenih u nedavne zločine pripada takozvanoj Sirijskoj nacionalnoj armiji, koaliciji oružanih skupina pod izravnim patronatom Turske. Uspirkos nedavno sklopljenim sporazumima o njihovom stapanju u jedinstvenu državnu vojsku, autoritet sirijske vlade nad notorno nediscipliniranim jedinicama SNA zasad je posve marginalan. Pogledamo li prema zapadu, Vijeće Europske unije u svom je proglašenju osudilo napade asadističkih milicija, kao i zločine koje su 'navodno počinile oružane skupine vezane uz sigurnosne snage tranzicijske vlade', no oštrijih prijetnji zasad nema. Europska unija već nekoliko mjeseci provodi politiku detanta s novim sirijskim režimom i bilo bi iluzorno očekivati da će se taj smjer promijeniti zbog jednog vala ratnih zločina. Uostalom, priznanje da je u Siriji stanje i dalje opasno dovelo bi u pitanje nedavnu odluku europskih zemalja o prestanku davanja azila sirijskim izbjeglicama.

Sirijsko priobalje pritom nije ni jedino krizno područje. Odnosi između sirijske vlade i Druza – još jedne manjinske etnoreligijske zajednice – također su zahladili, pa čak i doveli do prosvjeda u gradu Suvejdi na jugu zemlje. Izraelski premijer BENJAMIN NETANJAHU tada je naglasio kako je izraelska vojska spremna intervenirati u korist Druza, što su druški vođe odmah odbacili. Iznenađni sporazum između sirijskih Kurda i vlade u Damasku stoga predstavlja jedan od rijetkih pomaka u smjeru mirnog završetka sukoba. No ni taj sporazum, koji su 10. ožujka svečano potpisali predsjednik al-Šara i zapovjednik kurdskih Sirijskih demokratskih snaga MAZLUM ABDI, ne predstavlja potpunu garanciju sigurnosti sirijskih Kurda. Bez podrške SAD-a, koji planira povući vojsku sa sjevera Sirije, te uz moguću demobilizaciju Radničke Partije Kurdistan (PKK) u Turskoj i Iraku, i sirijski Kurdi mogli bi se naći na opasnoj vjetrometini.

■ Marko Faber

PERSONA NON CROATA

Foto: Facebook/The Fuggard Theatre

U južnoafričkom gradu Stellenboschu 8. ožujka u 93. godini preminuo je angažirani pisac i disident ATHOL FUGGARD. Autor tridesetak kazališnih komada, ugledni dramatičar cijelog anglofonog svijeta i dobitnik brojnih nagrada. U svojim je radovima, među kojima su najpoznatiji 'Sizwe Banzi je mrtav' i 'Otok' žestoko kritizirao aparthejd te pozivao na bojkot rasističkog režima koji je Južnom Afrikom vladao do početka 1990-ih, zbog čega su mu djela zabranjivana, pasoš poništen, a suradnici hapšeni. Sebe je opisao kao 'klasičan primjer impotentnog bijelog liberala', a smatrao je i da umjetnost ne mijenja ljude – 'To je ono što radi život. Umjetnost nije zamjena za život.'

■ J. B.

Isključeni i nejednaki

VIJETNAM se nedavno priključio rastućem popisu svjetskih zemalja koje su se pozdravile s 2G bežičnom telekomunikacijskom tehnologijom i prešle na tehnologije 4 i 5G, koje omogućavaju brži, opsežniji i učinkovitiji prijenos zvuka, multimedijalnih poruka i podataka. Plan vijetnamske vlasti bio je jednostavan:

diljem zemlje ponuditi besplatne telefone s 4G značajkama kako bi se korisnicima 2G mreža s niskim prihodima pomoglo da se prilagode tehnološkoj tranziciji. Broj 2G pretplatnika tako je smanjen preko 18 milijuna u januaru 2024. na 143 tisuće u novembru iste godine. U 61 zemlji svijeta, od SAD-a i Brazila do Južne Afrike, Indije i Kine, planira se ili je pokrenut proces obustave 2G mreža, prema podacima organizacije GSMA Intelligence. Cilj je poboljšati dostupnost 4G i 5G mreže prenamjenom postojećeg 2G spektra, što smanjuje troškove održavanja i potiče rast pretplatnika. Međutim, kritičko čitanje takvih planova donosi i ozbiljna pitanja oko digitalne isključenosti siromašnih, to jest svih onih koji se iz egzistencijalne nužde još uvijek oslanjaju na 2G mreže. U tu kategoriju spadaju stotine milijuna ljudi diljem svijeta – što zbog pristupačnosti 2G telefona, što zbog loše telekomunikacijske infrastrukture, što zbog bazičnih digitalnih vještina. S 2G tehnologijom na izlasku, globalna prodaja telefona s takvim značajkama je prema istraživačkoj tvrtki Counterpoint pala s 374 milijuna u 2019. na 200 milijuna u 2024. godini. Telekomunikacijske kompanije u zemljama poput Indije i Južne Afrike i dalje ulažu u jeftine telefone s značajkama 4G, opskrbivajući ogromna tržišta stanovništva s niskim primanjima. Prema istraživanju Saveza za pristupačni internet iz 2021., za 2,5 milijarde ljudi diljem svijeta, posebno onih u Aziji i Africi, kupnja najjeftinijeg dostupnog pametnog telefona znači odricanje od 30 posto njihovih mjesečnih prihoda.

Afrika je i dalje internetski najmanje povezan kontinent, sa samo 38 posto stanovništva koje je imalo pristup internetu u lanskim godinama. Digitalna isključenost duboko je ukorijenjena u povijesnim nejednakostima. Strane korporacije kao što su Google i Meta te europske telekomunikacijske kompanije dominiraju digitalnom infrastrukturom Afrike. Njihovi podvodni kabeli, poput Googleovog Equiana i Metine 2Africa, prenose gotovo 90 posto internetskog prometa, što ih stavlja u poziciju čuvara afričke 'ukopčanosti'. Kabeli koji okružuju Afriku odražavaju kolonijalne trgovačke rute, omogućujući stranim korporacijama da zaobiđu lokalne propise, porezne obveze i strukture upravljanja. Afričke zemlje bez izravnog pristupa tim kabelima moraju se oslanjati na skupe posrednike za povezivanje s globalnom mrežom. Lokalni pružatelji internetskih usluga opterećeni su visokim naknadama za spajanje na te kabele, a to je trošak koji se onda prenosi na potrošače. Prema izvješću Saveza za pristupačni internet iz 2020. prosječna cijena jednog gigabajta podataka u Africi iznosila je 5,7 posto mjesečnog prihoda, što je daleko iznad UN-ovog cilja pristupačnosti od dva posto mjesečnog prihoda. Visoka cijena povezivanja pogoršava postojeće nejednakosti, digitalni jaz prislanja se na druge socioekonomske razlike u afričkim zemljama. Naročito je to vidljivo u ruralnim dijelovima kontinenta, dok urbane elite u gradovima poput Nairobija, Lagosa i Johannesburga uživaju u pristupu brzom i pristupačnom internetu, ruralno stanovništvo ostaje nepovezano. A to u praksi često znači sve temeljitiju nepovezanost, ne samo isključenost iz globalne navade surfanja, nego iz mogućnosti obrazovanja, zapošljavanja, pristupa zdravstvenim uslugama, prijevozu. Samo doom, bez scrollinga.

■ Ivana Perić

Sav naš alkohol

Glavni je sastojak svakog alkoholnog pića etanol, koji je i psihoaktivna supstanca. Prema WHO-u, u 2019. zbog alkohola je umrlo 2,6 milijuna ljudi. Oko sedam posto svjetskog stanovništva starijeg od 15 godina živi s negativnim posljedicama konzumiranja alkohola

JOŠEK, si kad pil lošeg vina? Jesam, kak ne. I kakvo ti je bilo? Dobro! Ovo je samo jedan primjer od tisuća šala i pošalica koje u poanti imaju pijanice i alkohol. Mnogo puta se može čuti kako se ljudi hvale odličnom zabavom i to iskazuju količinom ispijenog alkohola. Niti jedna svečanost nije zamisliva bez ponude alkoholnih pića, barem u većem dijelu svijeta. Ljudi nazdravljaju, piju, podižu sebi raspoloženje ili tuguju uz čašu vina, žestokog pića ili piva. Ne svi, ali ogromna većina da. Pa što je to onda što nas veže uz alkohol? Da li je to nešto svojstveno samo čovjeku? Izgleda da nije. U filmu 'Ta divna stvorenja' iz 1974. godine postoji scena u kojoj se životinje različitih vrsta okupljaju

oko golemog stabla punog zrelog voća koje na tlu fermentira. To je prava fešta, u kojoj se zebre, slonovi, majmuni, nojevi, svinje i druge životinje opijaju jeduci to prezrelo voće. I to pamte te se tamo okupljaju svake godine u pravo vrijeme. Zašto to rade? Sigurno ne zbog stresa od sve ubrzanijeg tempa života ili zbog obiteljskih problema. Da li se mozak na taj način opušta i odmara od neprekidnog stanja opreza? Postoji li u metabolizmu životinja nešto što preferira alkohol? U prerijama sjevernoameričkog kontinenta autohtona plemena nisu poznavala alkohol, ali objeručke su ga prihvatila nakon dolaska Evropljana. Nažalost, na vlastitu propast, uz ostale činioce na dje lu. Ipak, postoje narodi u kojima se alko-

hol uopće ne konzumira. To su uglavnom muslimanske nacije u kojima je alkohol zabranjen iz vjerskih razloga.

Ako potrošnju alkohola iskažemo kao litre stopostotnog alkohola, i to po glavi stanovnika starijih od 15 godina, dobivamo sljedeće podatke za nekoliko izabranih zemalja u 2019. godini: Indonezija 0,1, Alžir 0,6, Egipat 0,1, Mali 4,3, Njemačka 12,2, Gruzija 14,4, Francuska 11,3, Indija 4,9, Kina 5,7, Hrvatska 8,5. Općenito, najveća potrošnja alkohola je u Evropi i sjevernoameričkoj regiji.

Prema dokumentaciji Svjetske zdravstvene organizacije (WHO), alkohol je otrov čak i u minimalnim količinama. Glavni je sastojak svakog alkoholnog pića etanol (C₂H₅OH) koji je i psihoaktivna supstanca. Prema podacima WHO-a, u 2019. godini zbog njega je umrlo 2,6 milijuna ljudi. Od toga dva milijuna otpada na muškarce, oko sedam posto svjetskog stanovništva, odnosno 400 milijuna ljudi starijih od 15 godina živi s negativnim posljedicama konzumiranja alkohola, a ovisno je njih 209 milijuna. Iako i vrlo male količine alkohola loše utječu na zdravlje, glavna opasnost je u stalnom konzumiranju i povremenim teškim opijanjima.

Svjetska zdravstvena organizacija navodi da se alkohol može povezati s oko 200 bolesti, povreda i ostalih zdravstvenih tegoba. Za 31 bolest postoji njihova potpuna kvantitativna analiza razvoja, pojave i posljedica. Alkohol može izazvati bolesti jetre, srca i različite oblike karcinoma. On utječe na mozak i mentalno zdravlje, može izazvati halucinacije, depresiju, anksioznost i smrt. Pored toga, čest je uzrok saobraćajnih nesreća sa smrtnim ishodom i teškim ozljedama. U njima stradavaju i vozači i putnici koji nisu pod utjecajem alkohola. Obitelji alkoholičara često su izložene nasilju. U najvećem broju slučajeva alkoholičari nasilnici su muškarci, a žrtve žene i djeca. Alkoholičari lako izgube posao, a teško ga pronalaze. Svoje nezadovoljstvo tada iskaljuju na članovima obitelji. Ne baš rijetko, alkoholizam i nasilnost se onda prenose na sljedeću generaciju.

Ukratko, WHO preporučuje da ne pijete, jer vam i najmanja količina alkohola može naškoditi. Pa da pogledamo postoji li korelacija između očekivane dužine života i potrošnje alkohola u pojedinim zemljama. Pogledao sam tablice s podacima po pojedinim državama i vidio da takva korelacija ne postoji. Najkraću životnu dob mogu očekivati zemlje sjeverne i srednje Afrike, a najdužu one bogatije i s dobrim zdravstvenim sustavima. Bilo bi krivo iz toga zaključiti da podaci WHO ne drže vodu. Naprotiv, dobra zdravstvena skrb omogućava i najtežim bolesnicima da produže svoj životni vijek.

Nema sumnje da alkoholom uzrokovane bolesti stavljaju veliki teret na zdravstvene sustave, baš kao što to čine i bolesti uzrokovane i drugim ovisnostima, kao one vezane uz nikotinske preparate i teške droge. U zemljama s najkraćim očekivanim životnim vijekom i niskom konzumacijom alkohola dominantni su uzroci siromaštvo, zagađenost zraka, voda i tla, nerazvijeni sustavi zdravstvene zaštite i ponegdje ratni sukobi.

Ono što nam WHO pruža činjenice su i statistike. Postoje, međutim, i pozitivni aspekti konzumacije alkohola, u društvima u kojima je ona prihvaćena. To je prije svega podizanje raspoloženja u društvu, opuštanje, odmor od problema, makar nakratko, olakšana socijalizacija i za neke ljude aktivacija kreativnosti. Tu je riječ o normalnoj ili maloj konzumaciji, s nekim časnim iznimkama. Svako toliko pojavu se neka istraživanja koja tvrde da je do-

bro popiti jedan decilitar crnog vina dnevno, jer u njemu ima antioksidansa. U Dalmaciji se oduvijek pila čaša vina uz ručak, najčešće crnog. Težaci su u polja išli raditi s demižonom bevande, jako razrijeđenog crnog vina, recimo oko pola litre vina, a ostalo voda u posudi od pet litara. Težak rad u polju pod suncem tražio je veliku količinu tekućine, tako da bi se demižoni vraćali kući prazni. Nikada se nitko, barem ja nisam za to čuo, od te bevande nije opio ili postao ovisan o alkoholu. Izgleda da je težak rad dobar protuotrov.

Interesantna je životna priča čuvenog pisca JACKA LONDONA. Ispričao ju je u romanu 'Kralj alkohol'. London je već kao dječak počeo raditi teške poslove u luci i nastojao se među lučkim radnicima istaknuti kao da je stariji nego što je stvarno bio. Jedan od načina bio je da pije s njima. Vrlo često se opijao, iako cijelo to vrijeme alkohol uopće nije volio. To je tako trajalo godinama. Tek mnogo kasnije, kada je postao poznati pisac i počeo odlaziti na razna primanja, malo pomalo rasla mu je potreba za koktelima. Na koncu je postao pravi ovisnik. Roman je objavljen 1913. Tri godine kasnije umro je od posljedica alkoholizma i uzimanja morfija. Imao je samo 42 godine.

Drugi legendarni pisac, dobitnik Nobelove nagrade za književnost ERNEST HEMINGWAY, također je bio teški alkoholičar. To je uz neke druge faktor dovelo do njegovog samoubojstva u 61. godini života.

Mnogi kreativci uživali su u konzumiranju alkohola, jer alkohol u prvoj fazi pruža osjećaj jasnoće misli i otvara prostore za nove ideje. Nažalost, daljnjim pijenjem ideje nestaju, a jasnoća misli se zamagljuje.

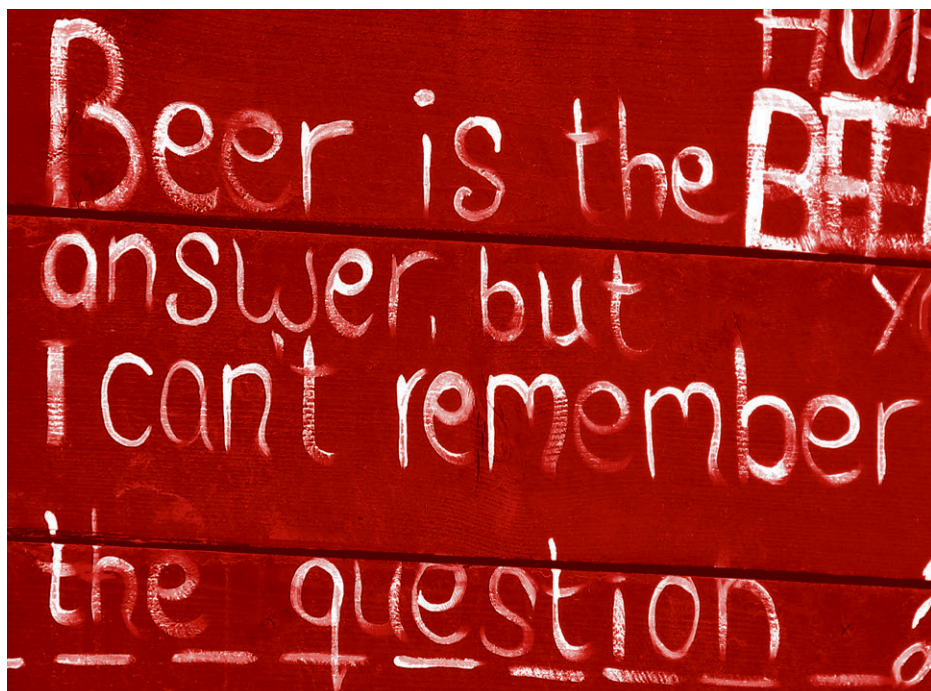
Ljudi proizvode alkohol otkako su započeli sa sjedilačkim načinom života. Postoje dokazi da se vino proizvodilo i njim trgovalo još prije nekoliko tisuća godina. Oko vinove loze i vina nastala je čitava industrija i kultura. Jednako tako za pivo, viski, konjak, votku itd. Ogroman broj ljudi ovisi o proizvodnji ovih dobara direktno i indirektno. Dobar dio turističkih ponuda i aktivnosti na Mediteranu vezano je uz priču o vinovoj lozi i vinu.

U 2022. godini u svijetu je proizvedeno 237,3 milijuna hektolitara (hL) vina i 1,9 milijardi hektolitara piva. Italija i Francuska trenutno su najveći proizvođači vina, a Kina, SAD i Brazil vode u proizvodnji piva. Italija godišnje proizvede oko 50 milijuna hL, a Hrvatska 0,7 milijuna hL vina. To je svrstava na 27. mjesto u svijetu. Kako znamo, Hrvatska veliki dio vina 'izvozi' na domaćem tlu, kroz turizam. Kvaliteta vina raste i sve se bolje profiliraju pojedine vinorodne regije, tako da i broj posjetitelja stranih i domaćih raste iz godine u godinu.

Ono što je interesantno jeste to da količina alkohola koju popiju stanovnici Hrvatske pada i to mjereno po glavi stanovnika, a ne u totalu. Od 1996. godine, kada je iznosila skoro 12 litara čistog alkohola, pa do danas pala je na nešto manje od devet litara. Stvarnost je vjerojatno nešto drugačija, jer u istraživanju koja su donijela te podatke ne ulazi alkohol proizveden za osobnu upotrebu a, kako znamo, pečenje rakije gotovo je nacionalni sport. Ranije, dok je naobrazba seljaka bila slaba, pečenjem rakije dolazilo je i do tragedija. Uzrok je bio metanol (CH₃OH), alkohol koji prvi izlazi pri destilaciji fermentiranog voća. On izaziva sljepilo, a u većim količinama i smrt. Danas svi znaju da se prvi destilat rakije ne koristi za piće.

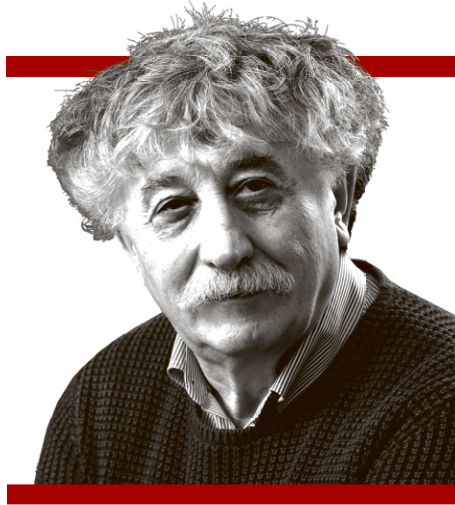
I što da zaključimo sada kada smo suprotstavili dobre i loše strane etanola, odnosno na njemu zasnovanih alkoholnih pića? Jedan mogući odgovor mogao bi biti: nemoj piti! Drugi odgovor bi mogao biti: pij malo, pij dobro. A ima i ona planinarska: kad ti grobar preko riti zadnju grudu zemlje hiti, ne buš više gugal alkohol. ■

Pivo je odgovor, ali koje je ono bilo pitanje? (Foto: imago/Frank Sorge/Imago Stock&People/PIXSELL)

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Pazar bez Rečka Međedovića

PIŠE Sinan Gudžević

Rečko je bio radnik u tekstilnom kombinatu Raška u Novom Pazaru. Nema nikoga danas da ne žali što su neoliberalni razularenci uništili tu Rašku. Ona je hranila hiljade usta pazarskih. Jedne godine je Rečko Bendžo dobio ponudu da iz tekstilne industrije pređe u nastavnike Tehničke škole. Ondje je nekoliko godina predavao pletenje

U ČETVRTAK, 27. februara otišao je s ovoga svijeta REČKO MEĐEDOVIĆ. Otišao je u pola devet uveče iz bolnice u Novom Pazaru, neočekivano, otkazalo mu je srce, iznureno hemoterapijama, kad se činilo da je izliječen nakon operacije debelog crijeva. Ukopan je sutradan u Veliko groblje, blizu svoje supruge RABIJE. REŠAD, jedan od trojice Rečkovih sinova, bio je tada u Meki, te nije uspio stići na dženazu svome ocu. Stigao je dan kasnije.

Ovo sad mogu objaviti. Jer sam jedanaest dana tražio načina da vijest javim MIJU RAIČEVIĆU. Miodrag Raičević Mijo je pjesnik koji je Rečka Međedovića upoznao lično ravno osam mjeseci prije nego što je Rečko ostavio ovaj svijet. Mijo je za Rečka znao i slušao je Rečkovu svirku na bendžu i pjevanje uz bendžo. I jako je volio Rečkovu svirku i pjesmu. Jednoga ljetnog popodneva Rečko je odsvirao i otpjevao za Mija pjesmu preko telefona iz Pazara u Beograd. A Mijo je čovjek u čiji muzički ukus nema sumnje, gradio ga je od djetinjstva u titogradskoj Staroj varoši do provođenja dana i noći uz gramofon, uz stotine ploča i onoga poslije. Nastojao sam da viješću Mija ne bacim u žalost, no nisam imao kud.

Mijo Raičević je uredio moju knjigu 'Bendžo u Grabu'. Bendžo u naslovu je onaj koji je svirao Rečko Međedović. Ta svirka je učinila da Rečka u Novom Pazaru barem pedeset godina zovu Rečko Bendo, rjeđe Bendžo. Pazarci se razlikuju od Pešteraca i Golijaša po tome što dž u pravilu izgovaraju kao đ. Tu moju knjigu je Mijo uredio tako da takvu posvećenost i nježnost nisam mogao ni zamisliti.

Rečko je bendžo učvrstio u pazarsku meraklijsku zajednicu. Sviranje je učio od čovjeka koji je bendžo u Pazar donio, pa ga u život unio, od RIFATA RIFATOVIĆA, koga je cio Pazar zvao Rifata Čerkez. Taj je Rifat Čerkez svojom svirkom i pjesmom davao gradu onaj merak koji je nadogrudio harmoniku i klarinet. On je uveo bendžo na proplanke u vrbacima kraj Raške i Jošanice, novi zvuk 'kalajisanog' pazarskog LOUISA ARMSTRONGA osvojio je grad i raširio se na Sjenicu, Tutin i Prijepolje. Uz svirku Čerkezova bendža znali su Pazarci pjevati i piti rakiju iz naopako okrenutih paprika babura kojima je prethodno izvađen onaj dio oko drške, te su od paprika nastali kaleži.

Rečko je odrastao u Potok mahali, onoj u kojoj je živio i Rifat Čerkez. Ali je Rečkovo sviralo drukčije od Čerkezova. Čerkezov bendžo nije imao pragove na vratu, Rečko je svome Zeynel abidin cümbüş bendžu pragove načinio. Turski bendžo nema pragova, ugrađivši njih na svome, Rečko je postigao da bendžo svira kao gitaru, koju je svirao prije no što je nabavio bendžo. Rečko je i pjevao drukčije nego Rifat Čerkez. Rifatov glas je bio promukao, u Pazaru su ga zvali čas prozukli čas napukli, a Rečkov nije. Rečko je na svadbama, džumbusima, djevojačkim večerima, sunetima i veseljima pjevao svojim tenorom i njime osvajao slušaoce, a kad bi sjeo s nama glas mu je postajao bariton i od njega su nam izrastala krila na gležnjevima.

Rečko je novembra 2006. imao i solistički nastup u Trstu. Ondje su ga pozvali supruž-

nici filologica GINEVRA PUGLIESE i epidemiolog PIERLANFRANCO D'AGARO u ime Casa della musica, strukture koja priređuje koncerte istaknutim predstavnicima narodne muzike iz svijeta. Probrana publika u kojoj je bilo više muzikologa i muzičara bila je zadivljena sviranjem i pjevanjem gosta iz Pazara. U drugom dijelu koncerta Rečko je nastupio zajedno sa sinom Rešadom koji ga je pratio na klavijaturi.

Rečko je bio čovjek blag, nenametljiv, u Pazaru se za takve kaže *golo dobro*. U Pazaru je bio jedan od najvoljenijih građana. Jednom sam ga pitao, od koga je učio pjevanje. 'To mi je od rahmetli majke SADIJE. Majka mi je jako lijepo pjevala', rekao je. Kasnije sam saznao da on majku nije upamtio, umrla mu je kad je imao samo tri mjeseca. Ali je u rodbini ostalo sjećanje na njojzino pjevanje. Rečko je svojta sa velikim epskim pjesnikom i guslarom AVDOM MEĐEDOVIĆEM iz Obrova kod Bijelog Polja, ali se ni njegovi prsti ni glas nisu primili gusala, bendžo je bio jači.

Rečko je bio radnik u tekstilnom kombinatu Raška u Novom Pazaru. Nema nikoga danas da ne žali što su neoliberalni razularenci uništili tu Rašku. Ona je hranila hiljade usta pazarskih. Jedne godine je Rečko Bendžo dobio ponudu da iz tekstilne industrije pređe u nastavnike Tehničke škole. Ondje je nekoliko godina predavao pletenje. Pletenje je sasvim pristajalo Rečkovim prstima, koji su na bendžu proizvodili pa pleli zanosno pletivo, bilo da prebiraju šest njegovih struna bilo da pritiskaju pragove na vratu.

Jako sam i dugo sam želio da s Mijom i Rečkom odem u Grab. Da se urednik knjige i onaj čiji je bendžo knjizi dao naslov barem na danu u mjestu gdje se zajedno nisu našli. Nadao sam se da će se to ostvariti 28. juna prošle godine, dan nakon što su se u Pazaru upoznali Rečko i Mijo. Ali su me doktori najstrožije opomenuli da od toga odustanem. I dobri MILIVOJE PAJOVIĆ, pjesnik koji je Mija dopratio u Pazar. Mijo je bio jako iznuren od vožnje sanitetskim vozilom iz Beograda, a Rečko je bio tek izišao iz pazarske bolnice, gdje je bio preko mjesec dana. Tako se ponovilo ono što meni i Miju nije uspjelo ni kad smo se dogovorili da nademo NINU SPIROVU. Kod Spirove se ispričela njena smrt, a kod Graba bolesti. No sam imao nadu da ćemo u Grab ipak doći nas trojica. Rečkova smrt je kazala da nećemo.

A želio sam da nam Rečko pod bagremom u Grabu otpjeva pazarsku brzalicu:

*Haj meni, sejmeni,
Baruthanski dembeli,
Hej lazi, dumbolazi
Baruthanski pajlazi...*

Dio grada Baruthana je važno mjesto Rečkova pjevanja. Među rijetkim njegovim autorским tekstovima je i vesela pijanska pjesma 'Prva plata' u kojoj bečar počinje svoj pohod u kafani 'Granata'.

*Kad ja primih prvu platu
Pa ja svratih u Granatu
Tu ja popih jedno deci
Pa ja odoh Jošanici*

Rečko Međedović u Kulturnom centru Novi Pazar 27. juna 2024. Foto: KC Novi Pazar

*Tamo popih jedno šiše
Pa ja odoh na Jermiše.
Lijepa li je Baruthana
U njoj ima i kafana.
S jedne strane vodenice,
A sa druge udovice,
Ja poljubih onu mladu
A starija pravi svadu
Ja poljubih obadvije
Da ni jednoj krivo nije.*

Svaka dva stiha imaju dvostruki refren: *Hej aman, aman, op aman*. Kad je god ovu pjesmu zapjevao pred publikom, nastala bi čalsatara, Rečkov izraz za ushićenje koje slušaoce obuzme. 'Prva plata' je još jedan primjer kako tekst, pjevanje i svirka čine jedno. Najviše je volio pjesmu 'Oj Medice, Medice':

*Oj Medice Medice
I studena vodice
Haj i studena vodice*

*Ja ne ronem da tonem,
Već ja ronem da vidim
Već ja ronem da vidim
Ko će mene žaliti,
Haj i iz vode vaditi.*

*Dode bratac kraj vode,
Baci kamen pa ode.
Dode sestra kraj vode
Malo plaka pa ode,
Haj malo plaka pa ode*

*Dode dragi na Među
Baci mrežu u vodu,
Ja se uzeh za mrežu
Haj pa izadoh na Među.*

Posljednje pjesme uz bendžo otpjevao je Rečko Međedović u Kulturnom centru u Novom Pazaru, 27. juna 2024. Bile su to: 'Da mi je znati, Bože moj', 'Moja draga, moja mila' i 'Istiha me glava boli'. Velika je radost bila ta njegova pjesma i svirka.

Neka je rahmet veliki Rečku Međedoviću koji je razgaljivao duše ljudske. ■

FRANCESCA ALBANESE Ne dozvolite da vas ušutkaju

Živite u sve represivnijem sistemu. Ko god misli da će sačuvati slobodu, budala je i ništa nije naučio iz historije. Ovdje se ne radi samo o Palestini. Ovdje se radi o osnovnim slobodama u Njemačkoj i Europi, slobodi izražavanja i pravu na protest

U FEBRUARU 2025., dva događaja na kojima je trebala govoriti FRANCESCA ALBANESE, specijalna izvjestiteljica UN-a za ljudska prava na palestinskim teritorijama, otkazana su u Berlinu i Münchenu zbog političkog i medijskog pritiska, uključujući klevetničke kampanje. Freie Universität u Berlinu opravdao je otkazivanje 'nepredvidivim sigurnosnim rizikom', iako incidenta na događajima na kojima je Albanese ranije učestvovala nikada nije bilo. Odluka je uslijedila pod direktnim političkim pritiskom izraelskog ambasadora, Njemačko-izraelskog društva, gradonačelnika Berlina KAIJA WEGNERA (CDU) i senatorke INE CZYBORRE (SPD), koji su je optužili za antisemitizam.

Od početka mandata 2022. godine, Albanese poziva na dosljednu primjenu međunarodnog prava. U izvještaju iz marta 2024. zaključila je da je Izrael počinio zločin genocida. U izvještaju iz oktobra 2024. upozorava na jačanje kolonijalnog brisanja Palestinaca, pozivajući na međunarodnu akciju, sankcije i pravnu odgovornost za zaustavljanje izraelskog kolonijalnog projekta. S Albanese smo razgovarali nakon njene posjete Njemačkoj i uoči objave njenog trećeg izvještaja. U trenutku ovog intervjua, zločini u Gazi, na Zapadnoj obali i drugim palestinskim teritorijama pod izraelskim napadima i dalje ne jenjavaju.

Tokom februara, Njemačka je dodatno narušila svoju diplomatsku reputaciju otkazivanjem dva univerzitetska događaja na kojima ste trebali govoriti, a zatim i jakim policijskim prisustvom na

alternativnim lokacijama. Neki izvještaji čak sugeriraju da su vlasti razmatrale mogućnost vašeg hapšenja. Ovaj incident predstavlja još jedno obeshrabrujuće poglavlje u sve narušenijem ugledu zemlje. Kakvi su vaši utisci o političkoj klimi u Berlinu i Münchenu, gdje ste bili pozvani da govorite?

Znala sam da je situacija u Njemačkoj napeta jer sam pratila vijesti. Vidjela sam da se napada demonstrante svih uzrasta i spolova te da je situacija očito kritična. Ipak, zaista me iznenadilo kada sam nekoliko dana prije dolaska u Njemačku saznala da je događaj u Münchenu otkazan. U tom trenutku se činilo kao da će se događaj u Berlinu ipak održati. Tada sam se zapitala: popušta li

danas akademska zajednica pod pritiskom lakše nego ikada prije? Naravno, pritisak na ljude poput mene postoji kako bismo šutjeli, jer proizraelski lobi ne želi da se naša poruka – ispunjena suosjećanjem, mudrošću i poštovanjem ljudskih prava – čuje. Takva poruka mogla bi uvjeriti i druge ljude da ono što Izrael radi nije ispravno, a to bi moglo zaustaviti kontinuirano etničko čišćenje Palestine. Naravno, uvijek će biti ljudi koji neće promijeniti svoja rasistička uvjerenja, jer su rasisti. Njima Palestinci zaista nisu bitni. Zapravo, nije im stalo ni do Izraelaca. Ti ljudi vjeruju u superiornu rasu, isto onako kako bi vjerovali prije 100 ili 80 godina. Danas ta superiorna rasa, u njihovim očima, stoji nasuprot prijetnji divljaka – muslima-

Francesca Albanese (u sredini) na alternativnom događanju organiziranom nakon otkazivanja njenog gostovanja na Freie Universität u Berlinu (Foto: Hana Ćurak)

na, Arapa. To je sentiment s kojim sam se susrela po dolasku u Njemačku. Kad sam vidjela da je i Freie Universität popustio pod pritiskom i otkazao predavanje, shvatila sam da je situacija mnogo gora nego što sam mislila. Ipak, ni tada nisam vidjela ono najgore! Dvije stvari su mi posebno privukle pažnju. Posljednji put sam bila u Njemačkoj u maju 2024., dva mjeseca nakon što sam objavila svoj prvi izvještaj o genocidu. Nije da tada nije bilo pritiska na mene – bilo ih je. Tada sam u UN-u bila gotovo potpuno sama sa svojim zaključcima, nakon što je pravni tim Južne Afrike podnio tužbu Međunarodnom sudu pravde. Čak i u takvoj situaciji, u Berlinu sam se sastala s mnogim *think tankovima* i nevladinim organizacijama. Oko 40 ljudi je došlo na te sastanke, uključujući predstavnike više od deset NVO-a. Ovaj put – niko. Samo tri NVO-a. Ono što ja radim nije se promijenilo. Ono što se promijenilo jeste klima u Njemačkoj, koja je postala represivnija, a ljudi se sve više boje govoriti. To me posebno pogodilo. Druga stvar koju sam primijetila jeste da policiji nije bio nikakav problem zaprijetiti hapšenjem meni – osobi koju je UN imenovao da štiti međunarodno pravo. Od maja 2024. do danas, ono što govorim nije se promijenilo, niti se promijenio moj mandat. Ne govorim ništa drugačije. Ono što se promijenilo jeste okruženje u Njemačkoj, koja, čini se, sve manje toleriše slobodu govora.

Sve je na kocki

Za nas koji živimo u Berlinu i širom Njemačke, ovo nažalost nije neka daleka križa – kao što ste naglasili, riječ je o hitnom moralnom i političkom pitanju koje zahtijeva djelovanje. Njemačka, kao ključni saveznik Izraela i jedan od njegovih najvećih dobavljača oružja, ima značajnu ulogu u suočavanju s ovim genocidom. Kako njemačka javnost može adresirati ovo ograničavanje slobode unutar zemlje i istovremeno zahtijevati pravdu za Palestince?

Razlika između mojih iskustava u Njemačkoj u maju prošle godine i sada trebala bi potaknuti na razmišljanje. Živite u sve represivnijem sistemu. Ko god misli da će sačuvati slobodu, budala je i ništa nije naučio iz historije. Jedini način da danas zaštitite ono što imate jeste razumijevanje da je sve na kocki i da to morate braniti. Ne dozvolite da vas ušutkaju. Progovorite. Nije važno što se bojite. Svi se boje. Ako mislite da nisam bila uplašena u Njemačkoj, varate se. Bila sam uplašena, ali me strah ne paralizira. Razumijem da ne moramo svi biti hrabri, ali moramo biti principijelni i stati uz one koji su napadnuti i one koji brane sistem ljudskih prava koji nam se oduzima. Ovdje se ne radi samo o Palestini. Ovdje se radi o osnovnim slobodama u Njemačkoj i Europi, slobodi izražavanja i pravu na protest. To je ono što govorim posljednjih šesnaest mjeseci.

Nestanak slobode možemo direktno povezati i s pitanjem odgovornosti državnih lidera i zvaničnika koji mogu biti suučesnici u kršenju međunarodnog prava, uključujući ratne zločine i zločine protiv čovječnosti. Na primjer, lider CDU-a FRIEDRICH MERZ je nakon nedavnih njemačkih izbora uputio poziv za posjet BENJAMINU NETANYAHUU, obećavajući mu imunitet uprkos nalogu Međunarodnog krivičnog suda (ICC) za hapšenje zbog sumnje da je počinio ratne zločine u Gazi, dok je ministrica vanjskih poslova ANNALENA BAERBOCK prethodno izjavljivala da Izrael može napadati civile u Gazi jer 'civilni objekti mogu izgubiti zaštićeni status'. Nedavno su objavljeni

pozivi za istraživanje visokorangiranih američkih zvaničnika poput JOEA BIDENA i ANTONYJA BLINKENA zbog njihove uloge u podržavanju izraelskih ratnih zločina. To me pak nagnalo da razmišljam o presudi Međunarodnog suda pravde (ICJ) iz 2007. godine, u kojoj je ustanovljena odgovor-

Nije samo multilateralni poredak taj koji se urušava. Urušava se i ono što je izgrađeno u posljednjih 80 godina kako bi se osiguralo da živimo u društvu u kojem vlada pravo i koje štiti sve nas. Ako vlada u Njemačkoj ili u Italiji odlučuje ko zaslužuje biti uhapšen od strane ICC-ja, a ko ne, sistem već ima ozbiljan problem

nost Srbije za nesprječavanje genocida u Srebrenici. Uzimajući u obzir razlike između ova dva suda, koji pravni mehanizmi postoje u ICC-ju za odgovornost individualnih lidera i zvaničnika za suučesništvo u ratnim zločinima?

Svjesna sam da su u Njemačkoj, kao i u drugim zapadnim zemljama, izrečene izjave koje ne samo da pokazuju nepoštivanje međunarodnog pravnog sistema, nego bi, ako bi postale stvarnost, dovele do njegovog rušenja. Izjave poput onih koje je dao jedan od nadolazećih političkih lidera Njemačke, koji je rekao da će Netanyahu biti primljen i da neće biti uhapšen, primjer su toga. Ovo je nešto što prelazi granice nadležnosti izvršne vlasti, onih koji posjeduju političku moć. To ulazi u domenu pravosuđa i organa zakona koji su odgovorni za sprovođenje naloga za hapšenje koji je izdao ICC. Vidite, kada kažem da sistem propada, nije samo multilateralni poredak taj koji se urušava. Urušava se i ono što je izgrađeno u posljednjih 80 godina kako bi se osiguralo da živimo u društvu u kojem vlada pravo i koje štiti sve nas. Ako vlada u Njemačkoj ili u Italiji odlučuje ko zaslužuje biti uhapšen od strane ICC-ja, a ko ne, sistem već ima ozbiljan problem. To se već desilo u Italiji, a vlada, premijerka i drugi ministri trenutno su pod istragom. Zbog toga bi trebalo da se sprovede istraga o ovim političkim izjavama u Njemačkoj, koje su potpuno, potpuno skandalozne.

S obzirom na situaciju u Palestini i sve snažnije dokaze o ratnim zločinima, zločinima protiv čovječnosti i genocidu, može li presuda Međunarodnog suda pravde iz 2007. godine poslužiti kao pravni okvir za

slučajevima gdje je direktna odgovornost teže dokaziva, ali je očigledna sukrivnja ili nečinjenje?

Iako priznajem da međunarodni sistem ljudskih prava nije uvijek uspio spriječiti strahote – kao na primjer genocide u bivšoj Jugoslaviji i Ruandi – ne smijemo ga odbaciti kao beskoristan samo zato što je bio neuspješan u prošlosti. Učiniti to značilo bi napustiti alate koji nam trebaju da se borimo za pravdu i odgovornost

slučajevima gdje je direktna odgovornost teže dokaziva, ali je očigledna sukrivnja ili nečinjenje?

Da, mogla bi, ali problem je u tome što Izrael nije samo propustio spriječiti genocid. Izrael čini genocid. Bolje bi pitanje bilo može li ICJ u budućnosti razmatrati slučajeve drugih država koje nisu spriječile genocid i koje su ga zapravo omogućile. Mislim da bi trebao. Na članicama je da nastave koristiti ICJ kako bi unaprijedile pravdu i odupirale se ovim žestokim pokušajima da se sruši međunarodni pravni poredak.

Sistem se raspada

U vašem prvom izvještaju 'Anatomija genocida' iz marta 2024. godine, jedan od zaključaka bio je da Izrael strateški koristi međunarodno humanitarno pravo kao oblik 'humanitarne kamuflaže' kako bi legalizirao genocidno nasilje koje provodi u Gazi. Ova manipulacija pravnim okvirima omogućila je Izraelu da nastavi svoje djelovanje pod krinkom usklađenosti s međunarodnim pravom, iako broj žrtava i razaranje rastu. S obzirom na ovu analizu i kontinuirane zločine, da su zapadne sile zaista poštivale međunarodno pravo, koje su konkretne pravne akcije do sada trebale poduzeti kako bi se suočile s izraelskim zločinima u Gazi i širom regije? Kako bi se trebale kazniti države koje su saučesnici kroz prodaju oružja ili diplomatsku i političku podršku?

Ono što danas vidim jeste da se nalazimo u strašnom, tragičnom trenutku u kojem se sve raspada. Sistem se raspada. Vijeće sigurnosti UN-a nije sposobno biti učinkovi-

to u prevenciji ili zaustavljanju sukoba, ne samo u Palestini nego i šire. To je nešto što se pogoršavalo tokom vremena. Generalna skupština usvaja rezolucije koje ostaju mrtvo slovo na papiru. ICC izdaje naloge za hapšenje na koje se ne reagira. ICJ donosi odluke i mjere koje su obavezujuće, a opet se ignorišu. Dakle, sistem ne funkcionira. Za njegovo funkcionisanje odgovorne su države članice, prvenstveno Zapad. Trenutno ovim zemljama upravljaju vlade koje ne djeluju u odbrani sistema koji treba štititi multilateralni poredak, niti štite temeljna prava svog građanstva, kao što to pokazuju primjeri Njemačke, Velike Britanije, Italije i drugih. Možemo vidjeti da dolazi do uspona desnice koji ide ruku pod ruku sa slomom sistema. Ovo je trenutak da shvatimo da su ljudska prava sve što imamo kako bismo se oduprli ovom pokušaju da se konačno uruši ono što nas je štitilo posljednjih osamdeset godina. Multilateralni poredak je tu da štiti sve nas. Iako priznajem da međunarodni sistem ljudskih prava nije uvijek uspio spriječiti strahote – kao naprimjer genocide u bivšoj Jugoslaviji i Ruandi – ne smijemo ga odbaciti kao beskoristan samo zato što je bio neuspješan u prošlosti. Učiniti to značilo bi napustiti alate koji nam trebaju da se borimo za pravdu i odgovornost. Umjesto toga, moramo koristiti ljudska prava kao okvir za osnaživanje, kako bismo razumjeli svoja prava i zahtijevali njihovu zaštitu. Ovo je borba za vraćanje sistema i njegovu implementaciju u onu svrhu koju treba ispuniti. Hitnost ovog trenutka ne može se preneglasiti: sada ili nikada. Moramo djelovati odlučno kako bismo osigurali da ljudska prava nisu samo uzvišeni ideali, već stvarne zaštite za sve.

Moje posljednje pitanje povezano je sa širim izazovima s kojima se suočavamo, naročito u svjetlu političkih dešavanja u SAD-u i onoga što ste nedavno opisali kao 'psihološko preopterećenje' koje je perpetuirala Trumpova administracija, pri čemu skandali i zbunjujuća retorika odvlače pažnju i dezorijentiraju javnost kako bi se njome kontrolisalo. U takvoj klimi, u kojoj autoritarne tendencije i represija rastu, koje konkretne korake možemo poduzeti kao građanke i građani kako bismo se zaštitili, a istovremeno očuvali svoje pravo na slobodu izražavanja, okupljanja i organizovanja? Kako se možemo oduprijeti eroziji tih prava, dok svjedočimo njihovim stalnim kršenjima, naročito u kontekstima u kojima vlade ili institucije aktivno podrivaju odgovornost i pravdu? Koje strategije ili alati, po vašem mišljenju, osnažuju pojedince i zajednice da se nose s tim prijetnjama i nastave se zalagati za ljudska prava i pravdu?

Te stvari definitivno ide ruku pod ruku. Ako su studenti napadnuti, fakulteti bi trebali ustati u njihovu odbranu. Ako su napadnuti fakulteti, studenti bi trebali biti tamo da ih zaštite. Studenti bi se trebali okupiti i razmisliti o štrajku. Trebali bi razmisliti o strateškom parničanju. Trebali bi razmisliti o građanskom neposluhu. Trebali bi pozvati medije na odgovornost, organizirati proteste, pozivati na bojkot onih medija koji su bili suučesnici i omogućavali nasilje protiv prosvjednika, na primjer. Zaista bi trebala nastati revolucija odozdo. Također, oni na vlasti koji razumiju odgovornost koju imaju, trebali bi zaista razumjeti važnost trenutne faze kroz koju prolazimo i pokušati učiniti ispravnu stvar. Sudovi moraju biti aktivirani. Poslovni i drugi akteri koji su profitirali od ilegalne situacije moraju biti odgovorni. No to se može dogoditi samo ako postoji globalno znanje, globalna svijest o svemu o tome. ■

Muzejska muka

Izložba 'Historija zaborava' bavi se nevidljivom poviješću žena muzejske struke prikazujući njihove profesionalne biografije u kontekstu raširenog paternalizma i mizoginije te napornog puta ženskog obrazovanja

ODUVIJEK patrijarhalno ceremonijalni, hrvatski intelektualni krugovi početkom 20. stoljeća radije su, iz obzora bečke moderne, birali OTTA WEININGERA nego SIGMUNDA FREUDA. Weiningerov 'Spol i karakter', knjiga najpoznatija po antisemitizmu i 'spekulativnoj' naravi teza o nižoj fiziološkoj i mentalnoj razini razvoja žene u odnosu na muškarca i objavljena nekoliko mjeseci prije Weiningerova samoubojstva 1903. godine, u tadašnjim domaćim intelektualnim krugovima bila je hit. Opasnost od emancipacije žena bila je itekako vidljiva na horizontu, zbog čega su teze o 'metafizičkim spolovima' tog

austrijskog filozofa (o kojemu je KRLEŽA objavio tek jednu jedinu rečenicu u časopisu Danas 1934. godine: 'Ustrijelio se u dvadeset i trećoj godini kao dosljedni pesimista.'), domaćim intelektualnim mužekima djelovale blagotvorno. Iako Weiningerov znanstveni diskurs o nižerangiranim ženskim bićima (gdje niti kod onih 'seksualno pervertiranih' primjera nema kvalitete; naprosto nigdje nema ženskih genija) nije bio biblijski značajan za progresiju domaćih mačističkih stavova, ipak je dodatno okuražao tadašnju retoriku muškaraca na pozicijama institucionalne moći prema nepoželjno 'drugacijim' ženskama, 'muškaračama' ili naprosto 'histeričnim babama'.

Usporedbe radi, Freud ni homoseksualnost niti 'histerični simptom' nije smatrao abnormalnom patologijom: ali što možemo, frojdizam nije bio opcija hrvatske intelektualne elite početkom prošloga stoljeća. Što je pak bila profesionalna opcija žena u kondicijama intelektualne elite i šire shvaćenog društva u Hrvatskoj, pokazuje izložba 'Historija zaborava – Prve žene zagrebačkih muzeja', nedavno postavljena u zagrebačkom Arheološkom muzeju i otvorena do 13. srpnja.

Kao što ime sugerira, izložba se bavi nevidljivom historijom žena muzejske struke u Hrvatskoj, a nastala je interdisciplinarnom suradnjom četiriju zagrebačkih muzeja: Arheološkog, Etnološkog, Muzeja za umjetnost i obrt i Hrvatskog školskog muzeja. Predstavlja profesionalne biografije najvažnijih žena za razvoj struke, ali i ukupnog akademskog obrazovanja u Hrvatskoj od početka 20. stoljeća.

Raspoređena u nekoliko prostranih soba, djeluje i decentno i raskošno. Da je inteligentnim detaljima moguće postići oba dojma, dokazuje već prvi prizor u prvoj izložbenoj prostoriji. Obasjane upadljivom mijenom ružičasto-bijele svjetlosti, posjetiteljice dočekuje niz niskih dačkih klupica u koje valja sjesti i pogledati kratak video, kao ubojiti sažetak tematike. Naratorica (glas NINE VIOLIĆ) u animirano-dokumentarnoj formi izlaže tvrde činjenice. Sve ste negdje stoput čuli, ali bome, taj užas djevojačkog obrazovanja u kondicijama samostanske pedagogije za kvalifikaciju 'dobre kršćanske učiteljice' uvijek izaziva jezu. I dok pratite historiografski uvod, pogled vam bježi na eksponat savršeno ušćuvane lutkine kuće, zapravo minijature dvokatnice s bidermajerskim namještajem, s kraja 19. stoljeća. Ibsenovska metafora mijene (lutke u samosvjesnu osobu) na izložbi je postavljena kao jedini testament 'epohe na odlasku' i jedini njezin pasiv: lijepom igračkom izložba počinje, a kronologijskom lentom usporednih događaja povijesti žena u hrvatskom, europskom i američkom kontekstu izložba završava.

U sredini izložbenog prostora nalazi se pak naglašeno 'bijela soba', a služi kao ironijski odušak predstavljenom sadržaju. Na podlozi njeznog, gotovo prozirnog postava gledate citate mizogine artiljerije visoko pozicioniranih i uglednih hrvatskih intelek-

Izložba nudi i decentan i raskošan uvid u svoju temu

Prva hrvatska kustosica
Klotilda Cvetišić (1853. – 1947.)

tualaca prošloga stoljeća, nastale očito pod utjecajem notorne Weiningerove teze, ali i svih drugih dobro uhodanih mehanizama paternalističke društvene tehnologije koja je žene odgajala kao vječito 'drugotne'. Neke 'teze' su povijesno notorne jer su, ne samo kao historijski citati i pogotovo u kunsthistoričarskoj profesiji, neobično vitalno preživjele u suvremenosti. Zna se da je LJUBO BABIĆ bio izraziti vajningerovac jer je tvrdio da žene 'nemaju snagu za velike kreativne koncepcije', kao što se zna da je KRŠNJAVAIO volio izrugivati izgled ili ponašanje određene žene koja se tobože nije uklapala u tadašnje (ne)shvaćanije rodni uloga. No, široj javnosti je možda nepoznato ime VIKTORA HOFFILLERA, ravnatelja Arheološkog muzeja u Zagrebu od 1924. – 1943., čija je karijera popločana mizoginijom u odvratno manipulativnoj metodi kojom je profesionalno i ljudski degradirao svaku po nečemu iznimnu ženu koja bi stupila nogom

u tu instituciju. Tako uvidamo da mobing žena u muzejskim institucijama Hrvatske nije bio tihi, povijesno skriveni obrt nadređenih muškaraca, nego dokaz prešutne tendencije tadašnje kulturno-društvene kreme da se svaku ženu progresivnog mišljenja na neki način javno ponizi.

PRVE žene zaposlene u Arheološkom muzeju u Zagrebu bile su ANTONIJA TKALČIĆ KOŠČEVIĆ, pionirka među hrvatskim kiparicama i prva žena s akademskim obrazovanjem zaposlena u toj instituciji; pjesnikinja DORA PFANOVA; akademska slikarica, povjesničarka umjetnosti i arheologinja ROKSANA ZURUNIĆ-CUVAJ i učiteljica ZORA JIROUŠEK. Naravno, sve su one imale vlastitu klasnu pretpostavku za tu uvaženu službu, iako su njihove umjetničke biografije daleko impresivnije, a neke i mnogo životno vedrije, od gabarita temeljne muzejske struke. U sličnim socijalnoklasnim

kondicijama odgajane su i druge, na izložbi biografijama predstavljene izuzetne muzejske profesionalke u Zagrebu: istraživačica liturgijskog ruha STELLA UBEL, dokumentaristica i knjižničarka RUŽA ZANON, etnologinja LJERKA TOPALI, knjižničarka LJERKA KRČEK, kustosica ZDENKA MUNK, učiteljica, novinarka i etnologinja JELICA BELOVIĆ-BERNADZIKOWSKA, slikarica i etnografkinja ZDENKA SERTIĆ, stručnjakinja za tekstil Tereza Paulić, učiteljica i 'čipkarica' ZLATA pl. ŠUFFLAY, prva voditeljica inventara u Etnografskom muzeju JELA NOVAK i učiteljica, ravnateljica i prva hrvatska kustosica KLOTILDA CVETIŠIĆ.

Kao protagonistice nevidljive kulturne povijesti ovog društva, na izložbi odaju šarm bezvremenskog, dostojanstvenog sestrinstva po struci – iako je to tako površan, performativni dojam. U dubljem registru izložbe vlada, naime, turobna aroma činjenica o sporom i napornom putu obrazovanja žena u Hrvatskoj. Koliko feminizma može biti u kondicijama borbe za obrazovanje žena u katolički impregniranom, nacionalistički intoniranom patrijarhalnom društvu na razmeđu stoljeća? Malo, ali ipak? Komplicirane profesionalne biografije profesionalki hrvatske likovne kulture na ovoj izložbi svjedoče o zlatnom standardu povijesti obrazovanja žena na ovim prostorima. Vječnom hrvanju s baštinenom nepravde svake vrste, u ime realpolitičkih, feminističkih ciljeva.

Na terenu tog zanimljivog preplitanja feminizma i ženske povijesti o čijoj dinamici govore upravo biografije muzejskih profesionalki s ove izložbe, operirale su (i) pionirke domaćeg ženskog obrazovanja poput MARIJE JAMBRIŠAK, MARIJE HORVAT, CAMILLE LUZERNE, JAGODE TRUHELKE i NATALIJE WICKERHAUSER. Kao učiteljice Ženskog lica u Zagrebu uputile su 1895.

Svjedočanstva protagonistinja govore o mizoginiji s kojom su se suočavale

Uviđamo da mobing žena u muzejskim institucijama Hrvatske nije bio tihi, povijesno skriveni obrt nadređenih muškaraca, nego dokaz prešutne tendencije tadašnje kulturno-društvene kreme da se svaku ženu progresivnog mišljenja na neki način javno ponizi

godine prvi zahtjev da se ženama dopusti pohađanje sveučilišne nastave. Do tada je, naime, gimnazijsko i akademsko obrazovanje bilo dopušteno isključivo muškarcima, a djevojke koje su željele nastaviti školovanje mogle su upisati jedino žensku učiteljsku školu u samostanu.

Koliki je onda put od 'dobre kršćanske učiteljice' do slobode izbora u obrazovanju? O tome, recimo, govori sadržaj kataloga 'Historija zaborava – Prve žene zagrebačkih muzeja' objavljen uz ovu izložbu, koji je uredila ANA SOLTER. Riječ je o zborniku redom odličnih tekstova suvremenih domaćih autorica čiji su profesionalni interesi vezani uz povijest epohe međuraća u Hrvatskoj. U kurikulumu nacionalne povijesti savršeno bi poslužio kao kratak udžbenik povijesti ženskog obrazovanja u Hrvatskoj – kad bi pojam obrazovanja još bio tema. ■

Frka
(r: Svebor Mihael Jelić)
(2024.)

Kristina Jovanović kao Nika kvalitetom izvedbe drži cjelinu na okupu

PIŠE Damir Radić

Ta divna osječka noć

Vrlo diskretan kvalitativni iskorak u odnosu na Jelićev prvijenac

PET godina nakon vrlo zapaženog debija *no-budget* filmom 'Zagrebački ekvinocij', mladi sineast SVEBOR MIHAEL JELIĆ polučio je naredno dugometražno igrano ostvarenje 'Frka'. Prvi Jelićev uradak bio je raritetan i u svjetskim okvirima po činjenici da je bio proizvod adolescenata za adolescente, izveden u amaterskim produkcijskim uvjetima, što se naposljetku vidjelo i na rezultatu. Film je, naime, bio oblikovno svjež, rađen igralačkom manirom, imao je nesumnjivo stanoviti šarm, ali bilo je u njemu i podosta zanatski podstandardnih trenutaka (možda ponajprije u dijelu glumačkih izvedbi), ne u pozitivnom smislu riječi, kao dobrodošla nekonvencionalnost, nego kao evidentan kreativni minus. No prevladavajući je bio dojam simpatičnosti, i kod kritike i kod publike, pa je 'Zagrebački ekvinocij' bio jedan od najbolje ocijenjenih domaćih filmova te godine, ali, posve iznenađujuće, i najgledaniji.

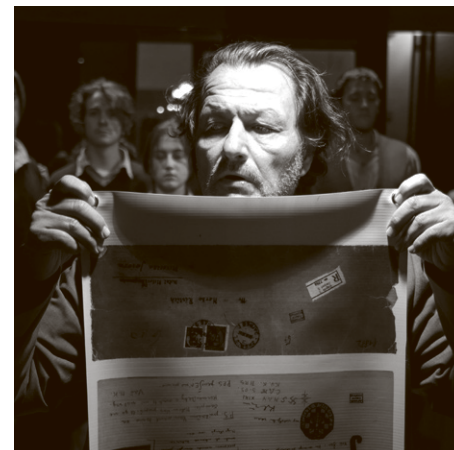
Jelić je u međuvremenu upisao studij režije u Beču – postao dakle 'profesionalac' – ali je i sofomorsku 'Frku' realizirao u posve oskudnoj produkciji, sa zanemarivim budžetom od devet tisuća eura. Iznova se unutar takvih okvira pokazao vrlo dosjetljivim i sposobnim, te je usprkos ultraniskobudžetnim uvjetima uspio ostvariti film snimljen na velikom broju lokacija i s mnoštvom glumaca. Kao i u prvijencu, radnja Jelićeva drugog filma ispunjenog mladim likovima 'na zadatku' u cijelosti se zbiva u jednoj noći u jednom gradu. Ovaj put taj grad nije Zagreb nego Osijek, kojem je to jedno od rijetkih pojavljivanja u dugom igranom metru, te su ovaj put kriminalistički elementi izraženiji, a humornu dominantu na kraju smjenjuje tragičan rasplet. Također, ovaj put Jelić nije radio prema vlastitom scenariju niti se našao u producentskoj ulozi, nego je scenarij djelo dosad neznanog SVENA LATINVIĆA, koji je i jedan od producenata te nositelj jedne od glavnih uloga, pa ga se može smatrati kreativno podjednako bitnim kao i Jelića – uo-

stalom, on je kao Osječanin film i smjestio u svoj grad.

Kao i 'Zagrebački ekvinocij', ali i mogući svjetski orijentiri, HILLOVI 'Ratnici podzemlja' i SCORSESEOVA 'Idiotska noć', 'Frka' je u osnovi film (noćnog) putovanja, pri čemu oni koji putuju na različitim postajama svog putovanja nailaze na različite, manje ili više zanimljive likove. 'Putnici' su dilerica droge Nika (KRISTINA JOVANOVIĆ), njezin prijatelj iz školskih dana Luka (Latinović) i Sara (ANTONIJA MRKONJIĆ), sestrična narkobosa Petra (VEDRAN DAKIĆ) koji je Niki i Luki dao u zadatak da mu vrate novac izgubljen time što je Niki ukraden bicikl u kojem je imala njegovu drogu. Nika će, naime, uz pomoć Luke i empatične Sare koja im se pridružila, pokušati skupiti novac koji Petru duguju narkokonzumenti i tako kompenzirati svoj dug. Na prvoj postaji, *partyju* u 'katakombama', član putujuće družine postat će i 'oni-rični' Voki (LUKA VONDRAK), te četvorka kreće u akciju...

'Frka' je manje razigrana od 'Zagrebačkog ekvinocija', ali je ponešto izvedbeno zrelija. Međutim, i dalje ima problem mjestimičnog amaterskog prizvuka, a u tom smislu najslabija je točka Sven Latinović kao glumac, evidentno ispod standarda svojih partnera, osobito prilično suverene beogradske glumice Kristine Jovanović u roli Nike, koja središnjom dramaturškom pozicijom i kvalitetom izvedbe cjelinu drži na okupu. Najsimpatičniji član družine je nevini i topli Voki kojeg je debitant Luka Vondrak vrlo dobro odigrao, i uz kojeg se veže neočekivana i poprilično iznudaena tragična završnica, a od likova koje ekipa susreće u noćnoj avanturi najekspresivniji je groteskni Mesožder Krvavica u pomaknutoj izvedbi DOMAGOJA IVANKOVIĆA. Čini se da 'Frka' za Svebora Mihaela Jelića jest kvalitativni iskorak u odnosu na prvijenac, ali vrlo diskretan. Film koji je lako simpatizirati zbog uvjeta nastanka i entuzijazma njegove ekipe, ali koji svom autoru ne donosi bitan pomak u smjeru većih kreativnih dosegā. ■

Krležino divot pismo
(r: Branko Brezovec)
(Eurokaz)

Krležino pismo Ristiću kao okosnica predstave (Foto: Eurokaz)

PIŠE Bojan Munjin

Simfonija trajne nevolje

Dramatičan susret trojice pisaca, dvije tragične epohe i jednog avangardnog redatelja

JOŠ od tinejdžerskih dana i djelovanja u kazališnoj trupi Coccolemocco, redatelj BRANKO BREZOVEC odlučio je da neće puno mariti za unaprijed utvrđena teatarska pravila. Stručno se to zove ikonoklazam ili 'borba protiv ikona', što je u njegovim predstavama uglavnom značilo da se određena tema rastavi na najsitnije šarafiće da bi potom razuzdani sudar tih kaotično lebdećih predmeta svatko mogao tumačiti na svoj način. Razrješenja u Brezovčevim predstavama nema, a atmosfera samih izvedbi obično je izgledala 'kao kada popodne malo prilegnemo i onda kroz polusan čujemo nejasne zvukove vanjskog svijeta', govorio je Brezovec. Ti zvukovi u njegovim predstavama uglavnom su krajnje ozbiljni ili dramatični jer ni život oko nas nikada nije bio naročito veselje, a ta *simfonija trajne nevolje* bitna je odrednica Brezovčevih radova.

Tako to izgleda i u Brezovčevoj najnovijoj predstavi 'Krležino divot pismo', u kojoj se redatelj bavi jednim pismom koje je MIROSLAV KRLEŽA 1936. godine uputio beogradskom nadrealističkom piscu MARKU RISTIĆU. U pismu se spominje i RAINER MARIA RILKE, a pisano je krajnje čudnim jezikom, kao što se i stvarnost toga doba, uostalom kao i danas, tkala crnim koncem nadrealne tragedije koja se nadvila nad svijet. 'Mi smo samo slijedili materijal toga pisma', diplomatski je najavio svoju predstavu Brezovec, ali 'Krležino divot pismo' dramatični je susret triju pisaca, dvije tragične epohe i jednog avangardnog redatelja. Što je u toj dešperatnoj korespondenciji u predvečerje jedne svjetske klounice istina i tko je u pravu, nemojmo pitati Brezovca: on će uz blagi osmijeh tek stoički odmahnuti rukom. Uistinu, iz pozicije gledalaca, ova predstava djeluje kao košmarna noćna mora u kojoj se u znoju trzamo gledajući izobličena lica, zloslutne sjene i opasne zvukove, ali ne vidimo ni početak ni obzor

ni kraj toj historijskoj metafizici užasa. Pomislljamo usred tog psihodeličnog scenskog pejzaža na BULGAKOVLJEVU 'Bijelu gardu' i jedan njezin stih: 'Govorile su stare žene da dobro biti neće.'

Predstava se igra na adresi Eurokaza u Dežmanovom prolazu broj tri u Zagrebu; ispred vrata, u majušnom unutarnjem prostoru i u podrumu, koji može primiti samo petnaestoro gledalaca, i ta slika ledene jeze, kako izgleda cijela izvedba, kao da govori i o nama, o posljednjim ljudima koji će gledati svijet prije apokalipse. U predstavi se spominje građanski rat u Španjolskoj 1936. godine, kao da nam ovoga rata u Ukrajini i užasa Gaze nije preko glave. Pred nama promiču Krleža i njegovi romaneskni junaci; Kristofor Kolumbo, Emerički, barunica Castelli, pa Isus Krist, ustaše, majka Jugovića, Marko Ristić, Kosovka djevojka, golub Duha Svetoga, Orfej i drugi pa sa predstave izlazimo s osjećajem da u stvari ne znamo što podrazumijevamo pod stvarnošću, a što pod ludilom u koje smo i mi i ta stvarnost zapali. U predstavi, koja je u isto vrijeme nadrealistički performans, psihodrama i teatar apsurdna, nastupaju DANIEL LJUBOJA, DINA PUHOVSKI, NIKOLA NEDIĆ, JOSIP ROŠA, SUZANA BREZOVEC, MARUŠKA ARAS, BORNA BALETIĆ, ENA JAGEC, ANASTAZIJA DEBELLI i troje učenika Srpske pravoslavne gimnazije u Zagrebu: BOJAN BERIĆ, ANJA DRAGIĆ i MARKO FRANKOVIĆ. Noć nas obavija dok izlazimo s ove izvedbe, a romantični Dežmanov prolaz, koji se od 1936. godine do danas nagledao raznih čizama i svakojakih uniformi, sada tek spava ili mudro šuti.

'Krležino divot pismo' nastalo je u suradnji s Odjelom za kulturu Srpskog narodnog vijeća, malom zajednicom u Hrvatskoj koja je još preostala nakon demonškog protoka historije o kojoj govori ova predstava. Ali, tko govori o pobjedi, što bi rekao Rilke. Izdržati, sve je. ■

PREPORUKE: SERIJE

Paradise

(Hulu)

MANTRA o tome kako 'smo svi u istom brodu', koju su početkom pandemije iz svojih milijunskih utvrda nezajazljivo širile holivudske zvijezde u sramotnim kućnim videima, brzo je završila kao mjehurić od sapunice, još jednom ogolivši cinizam *one percentera*, tobože nesvjesnih činjenice da klasna nejednakost proizvodi paralelne univerzume. Upravo je to postavka koju autor DAN FOGELMAN ('This Is Us') trančira u novom političkom trileru sa SF obratom, plastično prikazujući kako se u apokaliptičnom svijetu ljudi naravno ipak dijele na one u nuklearnoj podmornici i one na splavi. Priča je smještena u neku nedefiniranu skorbu

budućnost, u rezidenciju američkog predsjednika Cala Bradforda (JAMES MARSDEN), kojeg šef njegovog osiguranja Xavier Collins (STERLING K. BROWN) pronalazi mrtvog. Iz neprestanih alternacija prošlosti i sadašnjosti ubrzo saznajemo da se radnja odvija duboko pod zemljom, u replici grada zvanog Paradise, koji je tehnološka milijarderka kodnog imena Sinatra (JULIANNE NICHOLSON) izgradila za probrane koji imaju preživjeti zloslutni događaj na razini izumiranja. Dok postepeno otkrivamo tko je ubio predsjednika, istovremeno se raspetljava misterij o tome što je američku elitu navelo da se povuče u ilegalu Raja; dva se događaja čine usko povezani, a u središtu svega je agent Xavier koji i sam ima jak motiv da ubije predsjednika. Svaka se od osam epizoda fokusira na drugi lik ključan za kompliciranu političku intrigu koja na površini djeluje kao špijunski triler sa znanstveno-fantastičnim pomakom, a u srži je, što je Fogelmanova specijalnost, nabijena emocionalnom manipulacijom obiteljske drame. Da je kojim slučajem izašla još krajem prošle godine, serija bi bila tek jedan u nizu distopijskih alegoričnih osvrtata na neoliberalnu sadašnjost; u kontekstu pak recentnog amalgama američke politike s tehnološkim *brologarsima*, priča djeluje uznemirujuće realistično, a završetak sezone s *cliffhangerom* gledatelje ostavlja u zebnji i s pitanjem hoće li i u stvarnosti dočekati njezin rasplet.

The Recruit

(Netflix)

NETOM diplomirani pravnik Owen Hendricks (NOAH CENTINEO) dobiva svoj prvi posao u odvjetničkom timu CIA-e i život mu se okrene naglavačke kad otkrije prijeteće pismo bivše doušnice, koja planira razotkriti Agencijine prljave tajne ako ju ne oslobode iz zatvora. Mladi odvjetnik s kompleksom

heroja već je prvog radnog dana usrkan u opasan i sumanut svijet nadigravanja moći, a geopolitičke intrige kojima nije dorastao bacaju ga po svijetu kao neku šarmantnu, ali američki blentavu varijantu Jamesa Bonda, odlučnog da spasi svijet, ostavi trag i stvori ime u obavještajnim krugovima, nesvjestan da prava prijateljica dolazi upravo iz same Agencije. Iako je špijunski humorni triler autora ALEXIJA HAWLEYJA, koji je nakon dvije frenetične sezone nažalost otkazan,

temeljen na posve apsurdnoj premisi u kojoj se protagonist bez ikakve obuke preko noći prometne u špijuna, serija iz perspektive ovog trenutka djeluje gotovo kao štivo koje su TRUMP i MUSK konzultirali pri odlučivanju o rezovima u državnoj upravi.

Mo

(Netflix)

POPUT Ramyja, potomka egipatskih imigranata koji u istoimenoj seriji opisuje specifičnosti kulture urbanih arapskih Amerikanaca u New Jerseyju, 'Mo' nam donosi poluautobiografsko manjinsko iskustvo mladog palestinskog izbjeglice u Houstonu. Živeći bez američkog državljan-

stva, dobroćudni Mo Najjar (MOHAMMED AMER) ne može pronaći posao pa se izdržava preprodajom švercane robe iz prtljažnika auta, u vezi je s djevojkom Meksikankom i katolkinjom koju njegova majka ne odobrava, i balansira između dvije kulture i tri jezika u neprekidnom strahu da će biti deportiran. Za razliku od RAMYJA YOUSSEFA (koji je s Amerom koautor serije), Mo nije obuzet unutarnjim previranjima oko religije i moralnosti svoje veze s kršćankom; dapače, ovaj se palestinsko-američki milenijalac ne pridržava anakronih vjerskih dogmi, ali upravo iz njihovih smiješnih proturječja s njegovim modernim senzibilitetom crpi humor pokušavajući preživjeti u suvremenom Teksasu. Dok je serija 'Ramy' imala sreću biti producirana između dva MAGA perioda, Mo se u televerzumu zatekao u trenutku kad se antiimigrantska i antipalestinska klima utkala u sam program aktualne administracije, pa je ova topla i važna serija, koja na duhovit način propituje neugodne istine vjerskog licemjerja i bijedu ljudskog stanja, nakon druge sezone nažalost završila s emitiranjem.

■ Jelena Svilar

Filmska radnica i urednica knjige
'Za nesavršeni film: Tekstovi i manifesti
treće kinematografije'

KARLA CRNČEVIĆ Treća kinematografija tretira kameru i projektor kao oružje

U petak, 21. ožujka u Dokukinu KIC bit će predstavljena knjiga 'Za nesavršeni film: Tekstovi i manifesti treće kinematografije', čija ste urednica. Što označava pojam treće kinematografije?

Treća kinematografija se uspostavlja nasuprot prvoj holivudskoj i drugoj europskoj (autorskoj). Ona stasa uz različite revolucije, pokrete otpora i antikolonijalne borbe. Najpoznatiji filmovi i kolektivi 1960-ih i 1970-ih razvijaju se u Latinskoj Americi i Palestini i Libanonu, te se međusobno povezuju. Glavne odrednice treće kinematografije su drugačija distribucija slike, deromantizacija autora i afirmacija kolektiva te gledatelj koji je protagonist tzv. kino-događaja i sudjeluje u raspravi nakon filma. Kamera i projektor se percipiraju kao oružje koje služi emancipaciji većine. Sam film je nesavršen, u nastajanju i otvoren, a odnos filmaša prema njemu je kontinuiran, što znači da ga filmaš može mijenjati na temelju reakcija publike (što je i bila učestala praksa), sudjelujući u raspravama o filmu kako bi unaprijedio svoje političko obrazovanje i političko obrazovanje publike.

Foto: Davor Konjikušić

kritikom arapskog kina prošlosti. 'Manifest novog filma u Egiptu' skupine New Cinema jedan je pak od mnogih odgovora na poraz arapskih vojnih snaga u šestodnevnom ratu s Izraelom 1967. godine. Popis zaključuje tekst CIRILA OBERSTARA 'Bilješke o klasnoj borbi u filmskim žurnalima'.

Koje primjere iz naših krajeva biste izdvojili kao bliske duhu filmske proizvodnje koji predstavljate u knjizi?

Studentske blokade izazvane propalestinskim protestima i bojkoti velikih kulturnih institucija diljem svijeta vratile su nadu i fokus na potrebu za drugačijom distribucijom angažirane slike koju je sistem već duže vrijeme prisvojio. Nedavno je u Dokukinu prikazan film 'Krv i suze' (1972.), snimljen u produkciji Filmskih novosti u Palestini, koji svjedoči o solidarnosti između Jugoslavije i naroda koji su vodili antikolonijalne borbe. Najrecentniji primjer je Blokadni Fest, koji trenutno organiziraju studentice i studenti u Beogradu i koji okuplja različite gledatelje-protagoniste u okupiranim prostorima, a prikazuje i neke filmove iz razdoblja treće kinematografije, recimo filmove kubanske filmašice SARE GOMEZ.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Proglashene su laureatkinje 62. Goranvog proljeća: dobitnica nagrade Ivan Goran Kovačić za najbolju pjesničku knjigu je MARIJA ANDRIJAŠEVIĆ za 'Temeljenje kuće', opisanu kao 'važan doprinos pjesmi u prozi', dok je Goran za mlade pjesnike otišao u ruke Dorothee Šušak za zbirku 'Demiurg guši muhe, crve, pahulje i vodu'.
■ L. P.

Dobitnica nagrade Ivan Goran Kovačić za najbolju pjesničku knjigu – Marija Andrijašević (Foto: Duška Boban)

Obnova bez sluha

Obnova splitskog Doma mladih, koja treba započeti pred ljeto, među pripadnicima kulturne scene izaziva skepsu zbog neadekvatnog tretmana akustike, ključne za buduće korištenje prostora, kao i nezadovoljstvo komunikacijom Grada s korisnicima

PROLJEĆE je 1994. u Splitu. Grupa aktivista i umjetnika ulazi u derutni prostor Doma mladih koji već deset godina zjapi prazan. Dotad je monumentalno zdanje nikad dovršenog kulturnog centra bilo poznato kao simbol neispunjenih obećanja, no program Art Squata ovu situaciju nastoji obrnuti. Tijekom višednevnog događanja, samoorganizirana inicijativa pruža presjek najbolje vaninstitucionalne kulturne produkcije, a zdanje gotovo preko noći prestaje biti brutalistička grdosija te postaje simbol otpora i žilavosti splitske scene. Sve što je Dom otad – nezaobilazni punkt splitskog noćnog života, sjedište dvadesetak udruga i mjesto izvođenja

bezbrojnih predstava, izložaba i koncerata – stvarano je polazeći od te nulte točke. Trideset godina kasnije, elementi najavljene obnove Doma, sufinancirane europskim sredstvima, bude bojazan da taj dugoočekivani korak, koji konačno kreće pred ljeto ove godine, neće biti iskorišten na pravi način.

‘Kad se krajem 2023. počelo razgovarati o obnovi, zanimalo me koji je koncept akustike’, govori nam TONČI BAKOTIN. Za njega kao umjetnika prisutnog u Domu od 1990-ih te diplomiranog audioinženjera s međunarodnim iskustvom predavanja glazbeno-tonske produkcije, pitanje akustike u Domu počinje kao profesionalni kuriozitet.

— Srce prostora su impozantni auditoriji koji zahtijevaju odgovarajući akustički tretman, a osim toga, pričamo o njihovim režijama, dvama glazbenim studijima, Klubu Kocka i Beton kinu. Za svaki od tih prostora je nužno da postoji akustički projekt – objašnjava on.

Bakotinu stvar počinje djelovati mutno kada shvaća da ni Multimedijalni kulturni centar (MKC), krovna gradska ustanova za koordinaciju Doma, ni Grad Split, naručitelj rekonstrukcije teške 25 milijuna eura, nisu upućeni u važnost problematike. Naime, akustika u ovakvom prostoru nije sekundarna, već krucijalna stavka o kojoj će čak i laičkim ušima ovisiti cjelokupno iskustvo kulturnog sadržaja, od ujednačenosti zvučne slike na koncertu do jasnoće dijaloga u kazališnoj predstavi. Njena slabija realizacija predstavlja dakle potencijalni problem i ograničenje za programe koji će se u renoviranom Domu provoditi, što znači da utječe i na iskoristivost njegovih obnovljenih prostora. Bakotina je stoga zaintrigiralo pod kojim uvjetima i s kakvim stupnjem brige za akustički aspekt obnove je Grad Split tako važan projekt dodijelio arhitektonskom birou ARP. Nakon pokušaja da odgovore dobije od MKC-a ili gradske uprave, iz Grada ga početkom 2024. obavještavaju da glavni arhitekt DINKO PERAČIĆ surađuje s FER-ovim Zavodom za elektroakustiku te da će više detalja o akustičkom aspektu obnove moći saznati u srpnju, kada će se održati javna prezentacija u Domu mladih.

— Na toj sam prezentaciji postavio pitanje zašto se na svim dotadašnjim predstavljajama projekta, uključujući i to, ne spominje akustika, da bi mi Peračić odgovorio da je razlog zbog kojeg ne govori o akustici isti kao i onaj zbog kojeg ne govori o instalacijama za struju, vodu i grijanje. Bilo mi je nevjerovatno da arhitekt daje takav odgovor vezano za prostore kojima je akustika ključno svojstvo – prisjeća se Bakotin, dodajući da je u publici na toj prezentaciji bio prisutan i dio ljudi iz udruga korisnica Doma mladih.

Da su netransparentnost i nejasnoće u procesu koncipiranja projekta pobudile interese korisnika Doma, koje čeka i preseljenje u alternativne gradske prostore do dovršetka obnove, potvrđuje nam vanjska suradnica Kino kluba Split i tadašnja predsjednica upravnog vijeća MKC-a SUNČICA FRADELIĆ. — Došlo je do određenih frustracija zbog dojma da nije bilo dovoljno komunikacije. No nje je zapravo možda bilo i previše, s tim da očito nije bila učinkovita jer svim uključenicima i dalje nije jasno što je aktualni projektni zadatak i kakva će biti namjena Doma nakon obnove. Također je nejasno na koji će se način selidba odraziti na organizacije koje trenutno djeluju u Domu i hoće li splitska nezavisna scena, koju se planiralo očuvati i razviti, preživjeti – smatra Fradelić.

HRVOJE PELICARIĆ, asistent na predmetima Oblikovanje zvuka i Audio produkcija na Sveučilištu Sjever i jedan od organizatora festivala eksperimentalne glazbe ‘Ispod bine’ u Domu, na sličan je način doživio prvu internu prezentaciju projekta obnove, koja se održala u prosincu 2023.

— Dojam svega je bio neprecizan, kroz sve se protlačalo. Koautorica festivala NATASHA KADIN i ja kasnije smo bili na sastanku s arhitektom, ali nisam dobio povratne informacije. Zanimala su me svojstva pomoćnih panela za amfiteatre – arhitekt je rekao da će ih poslati, ali nikad nije – govori Pelicarić.

Ništa od toga ne bi nužno bilo problematično kada bi obnovljeni prostori do kraja ispunjavali najavljanu funkciju, no u taj je rasplet Bakotin posumnjao nakon što je napokon dobio uvid u detalje projekta. U rujnu 2024. ustupljena mu je dvosatna prezentacija projekta akustike, a Bakotin navodi da je čak i letimičnim pregledom moguće uvidjeti ne-

podudarnosti između onog što je najavljeno i onog što je projektirano. Primjerice, dva prostora zamišljena kao glazbeni studiji to prema Bakotinu ne mogu biti – štoviše, u predviđenom bi obliku bili gori za izvršavanje te funkcije od postojećeg studija 3/4 u Domu. Beton kino, predviđeno kao prva referentna kinodvorana za testiranje i miksanje filmskog zvuka u Hrvatskoj, prema njemu uopće ne zadovoljava stručne uvjete običnog kina. Da nadležni nisu sasvim upućeni u problematiku sugerira i situacija s prezentacije održane u srpnju prošle godine: savjetnik projekta IVAN ŠARAR tada je najavio da će Dom dobiti koncertnu dvoranu u rangu ljubljanskog Kina Šiška – prostora inače notornog po akustičkim problemima, kako ističe Bakotin.

Bez mogućnosti da direktno utječe na projekt, Bakotin u suradnji s Kino klubom Split i drugim stručnjacima u Kinoteci Zlatna vrata 17. veljače ove godine organizira otvorenu raspravu o projektu. Između ostalog, tijekom rasprave konfrontira arhitekta s pitanjem studija, na što mu oni potvrđuju da se više radi o probaonama za bendove negoli o pravim studijima.

Na daljnja pitanja da nam pojasni što u postojećem projektu sugerira nerazumijevanje stanja na terenu, Pelicarić nam također spremno podastire niz primjera: predviđena pozicija tonskog pulta nije prikladna za dio programa koji se provode u Domu, u tzv. studijima nije predviđen prozor između režije i glazbenika, a dizajn tonskih režija u amfiteatrima je nefleksibilan. Ni Bakotin ni Pelicarić ne optužuju FER za loše odrađen posao, nego problem vide u aljkavom procesu projektiranja. Do kulminacije nakupljenih frustracija dolazi tijekom prezentacije akustičkog projekta 5. ožujka, održane također u Domu, na koju su Pelicarić i Bakotin pozvani bez dostatnog vremena za pripremu. Ishitreno im se predstavlja nepromijenjen projekt i dodaje da postoji mogućnost za manje preinake.

Do zaključenja teksta iz FER-a nam ne odgovaraju na to kako je izgledao proces suradnje s Peračićem i koja je svrha određenih odluka vezanih za akustički aspekt obnove, već nas upućuju na Grad Split. Iz Grada nam pak ne odgovaraju ni na te upite ni na probleme s transparentnošću i ograničenom participativnošću procesa. Isto vrijedi za Peračića, koji navodi da je tema ‘od uskog specijalističkog interesa’. Jedino nas ravnateljica MKC-a STEFANA DOŠEN obavještava da se, iako Zakon o gradnji ne predviđa participativnu rekonstrukciju, u proces uključio velik broj ljudi. Korisnici Doma imali su priliku vidjeti privremene prostore, a na pitanje zašto se neki od njih osjećaju isključeno ili nesaslušano, odgovara da je prirodno biti uznemiren pred velikim promjenama.

Pritom je bitno imati na umu da problem nije samo akustika, nego proces koji je, unatoč uključivanju zainteresiranih aktera, doveo do njenog površnog tretmana. Govoreći o obnovi Doma općenito, naši sugovornici najveću zabrinutost izražavaju oko toga je li predviđena cifra od 25 milijuna eura dovoljna za projekt koji, uz popravke fasade i drugih oštećenja, novu opremu, solarne ploče i akustički tretman, podrazumijeva i dizanje nove etaže. Fradelić za situaciju krivi komunikacijski pristup Grada.

— Ukoliko je investitor planirao doći do projektnog zadatka participativnim putem s postojećim i budućim zainteresiranim korisnicima, što je za svaku pohvalu, onda je od samog početka trebalo voditi strukturiranu komunikaciju koja bi uz korisnike i istraživanje njihovih potreba uključivala stručnjake, studije i analize sektora, mjerljive ishode, a sve u skladu sa svojim strateškim dokumentima – prvenstveno Strategijom kulture Grada koja između ostalih ciljeva navodi očuvanje i razvoj nezavisne scene – zaključuje Fradelić. ■

Hoće li dugoočekivana obnova Doma mladih biti iskorištena na pravi način? (Foto: Ivana Ivanović/PIXSELL)

TV RAŠETANJE

Bilo jednom
na Siciliji

PIŠE Boris Rašeta

Ista meta, isto odstojanje, šezdeset i nešto godina kasnije. Toliko je, naime, otprilike prošlo od kultne Viscontijeve ekranizacije najprodavanijeg talijanskog povijesnog romana 'Gepard' Tomasija di Lampeduse, sicilijanskog pisca i plemića, do ove, druge adaptacije njegovog staromodno pisanog, ali svejedno briljantnog epa

N1 studio uživo,
4. ožujka, 11:00

MILA MORALIĆ opet je dobila ekskluzivni intervju od 'skidačice skalpova', 'strašne' europske tužiteljice LAURE KÖVESI, koja nam je otkrila kako je slučaj BEROŠ, odnosno otmica predmeta, jedinstven u povijesti EPPO-a. 'Način na koji je donesena odluka o nadležnosti suprotna je pravu EU-a', rekla je Kövesi. 'Problem postoji i treba ga riješiti, u protivnom ćemo vjerojatno imati treći sukob oko nadležnosti, četvrti ili stoti, zato što to pitanje neće nestati. Glavni državni odvjetnik ne bi trebao biti taj koji rješava ovaj sukob oko nadležnosti jer je jasno da postoji pogrešno tumačenje, odnosno različito tumačenje između Uredbe o EPPO-u i razine nadležnosti koju ima državni odvjetnik i EPPO. Taj problem može riješiti samo Europski sud. Upravo zato cijelo vrijeme inzistiramo na promjeni zakona i EPPO treba imati mogućnost uložiti žalbu na ovakvu odluku, a ako ne, odluku bi trebao donijeti sud. Jer pred sudom možete potegnuti ovaj sukob oko nadležnosti.' Čeracemo se još, kaže Kövesi. Njene su ralje uvijek raširene, a očnjaci oštri, u očekivanju velikih riba. Pravosudna telenovela se nastavlja.

Novi dan, N1,
6. ožujka, 8:00

MALO koncentriraniji gledatelji mogli su na televiziji uočiti jednu pravilnost: ako se neki lik, osoba X, pojavi na jednoj TV, pa još pritom bude tituliran kao 'stručnjak', uskoro će se multiplicirati na svim ekranima. Negdje se, recimo, ukaže stručnjak za atomsku energiju koji govori o nuklearkama u Ukrajini i Rusiji i mogućnosti atomskog rata, i taj vam uskoro iskače iz svih pašteta i hladnjaka kao ekspert za Rusiju i Ukrajinu, kremljolog, geopolitičar, maltene TIMOTHY SNYDER. Čim na HRT-u vidite najavu za neki prilog, znat ćete predestiniranog gosta: PERO MALDINI i SMILJANA LEINERT NOVOSEL za domaću scenu, GORDAN AKRAP za istočnu frontu, i tako dalje i tome slično. To će reći da su naši urednici zarobljenici klišeja, a to nikad nije dobro. U tom moru u kojem vrijedi modificirani darvinistički zakon o preživljavanju osrednjih, a NINA KLJENAK se izdvaja kao urednica koja traži nove sugovornike za nove situacije, pa je prije nekoliko mjeseci promovirala sjajnog ŽELJKA PANTELIĆA, mladog geopolitičara iz Rima, a sad je iz naftalina izvukla bivšeg srpskog premijera ZORANA ŽIVKOVIĆA, razumnog i dobrog političara koji je nažalost prerano otpisan. 'Studenti pokazuju da Srbija ima budućnost', kazao je Živković. 'Ne treba se brinuti nego riješiti ružnu sadašnjost. Kad ta djeca dođu u poziciju da vode državu, ovo će biti i lijepa zemlja i ozbiljna država. Opozicija se ne treba miješati u studentske prosvjede, ali treba zaokružiti

Kim Rossi Stuart i Saul Nanni kao don Fabrizio i Tancredi Falconeri u novoj ekranizaciji 'Geparda' (Foto: Netflix)

ovu atmosferu, nedostaje samo jedan promišljen, ozbiljan i hrabar nastup opozicije', rekao je Živković koji smatra da srpska oporba ima rok konsolidacije do 15. ožujka, kad će biti održan veliki protest u Beogradu, inače su studenti badava krečili.

Gepard, Netflix

ISTA meta, isto odstojanje, šezdeset i nešto godina kasnije. Toliko je, naime, otprilike prošlo od kultne VISCONTIJEVE ekranizacije najprodavanijeg talijanskog (povijesnog) romana 'Gepard' GIUSEPPEA TOMASIA DI LAMPEDUSE, sicilijanskog pisca i plemića, do ove, druge adaptacije njegovog staromodno pisanog, ali svejedno briljantnog epa. 'Gepard' prati turbulentne događaje u porodici sicilijanskog don FABRIZIA CORBERE, princa od Saline tijekom *risorgimenta* (pokreta za ujedinjenje Italije). Roman je objavljen 1958., godinu dana nakon pišćeve smrti, a već je 1959. ovjenčan nagradom Strega. Neorealistu Viscontiju to je bio prvi povijesni spektakl, mrzio je ideju nametnutog netalijanskog *casta*. Osobito se to odnosilo na BURTA LANCASTERA, kojeg su mu nametnuli američki producenti, ali su ostali prijatelji do smrti. Visconti je na kraju režirao remek-djelo. Film je glasovitu sentencu iz romana: 'Ne budemo li i mi u tome, oni će ti smisliti republiku. Ako želimo da sve ostane kako jest, treba da se sve promijeni', skoro uzdigao do šekspirijanske slave. U Netflixovoj produkciji, koju je uz malu pomoć talijanskih kolega režirao TOM SHANKLAND, glumačka postava, iako stopostotno talijanska, ipak je lošija pa je, recimo, nova CLAUDIA CARDINALE, *nepo baby* DEVA (diva? Ma ne...) CASSEL, kći MONICE BELLUCCI i VINCENTA CASSELA, manje lijepa, doduše snalažljiva, ali i malo preglumljena. No, valjda je to novi vamp generacije Z, tko zna. Najbolji je KIM ROSSI STUART (don Fabrizio), dok je Tancredi loš, ni sjena ALAINA DELONA, a performans ostalih glumaca solidan. Uz obilne Netflixove budžete bilo bi ravno skandalu da serija nema odlične setove, do detalja osmišljene kostime (ipak je riječ o *period pieceu*) i fenomenalnu fotografiju (gomila prelijepih kadrova čarobne Sicilije okupanih s puno svjetla). Svoje mjesto je nenametljivo, dozirano, našla i talijanska gotovo pobožna opsjednutost hranom, tim više što je riječ o jugu: omiljeni liker od

naranče i kolačići od badema lajtmotiv su brojnih scena. Svakoj od navedenih kućica zato zasluženi – *check*. Dinamična radnja s mnoštvom intriga (ima i drame i tragedije i strasti), doduše pomalo razvučena ali, nažalost, od iste bolesti pati i nezaboravni Viscontijev uradak (neskrraćena verzija).

Dobro jutro Srbijo,
Happy TV, 8. ožujka,
6:00

SKORO svakog jutra Srećna televizija emitira prijenose iz Trumposlavije, a stvar djeluje sve luđe. U osmomartovskom nastupu pred Kongresom gledali smo zapanjujuće prizore. DONALD TRUMP grmi, nagnut ulijevo i oslovnjen na govornicu, pompozan, teatralan i niže svoje uspjehe ili (uspjehe) – zaustavljen priljev migranata, deportacije, carine (sad mu je to 'najljepša riječ', prije je bila 'otpušten si'), aneksije, bitke, 'od kojih ni one oružane nisu isključene', kako je svojedobno govorio jedan naš vožd. Ridokosi u ruci drži pneumatski čekić i svaki mu temelj BIDENOVE zgrade djeluje kao čavao. On je patološki narcis u lovu na komplimente i ide mu... No, ovo nije priča o Trumpu. Ovo je priča o Kongresu, u kojemu je Predsjednik, u pravilnom ritmu – praktički nakon svakog novog pasusa – prekidan ustajanjem zastupnika i gromoglasnim pljeskom. Nismo se sjetili brojati, ali ovacije smo čuli možda i više od pedeset puta. To je praksa iz STALJINOVA Centralnog komiteta, kad su aplauze organizirale tzv. 'klake', skupine za podršku 'kliku' (obje su riječi francuske: *claque* znači grupu plaćenih gledatelja koji plješću, a *clique* je mala, zatvorena skupina ljudi povezana zajedničkim interesima). Ovdje smo u izravnom prijenosu vidjeli dokaz istinitosti NIETZSCHEOVA zapažanja prema kojemu je 'ludilo u pojedinaca rijetkost, ali je u grupa pravilo'. Dokle će sve to trajati i kamo vodi to mahnitavanje, nitko ne zna. Ali ako Trump ne bude suočen s trećim pokušajem opoziva, ili nečim gorim, bit ćemo jako iznenađeni. ■

NO PASARAN HO ПАСАРАН

Poštovani čitatelji,
pozivamo vas da se pretplatite na Novosti.

Pretplata za Hrvatsku za 3 mjeseca iznosi 12,75 eura, za 6 mjeseci 25,50 eura, a za godinu dana 51 euro.*

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
U rubriku POZIV NA BROJ upišite svoj OIB.

Pretplata za inozemstvo za 3 mjeseca iznosi 25,5 eura, za 6 mjeseci 51 euro, a za godinu dana 102 eura.*

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
SWIFT: ZABAHR2X

Nakon što izvršite uplatu, molimo vas da potvrdu o uplati pošaljete e-mailom na: info@portalnovosti.com ili poštom na adresu snv/Novosti, Gajeva 7, 10000 Zagreb.

U opisu plaćanja obavezno navedite adresu na koju šaljemo Novosti.

*PDV je uračunat u cijenu.

Dana 25. svibnja 2018. godine na snagu je stupila Opća uredba o zaštiti osobnih podataka – GDPR – General Data Protection Regulation (Uredba GDPR).

Osnovna je svrha Uredbe GDPR veća kontrola pojedinaca nad njihovim osobnim podacima. Srpsko narodno vijeće, kao izdavač tjednika Novosti, provodi pravnu regulativu u svim područjima poslovanja, uključujući područje izdavaštva te nam je namjera, cilj i interes da imamo zadovoljne čitatelje, sa čijim osobnim podacima postupamo zakonito i sa svrhom.

Ovim putem obavještavamo pretplatnike tiskanog izdanja tjednika Novosti, kojima se tjedni primjerci novina dostavljaju putem pošte, da ćemo u skladu s Uredbom GDPR vaše osobne podatke koristiti isključivo u svrhu dostave primjerka Novosti. Ovime vam Srpsko narodno vijeće, kao voditelj obrade vaših osobnih podataka, jamči da vaše osobne podatke, koje ste nam osobno povjerili, nećemo koristiti u druge svrhe.

Poštovani pretplatnici, ako želite ostati primatelj tjednika Novosti, ne morate poduzeti nikakvu radnju po čitanju ove Izjave o privatnosti, a ako se želite odjaviti s liste primatelja, molimo vas da nas o tome obavijestite pisanim putem.

Pisanu izjavu dostavite na adresu: Srpsko narodno vijeće, za tjednik Novosti, Gajeva 7, Zagreb.

NOVOSTI
НОВОСТИ